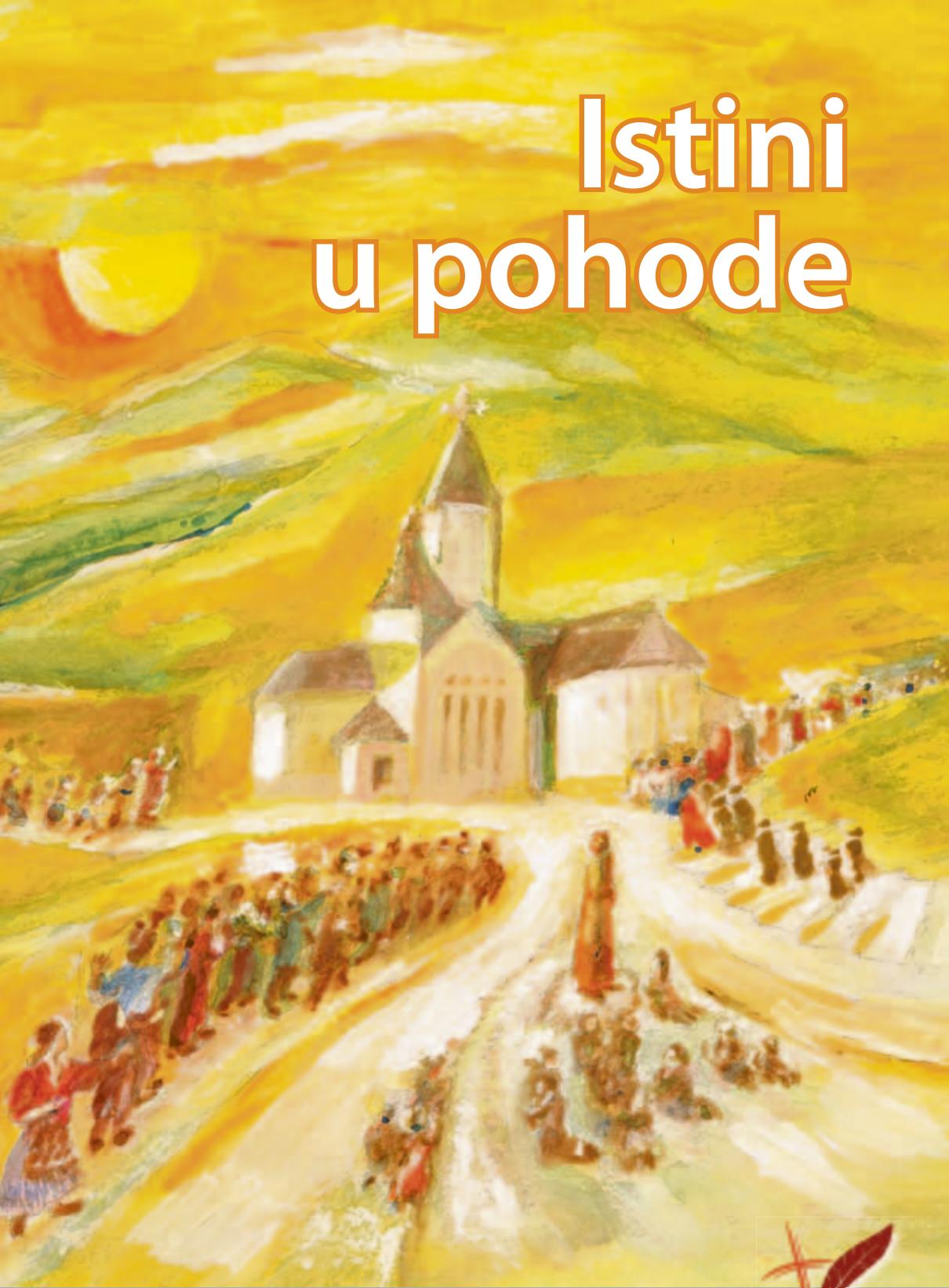

Istini u pohode

Glas
Koncila

14. Susret hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«

Istini u pohode

Izdavač

Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«

Za izdavača

Tanja Baran

Nakladnik

Glas Koncila

Za nakladnika

Branimir Stanić

Uredničko vijeće

Tanja Baran, Nina Drakulić, Vladimir Lončarević,
Branimir Stanić, Marina Vidović Krušić

Urednik

Vladimir Lončarević

Lektorice

Martina Valec-Rebić, Danijela Zagorec

Korektorice

Tanja Baran, Martina Valec-Rebić

Naslovница i ilustracije

Zlatica Živković

Grafičko oblikovanje

Danijel Lončar

Naklada: 500 primjeraka

Tisk: Denona d. o. o., Zagreb

ISBN: 978-953-241-695-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 001154246.

Istini u pohode

14. Susret hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«

Križevci, 2022.

Glas
Koncila

Križevci
prosinac, 2022.

Sadržaj

Riječ izdavača

Tanja Baran: »Istina je samo jedna, ali neistine su mnoge!«	9
---	---

Nagrađeni autori i radovi

13

Riječ urednika

Vladimir Lončarević: Potreban dah kršćanskoga duha	15
--	----

Čuvari (Poezija)

Ružica Anušić: Riječ	19
Dražen Bos: Andeosko pozdravljenje	21
Petar Elez: Slovo o istini	22
Nada Galant: Svietemu Mihovilu	23
Nikša Krpetić: Krstiteljev pladanj	24
Željko Krznarić: Božji dom	25
Tibor Martan: J. M.	26
Ružica Martinović-Vlahović: Ljubav će nam pokazati put	27
Mirjana Mikulec: Moj djed Josip	28
Ivan Rodić: Molitva u vrijeme Tita	29
Blanka Supan: Tvoja riječ	30
Stjepan Svedrović: Čuvari	32
Sonja Tomić: Ja jesam: put, istina i život	33
Sanja Vidović Peteš: Prepuštanje	35

Dragana Vučić Đekić: Isus u logoru	36
Danijela Zagorec: U okomici križa	37

Ukradena dolina (Kratka priča)

Marijan Jelenić: Sinematriks	41
Ružica Martinović-Vlahović: Kako je Zvonimir P. tražio istinu	49
Milivoj Pašiček: Ako negdo vse zna, Bog to zna	54
Lajčo Perušić: Ukradena dolina	57
Sanja Rotim: Dvanaestero braće	61
Katarina Zadrija: Kak boumo ove dvie, tak boumo i trejte	65
Tomislav Žigmanov: Lajčina prazna putna torba	68

Pustinjak na Gori (Putopis)

Neven Drozdek: Tragom hrvatskih isusovaca	77
Vesela Dujmić: Putovima istine	82
Tibor Martan: Pustinjak na Gori	86
Ana Emanuela Šimunić: Međugorsko svjedočanstvo	91
Đurđa Vukelić-Rožić: La dolce vita	92

Rođendan književnosti (Esej)

Mirko Ćurić: Carstvo istine	99
Ružica Martinović-Vlahović: Kad je povlačio krug na rubu bezdana	102
Lajčo Perušić: Rođendan književnosti	107
Igor Šipić: Pute laze pizon dubli tovari	112

Jasna slika ljubavi (Monodrama)	
Tea Agejev: Jasna slika ljubavi	119
Alojz Pavlović: Ne ubij!	126
Stjepan Škvorc: Moji anđeli	134
Bilješke o autorima	143
Bilješke o članovima Stručnog ocjenjivačkog suda	155
Sudionici (autori) 14. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«	159

Riječ izdavača

»Istina je samo jedna,
ali neistine su mnoge!«

Poći I(i)stini u pohode. Umjetnošću riječi. To se željelo ovogodišnjim četrnaestim »Književnim Kranjčićem«. Zastati pred istinom, promišljati o njoj, preispitati pred snagom istine ponajprije sebe, a onda i druge oko sebe, preispitati suodnose u istini, i onda se izreći riječima kroz ponuđene žanrove poezije, kratke priče, putopisa, eseja i monodrame. Istina nije bila uvjet sudjelovanja, već ponuđena tema o kojoj se moglo pisati. Mnogi su autori prihvatali taj izazov.

Istina je, pisano velikim i malim i, i Gospodin i vrednota istovremeno. Njome se bavimo tijekom cjelokupnih naših života, istini se ususret i dižemo i padamo, otkrivamo je ili skrivamo.

Bog nas blago, postupno i gotovo bezbolno nuka na to da mu se okrene mo, da primijetimo kako nas odavna čeka na kućnom pragu svojega i našega doma. Gdje se treba suočiti s istinom o sebi i stati pred Gospodina, konačno, kao jedan mali ja pred velikim Ti. I prvi put jasno vidjeti istinu: jednu, jedinu, istu i zajedničku – ljudsku i Božju ujedno. Za tu istinu često smo slijepi, a takva sljepoća vodi u podvojenost, prijetvornost i sebeljublje svake vrste. Udaljava nas od središta postojanja, od istinskoga sebe i od drugih. Istina je samo jedna, ali neistine su mnoge. Svaki oblik lažne ljubavi, a još više mržnje, pojačava zasljepljenost.

Jesmo li ponekad slijepi za I(i)stinu? Na to nas razmišljanje ovim ulomkom potiče autorica prvonagrađenoga eseja na ovogodišnjem natječaju Ružica Martinović-Vlahović. Pita se je li ljudska istina u nekim životnim okolnostima možda zasljepljenost, bijeg od stvarnosti, bijeg od činjenica,

bijeg od realiteta. Čime poziva na Apsolut. Na puninu istine koja je jedino u Bogu. No, čovjek postoji. Stvoren je. Zašto, svjesni toga, nerijetko da-demo neistinama da nam obuhvate živote? U svojoj ograničenosti čovjek plete svoju mrežu, dogovara se oko istine u svojim nutrinama, napada na vlastitu savjest kako bi je umirio. Životne su te stvarnosti odlična tema koja stoljećima golica mnoge stvaratelje.

Njih se 134, koji se bave stvaranjem književne umjetnosti, odvažilo za susret sa zadanostima koje su bile određene ovogodišnjim natječajem, a natječajni se susret mogao dogoditi između 15. svibnja i 15. kolovoza. Znani i dosad neznani autori za križevački nacionalni natječaj suvremene književnosti kršćanskoga nadahnuća poslali su 205 radova, i to 113 pjesama, 46 kratkih priča, 10 putopisa, 21 esej i 15 monodrama. Većina tih autora javila se i na ranije »Književne Kranjčiće«, nekima su od njih radovi bili objavljeni u dosadašnjim književnim zbornicima, a nekima su tekstovi i nagrađeni, o čemu se može detaljnije dozнати u biografijama autora na kraju ove knjige. Ima i onih kojima je susret s ovim natječajem bio prvi-jenac. Autori su se javili sa svih strana Lijepa Naše, kao i izvan hrvatskih granica: iz Bosne i Hercegovine, Italije i Srbije. Zatim su članovi stručno-ga ocjenjivačkog suda izv. prof. dr. sc. Vladimir Lončarević, prof. dr. sc. Sanja Nikčević i vlč. Andelko Katanec procjenjivali prispjelo na natječaj, a da im nije bio poznat identitet autora. Odlučili su da će u ovom književnom zborniku »Istini u pohode« biti objavljeno 35 radova, od toga 16 pjesama, 7 kratkih priča, 5 putopisa, 4 eseja i 3 monodrame. Nagrađeno je 15 radova, tri u svakom žanru.

»Književni Kranjčić« s godinama je postao ne samo mjesto i prostor u kojem Hrvatska po pitanju književnosti kršćanske inapiracije u suvremenosti daje najbolje od sebe, već i mjesto fizičkog susreta književnika koji-ma je kršćanstvo imperativ za stvaranje vrhunske književne umjetnosti. I to zahvaljujući završnoj svečanosti u Križevcima koja je ove godine u subotu 3. prosinca, dva dana uoči 104. rođendana pokojnoga križevačkog župnika na glasu svetosti Stjepana Kranjčića po kojemu natječaj i susret nose ime.

I dok su se odrasli po križevačkom poticaju bavili I(i)stinom, osnov-noškolci se diljem Lijepa Naše bave domoljubljem. Na natječaju 12. »Dječ-jeg Kranjčića« ili punim imenom Susreta hrvatskoga dječjega duhovnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« koji traje od 15. listopada do 15. prosin-ca. Zajedništvo križevačke Osnovne škole Ljudevita Modeca i Udruge za

promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić« svoje će finale imati 29. travnja 2023. u Križevcima uz dodjelu nagrada i predstavljanje knjige najuspješnijih literarnih i likovnih radova hrvatskih osnovnoškolaca koji će prisjeti na natječaj.

Istovremeno se, s pripremom završne svečanosti 14. »Književnoga Kranjčića«, punim imenom Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«, događala peta organizirana znanstvena analiza i valorizacija književnosti kršćanske inspiracije u prošlosti na petom znanstvenom skupu »Hrvatska književnost kršćanskoga nadahnuća – prešućene stranice književnosti u komunističko doba (II)«. Simpozij je u suorganizaciji Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Glasu Koncila i Udruge »Dr. Stjepan Kranjčić« održan u Križevcima 22. listopada 2022., uz sudjelovanje dvadesetak znanstvenika s više hrvatskih znanstvenih ustanova. Znanstveni će radovi biti objavljeni u tematskom broju časopisa »Kroatologija« Fakulteta hrvatskih studija 2023. godine. Želi se nadomjestiti, nadoknaditi umjetnički vrijedno, a prešućeno, želi se upoznati, predstaviti, valorizirati dosad nepoznato ili slabo znano sa željom ispravljanja nepravdi u hrvatskom književnom kanonu. Razmišlja se o pisanju povijesti književnosti kršćanskoga nadahnuća. Potrebe su velike, izazova je napretek.

Krist je u fokusu. U pletu književnosti za odrasle, literarnoga i likovnoga stvaralaštva za djecu osnovnoškolske dobi u suvremenosti, znanstvenoga tretiranja književnosti koja je bila i ostala zanemarena u prošlosti, vjerojatno nije slučajno što su Križevci sjedište svemu tomu. Svoj identitet grad je potvrdio imenom, ali i s osam crkvenih tornjeva koji u potpunosti određuju vizuru maloga kraljevskog grada podno Kalnika. Kao da križ simbolizira muku kroz koju je književnost kršćanske inspiracije prolazila tijekom prošlosti, a prolazi i u najnovijem vremenu, bez značajnije javne prisutnosti i valorizacije u hrvatskom javnom i medijskom prostoru, kao i bez dostatne potpore mjerodavnih institucija.

Zato velika zahvala ovogodišnjim pomagačima križevačke književne stvarnosti kršćanskim vrednotama protkane. Hvala Ministarstvu kulture i medija RH, Gradu Križevcima te križevačkim župama sv. Ane te BDM Žalosne i sv. Marka Križevčanina na potpori u ostvarenju natječaja i završnoga susreta. Hvala Glasu Koncila na nakladništvu ovoga književnog zbornika, kao i pokroviteljima nagrada Samostanu sv. Leopolda Bogdana Mandića – kapucinima Zagreb, Glasu Koncila, Veritasu – Glasniku sv. Antuna Padovanskog, Hrvatskoj karmelskoj provinciji i Nacionalnom sve-

tištu sv. Josipa iz Karlovca. Hvala na doprinosu susretu poduzećima Radnik i KTC. Hvala svim suradnicima na daru prisutnosti, znanja i iskustva, kao i svim moliteljima.

»Istina će vas oslobođiti« (Iv 8, 31-32) – rekao je Isus svojim učenicima. Zato se I(i)stini ususret pošlo »Književnim Kranjčićem« 2022.

No životni hod se nastavlja. Raduju i budući susreti. Godina 2023. nosi i mali jubilej: 15 godina natječaja i susreta. Doviđenja! Dobro došli!

*doc. dr. sc. Tanja Baran
predsjednica Udruge za promicanje znamenitih Križevčana
»Dr. Stjepan Kranjčić«*

Nagrađeni autori i radovi

na 14. Susretu hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić« 2022.

POEZIJA (Pokrovitelj: Samostan sv. Leopolda Bogdana Mandića – kapucini Zagreb)

1. nagrada – **Dražen Bos** (Zagreb):
Anđeosko pozdravljenje
2. nagrada – **Nikša Krpetić** (Split):
Krstiteljev pladanj
3. nagrada – **Petar Elez** (Vukovar):
Slovo o istini

KRATKA PRIČA (Pokrovitelj: Glas Koncila)

1. nagrada – **Milivoj Pašiček** (Zagreb):
Ak negdo vse zna, Bog to zna
2. nagrada – **Tomislav Žigmanov** (Subotica, Republika Srbija):
Lajčina prazna putna torba
3. nagrada – **Lajčo Perušić** (Zagreb):
Ukradena dolina

PUTOPIS (Pokrovitelj: Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskog)

1. nagrada – **Tibor Martan** (Novi Marof):
Pustinjak na Gori
2. nagrada – **Neven Drozdek** (Zagreb):
Tragom hrvatskih isusovaca
3. nagrada – **Vesela Dujmić** (Split):
Putovima istine

ESEJ (Pokrovitelj: Hrvatska karmelska provincija)

1. nagrada – **Ružica Martinović-Vlahović** (Slavonski Brod):
Kad je povlačio krug na licu bezdana
2. nagrada – **Igor Šipić** (Split):
Pute laze pizon dubli tovari
3. nagrada – **Mirko Ćurić** (Đakovo):
Carstvo istine

MONODRAMA (Pokrovitelj: Nacionalno svetište sv. Josipa Karlovac)

1. nagrada – **Tea Agejev** (Zagreb):
Jasna slika ljubavi
2. nagrada – **Stjepan Škvorc** (Belica):
Moji anđeli
3. nagrada – **Alojz Pavlović** (Zadar):
Ne ubij!

Riječ urednika

Potreban dah kršćanskoga duha

Da nam je tko 2009. godine rekao da ćemo imati u rukama i 14. zbornik »Kranjčića«, s nevjericom bismo ga pogledali. Ali evo, tu je, kao plod još jednog napora pisaca, urednika, ocjenjivača, priređivača..., no prije svega kao plod ideje da se pisci okupe oko Riječi, ili, točnije, da dopuste Riječju biti okupljeni. Koliko je to važno u vremenu izrabljivanja i zlorabljenja riječi, jedva treba naglašavati. U dobu što neumitno ponajprije riječju pokazuje siromaštvo idealja, Riječ to više sjaji i više nadahnjuje na dobru, toplu, ljudsku, iskrenu riječ, bez zla i nakaznosti, na riječ što ne straši, nego tješi; na riječ što ne kune, nego moli; na riječ što ne ubija, nego oživjava... Svaki nam ovaj redak kao da kaže »ustani, čovječe, i spomeni se Boga svojega, u kojem sve je blago tvoje...«. I zato Riječ ova ucijepljena u Riječ daje plod obilan, deseterostruk, stostruk, mnogostruk... I dok Riječju bude vođena, dobra riječ sustati neće...

I ove su godine ocjenjivači nastojali izabrati dobro, bolje i najbolje. Vjерom nadahnuti, istinom potaknuti, svi su ovi redci na svoj način nagrada svima koji su s povjerenjem poslali svoje radove.

Istinu spomenusmo ne slučajno, jer je ona ove godine bila tema što je zaokružila književničku riječ. »Što je istina?« – pitanje je drevno poput čovjeka na Zemlji. Ponekad dobiva odgovor u lagantu lahoru, ponekad na križu, ponekad u čudima što ih Bog svakodnevno čini svojim miljenicima. A književnik je tu da ga otkrije i predstavi, i da bude njezin sjaj.

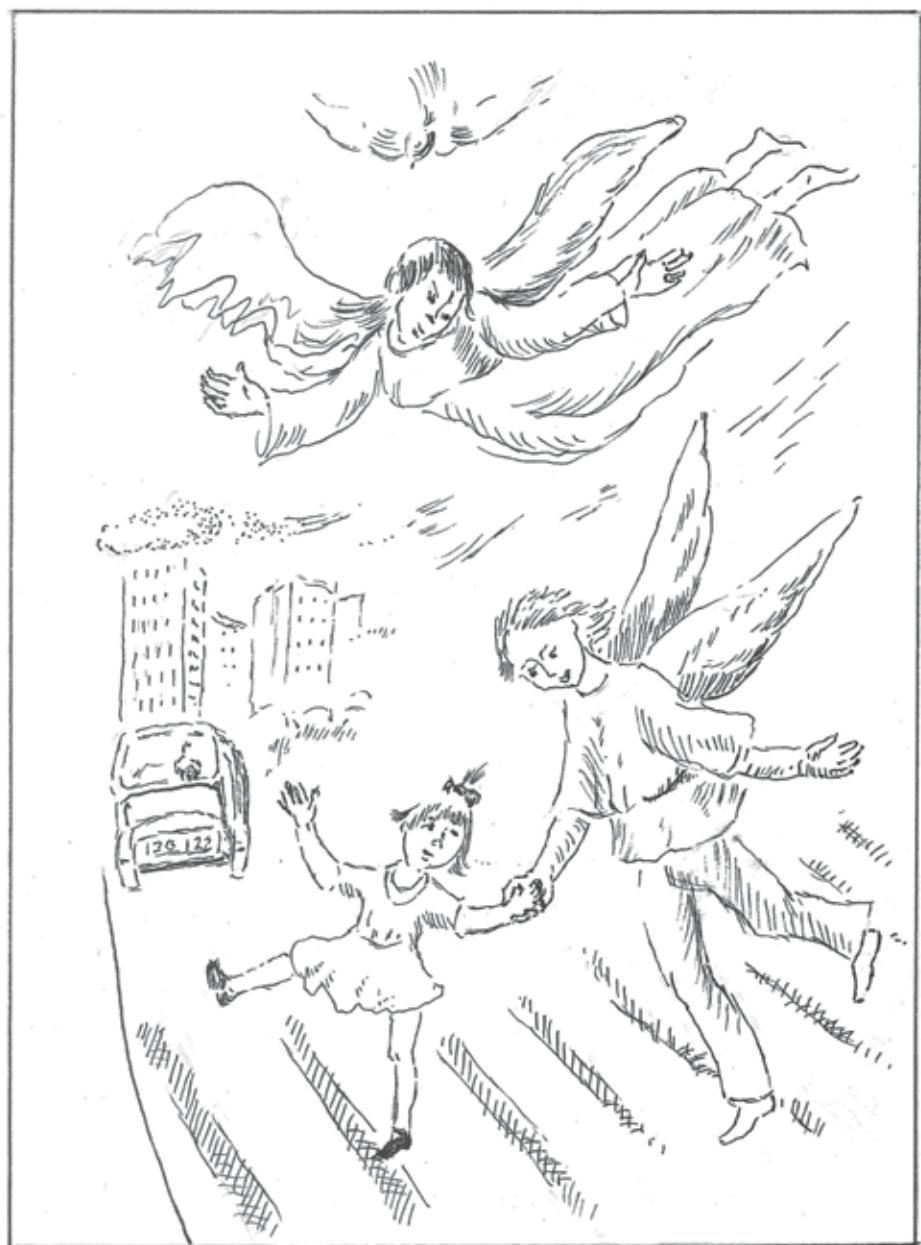
Hvala svima koji ove godine književnom riječju bijahu dionici Istine i tako kršćanskoj riječi daruju vitalnost. Natječaj je ponovno pokazao da književnost kršćanskoga nadahnuća ima poetskoga daha i duha, da je

motivski spektar širok, ali i da tematski može biti usredotočen. Ukratko, »Kranjčić« i dalje nadahnjuje i pobuđuje stvaralačke energije i cjelini naše književnosti pridodaje životno potreban dah kršćanskoga duha.

*izv. prof. dr. sc. Vladimir Lončarević
predsjednik Stručnoga
ocjenjivačkog suda*

Čuvare

POEZIJA

Riječ

U tvojoj Riječi ja sam farizej,
svaki tvoj prijekor upućen je meni.
U meni je ono leglo gujinje
i grob sam truo, a obijeljeni.

Ja sam ti jedan od vojnika
što tvoju muku okrutnom čini.
Ja sam lijevi od razbojnika
i »Raspni!« vičem u svjetini.

Ja sam i Juda, tvoj izdajica
toliko puta zbog srebrnika,
i vinogradar sam ubojica,
što s puta miče baštinika.

Ja sam ti Pilat jer operem ruke
i mislim da se ne tiču mene
patnja, boli, jauci, muke,
sve braće moje obespravljene.

Onaj sam mladić što ti je žalostan
radi imanja okrenuo leđa,
i Šimunov sam uzvanik zavidan,
kojeg tvoje milosrđe vrijeda.

Ja sam čovjek-neprijatelj koji
uz dobro sjeme zlo sjeme stavi;
i ona oholica što u hramu stoji
i boljim sebe od bližnjega pravi.

Kameno tlo sam i ono uz put,
ili u trnje primam tvoje riječi,
ja sam ti onaj pismoznanac ljut
što mjeri koji je zakon najveći.

Bezumnik ja sam što ruši žitnice
i veće u pohlepi bahato gradi,
ja sam onaj što iz zle riznice
okorjelog srca zle namisli vadi.

Neplodna loza i smokva bez roda,
što se loži i koju se siječe,
i lijeni sluga i zli uhoda
što preda te svoju stupicu meće.

O, često, prečesto mi tvoja Riječ sudi,
prečesto se nađem na krivoj strani,
iz lažne sigurnosti stalno me budi,
pročisti mi oči i srce izrani.

Tvoj me govor uvijek uznemiri
u spokojnom snu moje oholosti,
nakane srca mač Riječi provjeri,
istraži bubrege i rastoči kosti.

Ali ja ti želim ko Nikodem doći
– od farizeja sebi učenika stvori,
od sluge – prijatelja, od grješnice – kćer.
O Isuse, govori, samo govori!

Dražen Bos

Zagreb

Andeosko pozdravljenje

O monoton ton zvona utonu u sutonu
purpur i ruže, plamen danjih sanja...
Monstrancu sunčanu gluhi nebosklon sklanja
i sve odzvanja u spokoju mutnomu...

Sklapaju se ruke držeći dneve djetinje,
zdrave, s jantarnom pozlatom što doba
prvog svijeta čuva i usred te svetinje
ne spaze se suze čempresa kraj groba.

– Zdravo, Marijo, milosti puna...
usta što su nalip kušala, sad mole,
a rebro se Mjeseca srebri poput čuna
u koji su sjeli oni što se vole.

Usne smiješkom vječnoga Ti časa razasjaše
sjene, blažeći im srh do smrti naše.

Slovo o istini

Nit je modro nebo,
nit je modra rijeka.

Nit je duši pokoj,
nit je srcu lijeka.

Nit su bijeli kami
s kojimi bjeh prisana.

A se ležit jazik,
komu god je zbrisana.

Ja pak s njime srašćen,
i po Božju bitan.

Žih tam gdi bje čašćen,
i pisan, i čitan.

Nada Galant

Žminj

Svietemu Mihovilu

Oj, Mihovile, velo mi zgliedaš danas
kat pasievan minja spod tvojiegta turna,
a srce mi je puno i samo ča ne shiti,
i posluhan glas ot buri s tvojie trumbeti.

Oj, Mihovile, čuvaj nas!

Aš dobro so vizbrli naši stari,
Tebe Mihovile, gospodara ot
vojski nebeske da nas imaš navar
svičisti: i minji i sakakovi
i va ovo hudo vrieme...

Oj, Mihovile, moćno mi zgliedaš danas
kat pasievan ničava spod tvojiegta turna
pak pensan si li se štufa imet nas navar
i ja li znaš koliko smo te potriebni
svičisti: i minji i sakakovi,
i va ovo hudo vrieme...

Oj, Mihovile, brani nas!

Krstiteljev pladanj

U Istini plivati,
Istinu životom svjedočiti,
u Odi radosti osjeniti svih sedam nota,
razbijati atome za okvir Riječi,
međuprostoru tamjan udahnuti,
izazvati suncotres i zastoj kvazara,
nad Jordanom još se kriliti
i naraštajima krvavim kapima govoriti,
mrtav u živom spokojno plamtjeti,
trsom pravde pravdi put utirati,
na pladanj, nepokoren, brazdu Istini zaorati.

Željko Krznarić

Zagreb

Božji dom

Zidovi su rasli
I strop se po nacrtu nadvio
Nad Božju toplinu
Koja će ostati
I čvrsta vjera u srcu postati
Gradili su jednom
Taj čvrsti Božji dom
Nalik onome u srcu mom

Tibor Martan

Novi Marof

J. M.

Jutro išče ufanje

Aroke čislo

Cvete molitva

Isonce

Na nebiču

Tanec igra

Asvet čkomi

Marija poveda

Apucička vpija

Reči svete istine

Trpeče doše prosiju

O, molite ružarija za nas

Fala na vusnica

Avu srćecu strahi

Telce treba zemlici dati

Ivu raju došice

Mesta najti

Angel postati

Ružica Martinović-Vlahović

Slavonski Brod

Ljubav će nam pokazati put

I sîci bi trebalo u svoje tijelo
čak i do samoga dna
spustiti se u taloge vlastitih atoma
utjeloviti se do kraja –
da bi se moglo i rastjeloviti
oduhoviti, oduševiti...

I prizemljiti se treba dovoljno
katkada i pasti na tlo
kako bi se potom odzemljili
odskočili, poletjeli...

Svesti se na mjeru neznatnu
i proći kroz tjesnace vremena
kroz sadašnjosti ušice iglene
pa otuda bezvremen izaći –
odvremeniti se, ovječniti se...

Samo kroz tijelo, zemlju i smrt
 prolaz je do vječnosti.
A Ljubav će nam pokazati onamo put.

Moj djed Josip

Rođen tisuću devetsto i neke
Josip sin Jakoba
Kojega nisam poznavala
Niti su mi pričali o njemu
Niti znam gdje mu je grob
Sin majke Katice hraniteljice
Moj djed Josip
Imao je visoke vojničke čizme
Obuvao ih jednom mjesečno
Kad bi išao po penziju
U brijačnicu i gostonu
I dućan po kilu napolitanki
Vraćao se glatkog rumenog lica
Užarenih očiju koje bi ugasle s prvim mrakom
Moj djed Josip rijetko je pričao
Šutke smo jeli bijelu kavu s udrobljenim kruhom
Jedan za drugim išli u polje
Šutjeli smo tako dugo da sam zaboravila na njega
Osim kada bi obuo crne uspravne boksane čizme
Ništa nisam pitala jer sam znala da je prošao u njima
Nebrojeno brda i planina
I dok sam ga gledala kako ih skida znala sam da je u njima
Moj djed Josip neki drugi čovjek

Ivan Rodić

Zagreb

Molitva u vrijeme Tita

Iza leđa
prljavozelena školska ploča,
iznad nje
slika Tita.

U unutarnjem džepiću sakoa
krunica –
majčin dar
kad sam odlazio u svijet.

Nema molitve,
samo tišina
i riječi
koje odzvanjaju prazninom
ko što je bila prazna
i stvarnost oko nas.

A učenici?
Neki su shvatili!

Blanka Supan

Zagreb

Tvoja Riječ

Sve više družim se s Tobom, sve više volim Te svakodnevno. Neočekivanu
sebe
podastirem Tebi bez obične svoje pameti kojom sam, mišljah, godinama
dobro služila
običnim potrebama života, ogledima svijeta i ljudi što su dolazili na put. Onda
je nastao
zastoj. Pali su moji zanosni ideali, propale su želje, onemoćala je strategija za
budućnost.

Živim zatečena u povojima, jer stežu me posvuda, namotani odasvud utrnuju
me svu,
zaustavljaju Tvoj prilaz do mene da me učiš biti dobrom. Zazovi me
naredbom da se kao
Lazar istrgnem tom stegnuću povoja, da ručnikom s njegova lica otarem trag
Tvojih suza
što i mojim licem teku, da mirisnom pomasti i, ko svila kosom mekom,
njegujem Ti hod.

Da mogu razapeti mrežu u srcu cijelom, uplela bih u nju najduži pleter Tvojih
riječi, pokrivalo
mojim uhvaćenim grijesima koje ne htjedoh, a ipak učinih, moje iskreno
kajanje da u moljenju
oprostiš mi što ne skrih svoju jednostavnu običnost, već ju izložih na vidjelo
suda. Molim Te
da u starosti mojih namisli pomogneš mi do kraja otkrivati zrake svjetla
dijeleći ih i drugima.

Tvoje vrijeme teče, daje se. Blagoslovi Tvoje ljubavi trajni su, a prolaznost
sadašnjosti sebe
objavljuje! Imati, veličati, davati, nudi se danas u posve novim oblicima. Do
nerazumijevanja
tužna sklanjam se od tih zastranjivanja u Tvoju Riječ jer je prva, stvarna,
istinom ispunjena. Ali
praznina se uvlači u nju, postojanje nalikuje sjeni. Ne dopusti! Ako preuzme,
gdje život će biti?

Još uvijek družim se s Tobom, sve više Te volim. Strah da Te hoće oteti uvaljuje
se posvuda.
Odlaze od mene, odlaze iz ovog kruga, povlače se iz ovog vremena oni koji su
dovodili k Tebi,
provlače se duhovi, ne iz dubina, već iz praznih srca koja ne prihvataju da Ti si
samo Bitak, Bog,
Stvoritelj, objedinjenje u vječnosti ljubavi. Molim se da Tvoja Riječ ostane naš
smisao i trajnost.

Stjepan Svedrović

Brezovica

Čuvari

U molitvi
U življenju vjere
Prožeti

Svetim poslom
Spašavanja duša
Posustalih

Rođeni u sebi
Vjernički zanos
Uznose

Otkupljeni

Poput anđela
Čuvaju sjećanja
Prvotna

Na sjajne pothvate
Žrtvena poniranja
Blistave uzlete

Dubinom dražesnom
Ushićeno
Govore:

Čuvara je mnogo
A Istina – jedna!

Ja jesam: put, istina i život

Ego eimi
Ja Jesam
ho hodos
taj put
kojim hoditi imaš.
Pokatkad strm.
Penji se!
Kadšto pun graba.
Poravnaj ga!
Kadikad sklizak pa padaš.
Ustani!
Gdješto pretežak
za trudne ti noge.
Ne brini se!
Nosit ču te.
Ego eimi
Ja Jesam
he aletheia
istina ta
što licem te svojim obasjava,
blaga,
milosrdna
što daruje mir srcu ti i duši
pa i kad rat bjesni i ruši
oko tebe sve.
Ego eimi
Ja Jesam
he zoe
Život,

ne tjelesni
što plane
gori pa dogori,
već vječni
u kojem
mičeš se
i jesi.

Prepuštanje

Prikrade se oštro
(Da ostaneš bez daha)
Zarije u dubinu solarnog pleksusa
Hladna, nedvosmislena misao
Čija jasnoća poništava bol
Oslobađa od ljutnje
Tereta koji nosiš
Briše umor
Otpustiš sve
Otpustiš svakoga
Sjediš
Šutiš
Miluješ ga
Dišeš
Držiš za ruku
Ispračaš tamo gdje odlazi sam
Odakle će ti nedostajati
Pjevušiš
Više mrmljaš
Pričaš
Šapućeš
Samo postojiš
Gledaš
Osjećaš, ali ne možeš opipati
Silinu veću od ičega
Tako oslobođena
Smiruješ se
Drugi se čude
Rijetko ga sanjaš

Isus u logoru

Tata je sreo Isusa na čudnom mjestu,
nespreman, poderanih hlača
s lopatom u ruci,
u logoru, čudeći se kako je prošao
pored stražara,
kako je prešao preko žice bez ijedne
ogrebotine.

Očekivao je da će doći na oblacima, uz
zvuk trublje, s anđelima, kako su ga
naviještali, a on je došao uz zvuk
kruljenja praznoga želudca i
eksploziju granata.

U tom svečanom trenutku u logoru
ispala je tati lopata iz ruke,
geler je napravio tunel pored srca,
stražari su se preobrazili u anđele
i odnijeli ga u bolnicu među ranjenike.
Isus je dugo nad njim bdio i kad se
uvjerio da mu je bolje, otišao.

Na odlasku mu je rekao:
i kad me ne budeš vidio, bit ću tu
i oprosti im jer ne znaju što čine.

Tata mu je samo kimnuo glavom.
Naviještaju da će se vratiti jednom,
uz zvuk trublje, u pratnji anđela,
na oblacima i da će suditi ljudima,
a On zapravo nikada nije ni otišao
i sve je unaprijed oprostio svima.

Danijela Zagorec

Križevci

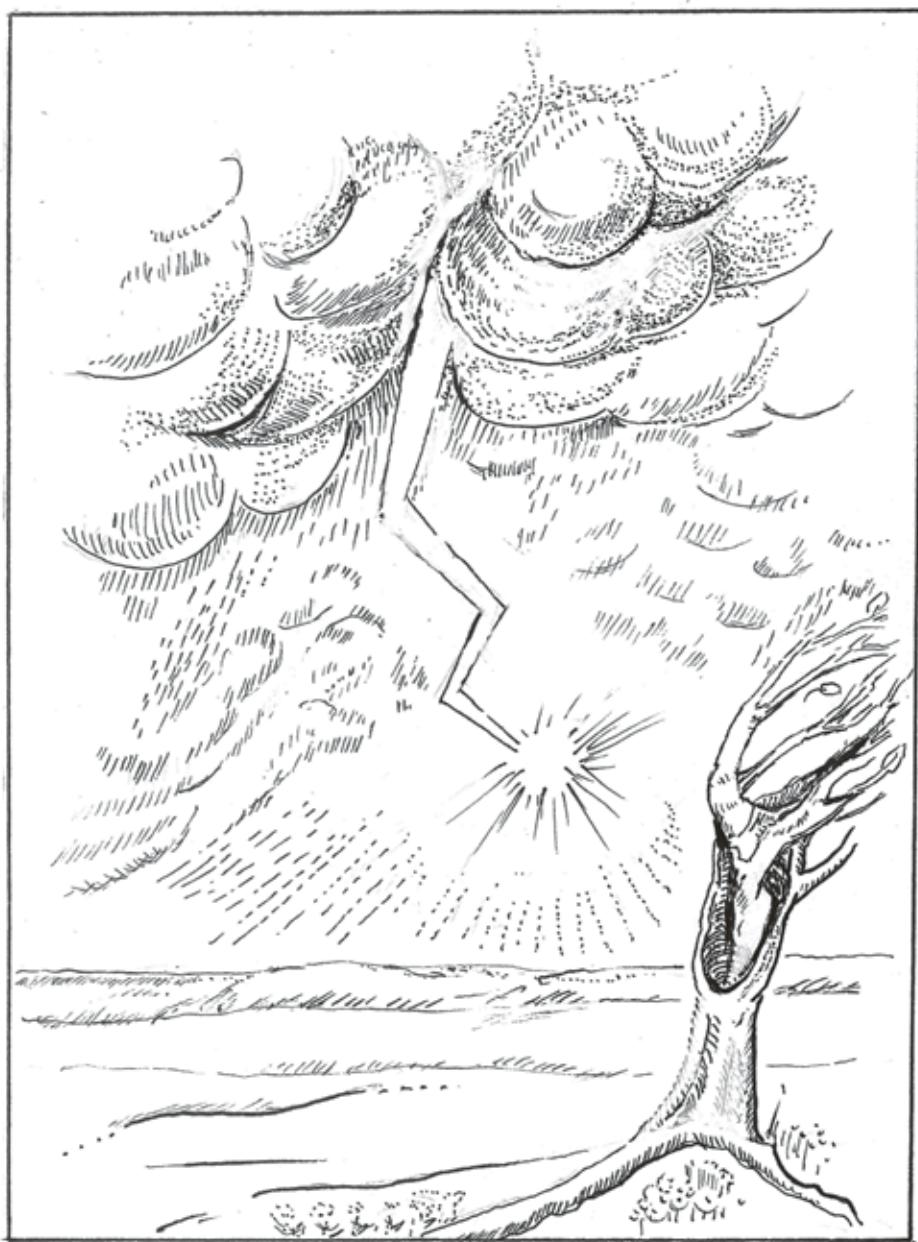
U okomici križa

Istina goruća
hlapljiva
kristalna
čista...
Drhtaj samoće
u godu drveta,
u okomici križa
sjaji nad bukom svijeta,
suvišnim riječima,
reklamama,
društvenim mrežama,
izgubljenim osmjesima...
Omotana vremenom
strpljivo se spušta,
i traži nas,
traži...

Ukradena dolina

KRATKA PRIČA

Marijan Jelenić

Vodnjan

Sinematriks

Sjećanje iz budućnosti

Djetetu je za pravilan razvoj potrebna nazočnost oca i majke kao što su rijeci potrebne dvije obale. Nekoliko drastičnih slučajeva nikad ne napušta moje sjećanje. A danas se užurbano radi na proizvodnji umjetne maternice, neke vrste inkubatora u kojem bi se, iz spojene muške i ženske stanice, u temperaturi sličnoj majčinskom tijelu, razvilo dijete kao pile na farmi bez kvočke. Žene više uopće ne bi rađale ni odgajale djecu. Dijete bi se odgajalo uz igračke i videoedukacijom umjetnom inteligencijom. Sa žene se skida vjekovni teret. Mogu se posvetiti svojoj ljepoti i zabavi. Dijete rođeno bez prirodne majke u ovom tekstu nazivamo Sinematriks, doslovno »bez majke« ili pohrvaćeno Bezmajčik.

Tri slučaja

Prije pedesetak godina upoznao sam restauratora Slobodana. Njega je Hrvatski restauratorski zavod zadužio od crvotočine spasiti drveni retabl, prekrasnu drvenu rezbariju iz 15. stoljeća još divnijeg sadržaja. U podnožju su bili likovi dvanaest apostola, simbola novog svijeta, iznad likovi četvorice evanđelista, unositelja Kristove glukoze u obamrlu civilizaciju. U sredini je lik Bogorodice s Isusom na krilu. Iznad slika Čistilišta. Bočno likovi sv. Lovre i sv. Martina, suzaštitnika župe, i ponad svega Uskrsli.

Slobodan je 40 dana stajao na ljestvama i u bezbroj crvotočnih rupica ubrizgavao otrov da se rezbarija spasi. Danas se to rješava komotno plinifikacijom. Slobodan je bio visok, mršav, duge kose i brade, nalik Kristu kako ga prikazuju umjetnici. Od umora su mu drhtale noge. Uvijek sam ga nalažio u suzama. Više sam puta navraćao pitajući treba li što. Jednom ga iz samlosti upitah: – Slobodane, zašto uvijek plačete, mogu li vam pomoći?

Lice mu se smežura od боли. Suze su klizile. Kad ovlada srcem, reče:
– Ja sam odgojen i školovan u domu. Ništa ne znam o svojem ocu i majci. Mene nikad nitko nije zagrljio, ni privinuo k sebi. Ja sam kao komad od-lomljenog leda. Kad čujem ovdje kako majke imenom zovu djecu na ručak, plačem. U majčinu glasu ima toliko topline. Mene nikad majka nije pozvala imenom, niti sam vidio njen lice ili osjetio njen anđeoski doticaj. Kad vidim kako otac vodi dijete za ruku, ili biciklom, kako se dijete osjeća sigurnim, drhtim. Meni otac nikad nije dao ruku. Nikad nisam osjetio sigurnost očeve blizine. Meni to nedostaje. U toj čežnji ostaju jedino suze.

Drugi je slučaj još dramatičniji. Samohrana majka, invalid i nedovoljno psihički razvijena, prepustila je sina Boška udomiteljskoj obitelji koja je iz samilosti, nakon odrastanja vlastite djece, prihvatile njega. Njih je Boško zvao »mama« i »tata«. Sve je to išlo do kraja četvrtog razreda. A onda je Boško počeo pitati: – Zašto druga djeca imaju mlade tatu i mamu koji se igraju s djecom, dolaze na roditeljske sastanke, idu na plažu, imaju još sestru i brata...?

Pitanja su učestala. Prodorne Boškove oči nisu mogli izbjegći. Udomiteljica je osjetila kako neće izdržati pred tolikim pitanjima. Socijalna joj radnica reče: – Gospođo, istinu će dijete kad-tad saznati. Najbolje mu je polako otkriti istinu baš sada kad pita.

Udomiteljica se u sebi mučila. Jedne večeri, nakon Boškovi ponovljenih pitanja, privine ga na grudi i reče: – Boško, mi nismo tvoji tata i mama. Mi smo te uzeli k sebi jer te volimo i da ti pomognemo. Tvoja mama je bolesna, a tata je umro.

Nakon nebrojenih pitanja, mama ga je već sljedeće godine došla posjetiti. Šepava, bez osjećaja. Pogledom ju je svu istražio. A onda joj se privinuo i plakao na njenim prsima. Otad ga je povremeno posjećivala. Od nje je saznao da je otac Slovenac, pilot, ali je poginuo u prometnoj nesreći.

Tri je godine, do kraja osmog razreda, Boško gorio od čežnje za ocem. Dok su se drugi radovali kraju godine i praznicima, on je tugaljivo kopnio bez mладенаčke svježine i smijeha. Želio je bar jednom vidjeti očevo lice. I nakon osmog razreda vlakom je krenuo u Sloveniju. Djed i baka dočekali su ga hladno. Prvi su ga put vidjeli, i on njih. Bili su osupnuti i primili su ga kao stranca. Nije mu bila dovoljna fotografija oca. Tražio je grob. I odveli su ga. Stao je skamenjen pred gromadom mramora i slikom oca. Olakšao se gorkim plačem. Plakali su i djed i baka.

Izučio je za konobara. Govorio je jezike, ali uvijek ranjen. Kad su oba udomitelja umrli, njihova su djeca stan prodala, a njega izbacila. Bez ig-

dje ikoga svoga, bez bliskih osjećaja, nadvladala ga je tuga koju je utapao u alkoholu i drogi. Napustio je posao. I postao beskućnik. Njemu je nedostajalo sve.

Treći je slučaj nešto suptilnije dramatičan. Poznavao sam dječačića iznime ljepote čiji je otac kao vojni časnik poginuo u ratu. Živio je s majkom udovicom. Oko šeste je godine počeo zapitkivati majku gdje je tata.

Onako malenom bolna je srca govorila da je na putu i da će doći. Netremice je gledao očevu fotografiju. Dječačić je satima s balkona gledao dolazi li tata prilaznim putem. U čežnji za tatom vrlo je rado išao gledati kako muškarci rade i u svakom pokušao pronaći oca. Ali se njemu nijedna nježna ruka nije pružila. Jednom se nađe na seoskoj lokvi gdje se pojila stoka. Jedan mu se muškarac učini kao onaj na fotografiji. Dotrča kući, baci se mami u naručaj i stade ponavljati: – Tata je došao. Tata je došao s kravama!

A majka mu tužna reče: – Srce moje, to nije naš tata, on nema krava.

Nitko ne bio mogao opisati što je dječak proživiljavao bez oca sve do šesnaeste godine, kad je doživio mističnu objavu Božje blizine. I otad je postao radostan za sav život.

Bezmajčik

Liječnici su, ako se tako mogu zvati, u podrumu, u posebno osiguranoj prostoriji kroz staklo u »umjetnoj maternici« promatrali nastajanje oplođenog djeteta bez nazočnosti roditelja. Prema embriju nisu osjećali nikakvu ljubav. Majka se raduje i svakom najmanjem napretku djeteta koje njeni tijelo registrira savršenije od tehničkih naprava. Majčina su i očeva ljubav metafizička stvarnost. Duhovni svijet iz kojeg dijete dolazi. Njihovu ljubav nitko ne može registrirati, analizirati ni izmjeriti. Kao što je neizmjerljiv svemir i Bog, tako je neizmjerljiva i roditeljska ljubav. I upravo ona utire put ljudskoj duši prema rastu bez granica, prema Bogu i vječnosti. Dijete iz te ljubavi dobiva vjeru, kontakt s vječnim Bogom te iskustvo vječnosti.

Otac i dijete, također, duševno komuniciraju. Dijete time biva izdignuto od animalnog svijeta i stiče dimenziju osobe. Osoba je biće u odnosu. Nastajuće se dijete u odnosu s majkom i ocem pravilno razvija. Sebe svjetito pozna. Poznaje sebe, na odmaku je od svakog drugog čovjeka. Osobni odnosi nisu kao odnosi zrnaca pijeska ili riječnih oblutaka. Vlastita svijest omogućuje svjesnost o drugima. To su isti interpersonalni odnosi kao i

među osobama Presvetog Trojstva. Svatko je različit, a sposobni živjeti jedinstvo različitosti. To je uvođenje osobe djeteta u društveni i vječni život. Relacije među osobama nikad ne prestaju, bile pozitivne ili negativne.

U inkubatorskom nastajanju nema »kozmosa« ljubavi, nema osobnih dodira i odnosa. Zametak za fabrikante nije osoba, nego živa masa kojom se raspolaže. A osoba osobom ne može raspolagati. Tada nastaje najpogubniji fenomen neosobnosti.

Pismo svim ženama

Dr. Jackson koji je bio iniciator i mentor proizvodnje Sinematriksa, nakon vađenja iz umjetne maternice i normalnog razvijanja novofabriciranoga pisao je uz ostalo u časopisu »Science«:

Ženama svega svijeta i budućih vremena!

Javljam vam da smo ustrajnim i predanim radom postigli uspjeh nad uspjesima. Tehničari su pod našim vodstvom napravili »umjetnu maternicu«, sofisticirani aparat sa svim mogućim opservacijskim monitorima, koji su imitirali prirodnu žensku maternicu. To znači, namjestili smo temperaturu, dozirali hranu kakvu zametak prima u naravnoj maternici. Začeće je izvršeno bez nazočnosti muškarca i žene, sjemenom preuzetim iz naše banke sjemena.

Pažljivo smo pratili razvoj fetusa, »cvjetanje« njegovih organa. Zametak se pod danonoćnim našim opažanjima razvijao, rekli bismo, normalno. I nakon 270 dana izvadili smo ga iz »umjetne maternice«, »donijeli« na svijet i divili se uspjehu.

Možemo vam reći da smo iznimno zadovoljni ovim svjetskim postignućem. Drugim riječima, kada se diljem svijeta serijski izgrade »umjetne maternice«, moći ćemo proizvoditi ljudi koliko nam treba ili, najshvatljivije rečeno, kao jaja ili piliće na farmi.

Dijete je, kao i svako drugo, zaplakalo u dodiru sa zrakom, prostorom i oporim materijalima. Mi smo se izgrlili, čestitali si na velikom uspjehu.

Drugim riječima, žene više neće trebati rađati, ni odgajati djecu. Za higijenu će se djece brinuti roboti. Vi ćete žene u budućnosti moći uživati u svojoj ljepoti i neograničeno raspolagati svojim tijelom. O tom uspjehu već pišu svi ženski časopisi. Pred vama su neograničeni užitci. Vi majke nećete više trebati upozoravati kćeri kako su one fiziološki krhkije od muškaraca. Za njih nema više nikakvih posljedica. Više neće važiti biblijska pra-

vila koja su regulirala odnose primitivnih ljudi. Žena više neće žuditi za muškarcem, niti će rađati u bolima, kako glasi biblijsko prokletstvo ženi.

Nakon Jacksonove objave poruke svim ženama, list »Science« zaplju-snule su čestitke sa svih strana svijeta. Novinari su se raspisali i veličali trenutak kada je čovjek pobijedio prirodu i nadišao stvaralačku moć. Milijarde telefonskih razgovora obavljeno je među ženama slaveći zoru novog vremena.

Nestanak bez traga

Sinematriks je pod strogom kontrolom, naravno, napredovao. Svi su se organi razvijali. Naučio je hodati i govoriti. Ali nije nalikovao djeci rođenoj iz majčina krila. Više je nalikovao na neki oblik rakete ljudskog izgleda. Oči mu nisu imale onu neizmjernu dubinu kakva je u naravne djece. Niti je lice imalo onu anđeosku, nadzemaljsku ljepotu. Čak nije imao ni onu draž životinje, kad ruka spontano dira to čudo života. Više je nalikovao na neku mesnatu sljubljenost. Nije se ni igrao bezazleno kao djeca. Nosila ga besciljno sila života, kao avion kad izgubi komande pa se sablasno klati lutajući bez cilja.

Sinematriksa su fabrikanti držali uza se. Nisu ga dali u školu bojeći se što bi, takvog karaktera, mogao učiniti. Oko njihovih je aparata, visok dva metra, oblijetao i sve motrio kao sova. Stjecao se dojam da sve razumije. S petnaest godina nestao je bez traga.

Fabrikanti nisu prijavili njegov nestanak, bojali su se njegovih ispa-da i strahovali zbog vlastite odgovornosti. Novine su pisale o neobičnim pojavama: gašenju semafora, nekontroliranom zavijanju sirena, padanju kompjutorskih sistema, zakazivanju benzinskih crpki, nemogućnosti po-kretanja vlakova, čak i bezrazložnom isključivanju navigacijskih instru-menata aviona i čestim padanjima s tisućama mrtvih. Novine su o svemu naklapale. Nestajali su čipirani ljudi bez traga. Mnogo se govorilo da nad-zemaljci provaljuju i počinju gospodariti našom civilizacijom.

Suđenje

Za te nelogične pojave zainteresirala se i američka vojska. Vojska je svojom tehnikom locirala signale koji su uzrokovali neobične pojave. Spe-cijalci, opremljeni svim sigurnosnim sredstvima, uhitili su Sinematriksa. Nije pružao nikakav otpor. Gledao ih je bezosjećajno, očima kao automo-

bilskim farovima. Držali su ga u specijalnim uvjetima, bojeći se takvog tehničkog maga.

Na sud su ga doveli u blindiranim kolima, pod jakom pratinjom policije i vojske. Sjedio je samouvjereni, bez straha, kao brončana figura.

Sudac se, nakon pročitane optužnice, bojao za svoj život. Mislio je: što ako je to neki nadčovjek, vanzemaljac i sve nas uništi?

Sudac: – Kako se zoveš?

Kesio se i nije odgovorio.

– Kako je tvoja adresa?

– Otac?

– Majka?

Sudac je protrnuo od paklenog pogleda.

– U optužnici piše da si opremljen mini instrumentima kojima si remetio funkcije, sigurnost prometa i ljudi.

– I u čemu je problem? – upita prezrivo optuženik.

Sudac, bojeći se da ima posla s čovjekom bez logike i kajanja, naredi zatvor pod najstrožom pomnjom.

Ponovno je nakon tri dana doveden na sud. Sudski imenovan odvjetnik Filip imao je vremena pročitati kratku, ali nečuvenu optužnicu. Osjećao je strah kao nikada dotad.

Sudac: – Jesi li remetio promet, rušio avione... ?

Optuženik: – Hvataju se ptice, ubijaju životinje i nije problem. Zašto je problem manipulirati ljudima i njihovim tvorevinama.

Svojim je kešenjem pobudio strah u svima prisutnima.

Odvjetnik Filip: – Moj branjenik karikira nadajući se manjoj kazni.

Optuženik: – Kakav problem ako vi mene ubijete?

Odvjetnik Filip: – Samo sudac može donijeti odluku, čemu trčati pred rudo?

Sudac nekoliko noći nije usnuo. Savjetovao se na sve strane, i kod Vrhovnog suda u Americi i u nekim drugim državama. Svi su oni dali u srži isti odgovor kao i Veliki svećenik za Isusa: »Bolje da jedan čovjek umre, nego čitav narod.«

Sudac je, ohrabren neosjetljivošću optuženika za ikakvu pravdu i bojeći se opasnosti u slučaju bijega i novih nesreća, dosudio smrt na električnoj stolici. Optuženik se na presudu kesio cinički i podrugljivo. Novine su se raspisale o ubojstvu fantoma koji je svojim nadljudskim umijećem *online* usmrćivao ljude i ugrožavao život.

Samoubojstvo dr. Jacksona

Naravno, novine su čitali i u laboratoriju dr. Jacksona. Čitava je ekipa u osuđeniku na smrt prepoznala Sinematriksa kojega su umjetno proizveli. Vodi eksperimenta, doktoru Jacksonu, nakon pročitanih vijesti nešto nije dalo mira. Djelovao je odsutno, bez energije. Čitave noći nije spavao. Vidno je mršavio. Nije više imao inicijativa. Izbjegavao je kolege fabrikante.

Jednog jutra u uobičajeni sat nije došao na posao. Kolege su pomislike na bolovanje koje je i sam mogao propisati. Kad je bio spriječen, obično se javio telefonom. Sada ništa. Pokušavali su ga u različito vrijeme nazivati iz laboratorija. Telefon nije zvonio. Nitko se nije javljaо, pa su počeli zabrinuto sumnjati.

Trećeg su dana, nakon gubitka svake veze, obavijestili policiju o nestanku šefa laboratorija dr. Jacksona. Policija je slučaj uzela u obradu. Nekoliko su puta istraživači dolazili i u laboratorij. Ispitivali su o odnosima, je li bilo znakova depresije, svađe, je li se doktor na što tužio.

Istražiteljima je zapelo za uho da je mršavio, izbjegavao društvo i zaključili su da se vjerojatno radi o osobnim problemima. Potraga je trajala daniма. Policija je uz objavljenу fotografiju molila građane za pomoć. Nudila novčanu nagradu.

Nakon pretrage njegova stana htjeli su pretražiti i zgradu laboratorija, što je izgledalo smiješno jer se nije pojavljivao na poslu. Pretražili su svaki kutak. Najposlije i tavan koji se nikada nije upotrebljavaо.

Na samom usponu na tavan zadah ih je obavijestio da su na pravom putu. Uz pomoć svjetla baterija našli su obješeno tijelo. A ispod tijela bila je žuta omotnica i velikim slovima napisano: »Oporuka«.

Tijelo su preuzeли u specijalnoj foliji i prenijeli ga na patologiju za provjeru je li ubojstvo ili samoubojstvo. A oporuku su odnijeli u policijski laboratorij. Pod specijalnim svjetlima pročitali su i one riječi koje su bile zamrljane izlučevinama mrtvog tijela.

Oporuka

U našem smo laboratoriju pod mojim vodstvom u »umjetnoj materinci« proizveli dijete koje smo pratili po svim znanstvenim kriterijima. Dijete se normalno razvijalo i nakon 270 dana donijeli smo ga na zrak. Pratili smo njegov skokoviti, ali nelogični razvoj. I s petnaest godina nestao je bez traga. Iz tiska nam je bilo jasno da je, nesposoban za društve-

ni život, uživao je u ometanju normalnog života i osuđen je na smrt na električnoj stolici.

Od tada ja više nisam imao mira ni života. Osim njegove subbine i prouzročenih tragedija, još me više muči što smo u časopisu »Science« objavili njegovu fabrikaciju kao veliki znanstveni uspjeh i najavili kako žena više neće trebati rađati. Tisak se o tome raspisao, osobito ženski časopisi. Tko zna koliko sam milijuna žena zaveo? Nisam dostojan života. Igrao sam se Boga. Ja zaslužujem samo smrt. Zato sam presudio samom sebi i počinio samoubojstvo vješanjem, upravo iznad laboratorija gdje sam radio zabranjene stvari. A vi mi, kolege, oprostite za bol koju sam vam nanio.

Jackson, svojom rukom

*Satirički tekst na bogohulne pokušaje današnjih »znanstvenika«.
»Nije dozvoljeno raditi sve što se može.« (Ivan Pavao II.)*

Kako je Zvonimir P. tražio istinu

»Koju li je istinu tražio Zvonimir P.? A tražio ju je, zasigurno već dugo. Odakle toliko nagnuće za sve umjetničko i lijepo? Odakle tolika zahvalnost i za najneznatniji znak pružene ljubavi?«

Nije to bila tek hinjena ljubaznost, Brankica je dobro znala razliku – toliko ju je puta u svome poslu imala priliku vidjeti. I iskrene, i hinjene, i usiljene, i beščutne izraze na licima posjetitelja svojih pacijenata liječenih na njezinu odjelu. A na odjelu abdominalne kirurgije dinamika života i smrti znala se osobito zahuktati. Pa su se i osjećaji teško mogli prikrivati.

Na niskom stoliću Zvonimirova boravka uvijek je ležalo nekoliko knjiga. Neke od njih povremeno su se izmjenjivale, ali jedna je uvijek bila tamo, obično gornja ili pri vrhu, ako već ne u njegovim rukama. Radilo se o zbirci pjesama jedne lokalne pjesnikinje koju je i Brankica dobro poznavaла. Bila je to zbirka pretežito duhovnih pjesama, ali i pokoje zavičajne i ljubavne, no sve su bile prožete žalom i zanosom naizmjence, a prije svega vjerom.

»Odakle ova tankočutna i pritajena sklonost prema svemu duhovnome kod toga čovjeka?«, često se Brankica pitala. »Što li je tražio i nalazio u nostalgičnim prisjećanjima jedne dalmatinske djevojke s dalekoga juga, u njenim stihovima izlomljene čežnje, čiji su komadići ostali rasuti među sivim kamenjem onih brda i uvala, a ostatke je pronijela u svoje kasnije pjesme i godine. I kako su do njega dopirali odjeci Duha što ih je sabirala zajedno sa zvucima zvona i cvrčaka te spremala u nijeme retke svojih pjesama koje su se mjestimice znale prelijevati svim bojama ljubavi: od mladenačke, zemaljske i nezrele, do one nebeske što ponegdje prerasta i u zanesenost. A ovu potonju morao je osjetiti i taj starac u godinama u kojima je ta vrsta ljubavi jedina još koju bi ostatkom života mogao iskusiti. U godinama u kojima se malo toga može očekivati od ljudske naklonosti i

tjelesnih ljubavi, važno je dovoljno duhovno ojačati kako bi se moglo potražiti Ljubav tamo gdje je uvijek i za svakoga ima dovoljno.«

Zvonimir je toliko iščitavao te pjesme, a autoricu nije ni upoznao. Konačno, susreo ju je na nekoj promociji i predstavio joj se kao njezin vjerni čitalac. No, ona ga nije ozbiljno shvatila, mislila je kako joj laska uprazno, kao i toliki drugi. Odmah mu je bilo jasno: nije imala pojma koliko njemu stvarno znače ti stihovi. Usto, pjesma i njen poeta dvije su različite stvari i ponekad ih je teško dovesti u vezu i sastaviti ponovo u cjelinu ono što je riječ pocijepala na dvoje. Nije baš da je bio razočaran pjesnikinjom kad ju je napokon video, ali je shvatio kako mu ona zapravo i ne treba – njezine riječi bile su mu dovoljne. One su uspjevale namreškati njegovu nutrinu blagim titrajima povjetarca, podići potonule misli s muljevita dna i zaljuljati njegov brodić – neka krene prema obali, ima netko tko će mu pridržati *cimu*.

Koji put bi i Brankici dopustio zaviriti u tu neveliku knjigu i pročitati pokoju pjesmu. Neke od njih bile su lagana ritma i vezana stiha, a druge pak nisu bile rimovane, ali su sačuvale ritam. Ugodne i prozračne, ali ni po čemu osobito značajne, nije to bila poezija »velikoga pjesnika«.

»Ipak, čini se kako je naš Zvonkec baš kroz njih počeo nazirati *obrise onkraja i toplo rumenilo istine na obzorima vremena*, kako stoji u jednoj od tih pjesama«, pomisli Brankica sa zadovoljstvom. Vidjevši ga tako zadrbljena u tu zbirčicu, glave uronjene među korice jer mu naočale nisu baš najbolje služile izdaljega, s izrazom lica kao da se i sam popeo na krški proplanak pa udiše mirise bilja i borovine i sluša melodiju podnevnih zvona – padne joj na pamet onaj stih što se pjeva na početku euharistijске službe Velikoga četvrtka, za vrijeme prinosa darova. Ta antifona glasi: *Gde je ljubav, prijateljstvo, Bog je ondje*. A Zvonimir nije išao u crkvu. Ni u djetinjstvu, ni u mladosti, a ni kasnije. Bio je dijete partijca i majke nastavnice. Jedino što je uspjela jest dogоворити se s rođakom svećenikom da maloga potajno krsti i pričesti. I ništa više, ali ni manje od toga. Iako je odrastao kao nevjernik, nikada nije imao ništa protiv vjernika, pa ni svećenika, čak se i vjenčao u crkvi jer njegova Zorka nije htjela drukčije. »Takvo vjenčanje može samo još više učvrstiti naš brak«, pomišljaо je tada, »što je za nas samo dobro.« Jer Zorku je želio zadržati uza se zauvijek. Tijekom tolikih godina nikada nisu imali većih nesuglasica, doduše ni većih zanosa – bili su to obični dani, ali obični na jednostavan i ugodan način. Živi ih se kao što se diše zrak, a da se i ne primijeti.

Još i prije nego je njihova mlađa kći Anita – tatina ljubimica! – završila školovanje i pridružila se sestri Ivani u Zagrebu, gdje joj je ova pomogla

oko zaposlenja, Zorka se počela neobično ponašati. Bojala se izaći sama iz stana, auto je prestala voziti, sve češće je i sve dulje šutjela zagledana kroz prozor ili u televizor. Bila je u ranim šezdesetima te je uzela prijevremenu mirovinu; očito, bilo joj je sve teže izaći na kraj s dnevnim rasporedom, osobito u uredu – radila je odgovoran posao računovođe. Potom je neko vrijeme izgledalo sve dobro. Odmorila se i naspavala, imala je dovoljno vremena posvetiti se svakom pojedinom poslu i s punom pažnjom usredotočiti se na svoje riječi i kretnje pa se nije toliko primjećivala zbumjenost i strah koji su počeli sve češće izbijati na njenu licu. Bio je to panični strah od gubitka same sebe, od svojevrsnog iskustva umiranja. No, obično je imala ljubazan, ali prazan izraz lica. Tada je već počela ubrzano gubiti riječi, a još brže njihov smisao, zaboravljati imena i lica, plakati i smijati se bez razloga. Kasnije, kad je demencija uznapredovala i Zorka nije više znala ništa smisleno raditi, osim odjenuti se ako joj je odjeća bila priređena i poslužiti se toaletom i hranom, nije se više bojala izaći iz kuće. Uporno je htjela na vrata, a potom bi lutala između zgrada, ne znajući put natrag. Stoga je neprestano trebalo paziti na nju pa je Zvonimir zamolio susjedu Brankicu, koja je usto bila i medicinska sestra, da mu pokatkad pomogne oko Zorke. Brankica je to rado činila, a kad je Zorka umrla od moždanog udara, Zvonko ju je zamolio da nastavi svoje povremene pohode te mu ponekad pomogne oko kupovine jer sad je on već pomalo ostario: zašao je dobrano u sedamdesete. Tako je Brankica ostala dobra vila njihove obitelji.

Kad se Zorka razboljela, Zvonimir se prvi put počeo ozbiljnije pitati o smislu života. Ni tada nije puno razmišljao o tome, zapravo nije ni želio jer bi uvijek osjetio nemir i napetost nakon što bi se hrvalo s tim pitanjima. Zašto se morala razboljeti na tako okrutan način da ju je izgubio puno prije konačnog gubitka i da je na kraju za nju postao stranac, pa i neprijatelj kad ju je trebalo zaštитiti od nje same? I još od takve bolesti koja najprije potrga spone ljubavi preko kojih bi se ta ista ljubav trebala prenijeti i osnažiti, i tako razara upravo ono s čime bi se sve to moglo lakše podnijeti. I kako je na kraju ostao potpuno sam, nije tako zamišljao svoju starost. Pitao se i ne očekujući odgovore niti su mu bili važni – ionako nije vjerovao da postoje. Trebalо mu je nešto tek toliko da ga malko umiri. A ove pjesme u tome su nekako uspijevale: uljuljale bi ga s dva-tri stiha i dovele u neki blago osunčani komadić života gdje se mogao mirno smjestiti, opustiti se pa i zadrijeti. I slikanje mu je pomagalo, volio je akvarel, pohađao je svojevremeno Kernov tečaj slikanja. Dok je bio mlađi, odlazio je povremenno na kolonije akvarelista i izlagao na skupnim izložbama. Volio je za

svoje slike uzeti motiv iz neke pjesme, ali one svoje stihovne ljubimice nikada nije ni pokušao oslikati – činilo mu se nekako svetogrdnim. S godinama je slikao sve manje i samo za sebe.

Zvonimir P. imao je stan od pedeset i tri kvadrata na drugome katu jedne od blokovskih zgrada u naselju Slavonija, skromnu službeničku mirovinu i ušteđevinu dovoljnu za vlastiti pogreb – nije želio biti kćerima na teret. Nakon što je skončao svoj profesionalni vijek, djeca su već bila otisla iz njihova doma i iz rodnog grada, a žena ga je napustila duhom još puno prije nego li i tijelom. Istina o vlastitom životu odjednom mu je pukla pred očima – sve je jasno video. Život ga je posvema ogolio, a pristizalo je ledeno doba starosti. Samo mamuti i bizoni mogli bi ga preživjeti, a on je bio tek slabo prilagođeni suhonjavi starac.

Brankica ga je i dalje povremeno obilazila i svaki put obasjala svojim dolaskom poneku tamnu minutu. Ona mu je prva spomenula možebitni odlazak u crkvu, no on je šutio. Nakon nekog vremena pozvala ga je da se pridruži župnom hodočašcu u Međugorje. I sama se začudila kad je pristao. Tijekom putovanja nekolicina žena pazila je na njega i ugađala mu, bio je ipak najstariji u autobusu. Zvonkec, Zvonkec, cvrkutale su oko njega. A on je živnuo. Pratio je hodočasnike i sudjelovao u svemu. Čak se i ispovjedio. No nakon te ispovijedi zbilo se nešto čudno. Počeo je plakati velikim grčevitim jecajima. Sjeo je na obližnji kameni zidić i sakrio lice rukama, dok su mu se ramena tresla. »Koštunjava, staračka ramena, a plače kao malo dijete«, Brankici se sažalio, ali nije bila sigurna: prići mu ili ga pustiti na miru. »Neka se isplače do kraja, treba puno suza za puno godina bez Boga«, zaključila je, »*izgubljeni sin* vratio se u zagrljaj Očev i u krilo Majčino. Istom sada vjerojatno je shvatio kolika je bila njegova osamljenost i koliko prazan bio mu je život. Što li je sve dosad propustio – toliko ljubavi, toliko susreta?! I ta ljubav preko svega toga prelazi i prihvata ga bez pitanja i prijekora?«

Kasnije, kad je počeo čitati *Novi zavjet*, rekao joj je kako je prepoznao svoje suze u suzama Marije Magdalene kod Isusova prazna groba. »Vidjela sam Gospodina i on mi je to rekao«, svjedočila je ona potom svoju istinu apostolima. Bila je to i njegova istina, susret Isusa u vlastitom životu. Tu je istinu tražio u knjigama cijelo vrijeme. One su bile njegova *Biblja*. Čitao ih je svakodnevno pa i češće, poput *Evangelja*, u malim mjericama i s istom svrhom – da se duhovno utješi i nahrani. Slijedio je tragove istine u njima, a istina je uvijek ista i jedina. Ona ista koja ga je raširenih ruku dočekala u ispovjedaonici u Međugorju. Je li tu istinu već ranije nazirao

u blagom osmijehu i toplim riječima Brankice, svoje susjede? A još ranije u toplini svoje obitelji? I na kraju, nije li ga ta istina dočekala i na vratima Očeva doma, za koja je dugo mislio kako i ne postoje, kada je ni pola godine kasnije zbog akutnog abdomena dospio na Brankičin odjel te nedugo potom i podlegao bolesti. I unatoč teškom stanju Zvonimir P. umro je pomireno i lako. »Bila je to blažena smrt«, posvjedočila je kasnije Brankica.

Ak negdo vse zna, Bog to zna

Zvonec je ztiha zvonil zvrha male selske cirkve zbrega znad sela. Zval je k nedeljnoj maši. Zrihtane su se dekle kihotale i smejale. Dečki su ih gledeli i nekaj šeptali. Mlade su mame decu vlekle. Neki su tateki još cigaretlina med prsti stiskali. Tratinčice su z davna zabelele gmanje. Zadišale su rože z župnikovih dvora. Grlice popevlju. Od nekud je i male ftičke čujti. Purani se po cesti napuhavaju i pučpuriču. I selski kicoš se zrihtal i hodil polefko kak bi ga bolše bilo videti.

Bili su tu i znani mužikaši, jeden kaj vu veliku trumbetu puše i drugi kaj v beglajt igra. Stari vučitelj z debeli očali mulitvenika je držal i z nekim dečecom z tiha se pogovarjal. A dečec z rudlavi lasi v njega je gledel kak da je negdo z neba pred njim stal. Druga su dva dečeca nekakve huncutarije spelavala. Male pucke su im se smejale. Odnekud se tu i stari ofucani cucek, sav zadihan, nekak dovlekel. Jena mu je pucka nekaj hitila i v jenem je cugu to rešil i mahal z velikim kitnjastim repom.

Nalickanog su gospona z botom, onak med sebom, dviye ženščice do pratile. Za njimi je nekak došepesala i mati selskoga drotara. Z ganjka hiže polek cirkve, z gingavih ciglam podzidane, človečec je z klobukom na glavi na cestu gledel. Na štriku su bele hadre visile, a tam čez breg je na gmajni cujzek lepu črnu kobilu cecal. Čez jeden je širom odprti oblok z cvetjem gibanica friška z orehi dišala.

Z bertije je stiha bandiste bilo čujti. I danes je kak furtinavek na vrati bertije, onak drempav i čombrast, znani selski pijanec z kupicom v ruke stal i nekaj sebi v bradu brnbotal. Na poceku starih drvenih vrat kaj pela ju v cirkvu bogec z velikimi mustači je sedel i vruke veliku škatulu držal. Male peneze, želevnjake su mu nuter davali.

Starejše su ženske v črnini, z rubcima na glavi, o nečem klafrale tak da ih je skoraj bilo čujti. Oblajavale su cele sele, od plota do plota, od hiže do hiže.

A ondak najemput čkomina. Vsi su kak po komandi na cestu gledeli. Išla je gizdava, flajna kak črešnja v cvatu, z lasi črnimi kak nočka, tenka kak fiolica. V črni kiklji i svetlečim križecom oko vrata, dečeca je za ruku peljala.

- Fifica, fljundra, vlačuga, cafuta, flička. – bilo je čujti selske klafrače.
- Glejte, pak je to Petrova Ana, vrnula se z fačukom. – rekla je jena.
- Pajnkreta je dovlekla. Gdo zna gde je i s kim bila, gde je landrala. Kak da vrag ju je nekam vabil. I još ima kuraže nazaj v selo dojti. Siroti Peter.

Klafrale su kak da su obnorele. Same reči trde i oštare kak da bi negdo nože v telo zapikaval. Veliju kak bi ju fundati treba. I još su nekaj gundrale.

A Peter je selski gospón doktor bil. Mater i otec su mu z rana vmrlí, a babica ga je pedintovala i velike mu škole dala. Delal je v gradu i najemput je v njegove življenje Ana prihajala. Selske ju babe nisu trpele i navek su o njoj grdo klafrale. Bila je za njih preveč gizdava, nalarfana, v kratkim kikljama. Stranjskom su ju meli. Kak da im je nekaj vkrala. Ana je pak bila trudna od selskog lajanja i v selu su komaj jeno leto zdržali. A gda je vmrla Petrova babica, čkomečki su v grad prešli. Babe su štele obnoret. I znova su spelavale sakočke coprarije.

A mučilo ih je kak prafzapraf več niš nisu čule i niš nisu znale. Pak su živele od tega kaj su sakaki šalabajzeri i fkanjinonosci o Ani i Petru v sele doneсли. Tak je bile čujti da mu je vritnjaka dala, da se okoli smuca. Bila je vražja šoca i palandra. I fačuka je mela. O Petru niš nisu znale, a nisu ni niš zmišljavale.

A ondak je zvonec z nova zazvonil. Na mešu je zval. I vse je vtihnulo. Babice i dedeki su prvi zakoračili čez stara drvena vrata spod cintora kak bi bili čim bliže oltaru i župniku. Šteli su ga bolše čujti.

Ana je z detetom čakala da vsi v cirkvu prejdu, a potlem je i ona zakoračila. Same im je korake bilo čujti. Došli su prav do oltara gde je župnik stal. Na kraju je i bogec zel svoju bogečku botu i kaštulu z penezi i zaprl cirkvena vrata.

Župnik se spred oltara naklonil i *Očenaša* zmolil. V zraku je viselo kak se nekaj veliko pripetilo.

- Draga braćo i sestre, s nama su Ana i Ivan, Petrov sin. – reklo je župnik. – Jučer smo doznali gdje je naš dragi Petar poginuo u Domovinskom ratu. Njegove su kosti pronađene u masovnoj grobnici kod Vukovara. A njegova voljena Ana željela je da se misa za njega služi ovdje, u njegovu rodnom selu koje je uvijek volio. Pomolimo se za našeg dragog Petra.

V cirkvi je bilo čujti kak vsi *Očenaš* moliju i nekak drugač v Anu glediju. Selske su se klaprače držale srameče. Gledele su v raspelo pri oltaru i na sev glas se molile kak da je *Očenaš* bil njihova kaštiga.

– Oče naš, koji jesi na nebesima, sveti se ime Tvoje... i ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas od zla! Amen.

A gda je na koncu meše župnik tak lepe o Ani govoril, selske klaprače najrajše bi v zemlju zginule. Zgublene vsaka v svoji kaštigi. Ni dihale nisu. Bile su vkanjene pak su bludile. Komaj su čakale kak bi čim preje na spoved prešle.

– Živlenje prejde kak da sveča zgori. – rekel je župnik gda je Petra spominjal. – Vzeli su ajngeli tega dobrega čoveka. V živlenju nas mamiju sakake steze i puti. Peter je zabral onaj kaj je pravi. I lepo je da je njegova vdovica Ana z njihovim sinekom k nami došla. Pripovedal sem z Ano. Nije imela kuraže preje v sele dojti kaj na mukah je bila. V serdce je Petra dela i z njegovim se se senjami vsakega jutra zbudila.

Ondak je župnik vtihnul kak da je nekaj pozabil, pak na kraju rekel:

– Ana je navek verovala da, ak negdo vse zna, Bog to zna.

Ukradena dolina

Oči suzne, podbuhle, mutne, ugašene odavale su Ivanovu dušu zahvaćenu depresijom što su je izazvali novonastali događaji u njegovu kraju. Dok je sjedio na klupici ispod granate murve u dvorištu svoje kuće, hladni jesenski povjetarac nesmiljeno mu je parao uši poput škripavog stroja za struganje drva. Dok je tako vjetar fijukao uokolo, on je sjedio posve miran, pognute glave, obuzet čudnom zebnjom oko srca. Tjedni su prolazili otkako je Stanka, njegova miljenica, dobila posao u Gospicu, županijskom središtu i otišla iz sela za poslom u Hidroelektroprivredu Like. Baš u zao čas jer se u to vrijeme pronijela vijest da će započeti radovi na izgradnji hidroelektrane Kosinj na slivu rječica Lika – Gacka i uskoro početi potapanje svih sela u njihovoј dolini. Ivan je to smatrao čistom kradom najljepšeg dijela ozemlja Like, nikako se s time nije mogao pomiriti i otada mu oči nisu više sjale njegovim veselim mlađenackim sjajem. Ubila ga nećija odluka da se ova vjekovno mirna, ponosna sela s radnim ljudima unište.

Ivan, po lokalnom nazivu Jiva, tražio je mir u kući, u svojoj sobi, najčešće u svom krevetu. Ali, mira niotkuda. Predvečer jedne srijede, kad se majka Katica vratila iz polja, čula je iz Jivine sobe, iz kreveta na kojem je ležao, muklo hroptanje, pa uzastopni hropac poput deranja kartona, a onda na mahove izdisaj kao fijuk stare parne lokomotive. Jiva je ležao u teškoj vrućici, majka mu je tužnih i suznih očiju ledenim ručnikom hladila čelo. Nakon ovog otužnog saznanja da će njegov zavičaj Gornji Kosinj i okolna sela uskoro biti potopljeni vodenim pokrovom obližnjih rijeka, vruć kao žeravica, prošapće tankim naboranim usnama majci: – Zašto se Stanka morala baš u Hidri zaposliti?

Zatim zatraži svježega zraka. U dahne duboko nekoliko puta, smiri se, nagne glavu na desnu stranu jastuka i zadrijeva.

– Samo da mu mogu pomoći, samo da mogu na bilo koji način! – jecala je Ivanova majka.

Dok je drijemao, disao je prilično glasno do granice hropca, a onda bi u mah počeo nešto govoriti, frfljati nešto slabašnjim glasom, nerazumlji-

vo, tih, na čas kao da govori sa svojom Stankom, na čas kao da govori samome sebi. Mama Katica zaključila je da nešto sanja, nešto burno, rastrgano, nesuvislo. Stavila mu je ruku na čelo, bilo je vrelo, obiliveno kapljicama znoja.

– Nije korona, hvala Bogu! Tā, liječnik ga je testirao. – tješila se gospođa Katica. Ivan je opet nešto zamrmljao, zatim okrenuo glavu na drugu stranu i čvršće zaspao. Gospođa Katica zaključila je da pored svega ima nade da joj se sin izvuče iz ove bolesti, tuge i depresije.

* * *

Onoga sudbonosnog dana kada se skupina Kosinjana na čelu sa selo-načelnikom i župnikom okupila ispred crkve sv. Antuna, odjednom su ugledali kako iz smjera općine Perušić u Gornji dolazi HEP-ov automobil i u njemu već tko zna po koji put čovjek za vezu, gospodin Dobroslav. Ljudi su shvatili da njegov dolazak usred radnoga dana ne sluti na dobro.

– Ovo postaje jako ozbiljno. – komentirao je jedan od njih cupkajući s noge na nogu od uzrujanosti. Cijelo selo bilo je odlučno prosvjedovati da se ove ličke ljepote ne smiju preliti vodama obližnjih rijeka, Like i Gacke i drugih rječica i pritoka, makar i za potrebe gradnje novog Hidroenergetskog sustava. Bez jasnog i javnog objašnjenja, na riječi o opravdanim namjerama ili bilo što, što bi išlo u prilog obrani njihove doline, okolnih sela, crkve i kulturnih spomenika iz prošlih stoljeća, nije se moglo ostati ravnodušnim. Slogan je bio: *Ne damo naša vjekovna ognjišta!*

Kosinjska dolina sa svojim rijekama, koliko povjesna pisma odaju, bila je ugodna za život još u prapovjesno doba raznim plemenima, od kojih je znano ilirsko pleme Japoda, a u srednjem vijeku, prije više od pet stotina godina, ova je dolina darovana ovim ljudima naše ličke povijesti za preživljavanje i uživanje, za oranje i sadnju, košnju i jematu za hranu sebi i blagu svojemu. Ravnica je ove ljude hranila i othranila, mljekom napajala, usjevima zdravima održavala, plodnošću ih tješila, sušom žalostila, na životu do danas održala. Ona ih je učila i naučila čitati, slova slagati, glagoljati, pisati i tiskati. Hrabri muževi, na zaslužnom mjestu knez Anž Ivan Frankopan, tamo je osnovao tiskaru da glagoljskim znakovima, slovima kojim se glagoljalo pišu glasove besjeda, potiču uljuđenost skromnih i marljivih kosinjskih ljudi davši tako cijeloj hrvatskoj naciji pečat ranopovjesne kulture na slavenskom jugu. I baš se u njihovoj dolini kosinjskoj prvi puta zanjihala kolijevka pismenosti u Hrvata. U Kosinjskoj tiskari nastali su libri na hrvatskom jeziku: *Misal po zakonu rimskoga dvora* (1483.) i

Glagoljski brevijar (1491.) i tako Hrvati upisaše svoj jezik, katoličku vjeru i domovinu u povijest svijeta.

– Kako samo može biti drzak. Dosta je da ga samo pogledaš, odmah počinje pričati brzinom rakete dok ga nasilno ne prekineš, ne isključiš iz strujnog kruga, kao iz zidne utičnice. – započne Stipa gledajući HEP-ov automobil i u njemu gospodina Dobroslava kako se približava.

– Ustvari, – nastavi susjed Mijo – gospodin Dobroslav je dobar čovjek, znamo mu i ime i obitelj iz Perušića, njegov hitri govor je njegova osobina, ali ga treba samo dobro poznavati i ponekad mu dati priliku da se napriča do mile volje. To ga smiruje.

– Što se više razmašte, – uključi se Petar – tim je bolje volje, mio kao dragi kamen. Onda bi prešao na pravu temu, onu radi čega bi došao u naše selo, tek, dakle, nakon što ispuše svoj temperament. – veselim smijehom potvrđi svoj stav.

Okolišni krajolik općine Perušić, u kojoj stoluje i vjekovni Kosinj, Božjim je darom bajkovit, nedosanjan čar prirode. Uokolo krajobraza poredani su kao đerdan tihi, lagani brežuljci okičeni slikovitim seocima što blagim zavojima opkoljuju Kosinj i čine izvorni ugodaj cijeloj općini. Njezina prepoznatljivost odlikuje se dobrodušnim ljudima, starom kulom što je više od pet stotina godina odolijevala turskim nasrtajima, i po rječicama Lici i Gackoj, što se podno zazelenjenih obronaka brdašaca liju kao dvije sestrice. Ljudi ovdje u skromnim, pretežno kućama od kamena, udaljeni jedni od drugih na korak-dva, i oni podalje po brdašcima, žive svoj prirodni mir i blagoslov. Život proživljavaju baveći se poljodjelstvom i stočarstvom, neki u Perušiću u drvnoj industriji i drugim djelatnostima ili u Gospiću, djeca im pohađaju školu, vjekovima se mole dragome Bogu, krštavaju se i vjenčavaju u svojoj župnoj crkvi, s tek ponegdje malo asfalta združeni su uskim puteljcima u jednu seosku zajednicu. Seljani, zabrinuti za svoju budućnost, pitali su se u teškoj nedoumici: – Gdje *ćemo* i od *čega* mi *živjeti* kad nas potope?

Dok se gospodin Dobroslav vozio prema Kosinju, bio je nemiran, proživljavao je teret savjesti, žal pri srcu što im baš on mora priopćiti vijest, za njih najtežu u životu. Bilo mu je žao tih ljudi, širokogrudnih, bogatih ljudskom dušom i Božjim mirom. Znao je da se u dolini puno radilo u polju, ljeti po žezi, uz znoj i prašinu, zimi u borbi sa snježnim nedaćama, ali to je njihov zavičaj, život, baština. Cijeli život. Tko bi samovoljno napuštao ovu ljepotu?! Tko bi dopustio da im je netko otme?!

Kad je gospodin Dobroslav konačno stao pred okupljene Kosinjane što stajaše ispred crkve, ovoga puta nije imao riječi napretek, nije ga trebalo

isključiti iz utičnice u zidu, isprva je samo šutio, gledao u pod kao da se došao ispričati zbog krivice za koju nije kriv. Čudno je buljio u pod kao da očima nešto traži ili da potpuno nesiguran razmišlja što učiniti, a seljani su s velikom znatiželjom čekali što će reći. Čekali su tko će prvi izgovoriti sudbonosnu riječ koju svi znaju, koja Kosinjanima lomi srce, zaustavlja dah, zasuzi oči, ušutkava nadu.

– Sporazum o pripremi i provedbi strateškog projekta Hidroenergetskog sustava je potpisana. – izusti jedva čujnim glasom gospodin Dobroslav i sam skrhan, izgubljen u nevjerici. Bez riječi, a da nikoga nije ni pogledao u lice, okrene se i jedva čujnim pozdravom ode prema automobilu. Nitko od prisutnih nije imao nikakvih pitanja, primjedaba ni prijedloga.

Vijest o konačnoj odluci vlasti da će se potopiti Kosinjska dolina, njihova sela, zavičaj, uspomene na sretne ljubavi, radost rađanja, veselje vjenčavanja, žalost nad grobovima, baštinu hrvatske kulture, identitet i život, dotukla ih je do kraja.

* * *

Mama Katica u svojoj je kući cijelo vrijeme bđjela uza sina Ivana, duša joj se stezala pri pomisli na muku koju on proživljava. Osjećala je muku njegove duše i tijela. Toplim mu je čajem kap po kap vlažila usne. Hrapavi šumovi iz grla, grč i zadiha nisu mu prestajali. Ni njezin plać i jecaj također. Na vratima se odjednom pojavila Stanka zabrinuta za njegovo zdravlje. Gladila ga je po čelu, tješila ga riječima o ozdravljenju, pričala mu o njihovu budućem zajedničkom životu u nekoj drugoj, sretnijoj životnoj sredini. Ivan međutim nije reagirao na njezine riječi, gledao ju je blijedim očima bez sjaja.

Pred jutro Ivan se naglo probudio, kao iz bunila, zakolutao očima po sobi, a zapravo iz teško proživljenog sna. Sav znojan pogleda majku, zavove Stanku, a ruke mu zadršću poput pruta. Cijelo mu se tijelo pretvorilo u drhtavac. Ukućani su ga pokušavali smiriti, ali nije išlo. Uzdrhtalost živaca, srca, duše bila je jača od njegove snage. Tek je potiho izustio: – Majko, hoće li stvarno potopiti našu dolinu? Naše selo, kuću, školu, crkvu, livade, polja, ptice, snove, pjesme, moju ljubav, uspomene? Moj zavičaj?

Zatim se obrati Stanki: – Stanka, ja ostajem ovdje, ovdje u svojoj dolini! Majka Katica na te se riječi srušila na stolicu. Stanka je prislonila glavu uz njegovo vlažno čelo i gorko zaplakala. Jiva se više nije budio.-

Sanja Rotim

Vanzago, Republika Italija

Dvanaestero braće

Bio jednom jedan lijepi bračni par, žena i muž koji su se mnogo voljeli, ali nažalost nisu imali djece. Godine su prolazile i kako djecu nisu dobili, gospođa Ana postajala je sve tužnija i tužnija. Muž ju je pokušavao tješiti, ali bez uspjeha. Njena je tuga rasla iz dana u dana, to se je moglo čitati u njezinu melankoličnom pogledu.

Kružila je priča da se je na brdu iznad mjesta u kojem je živio ovaj par nekada davno pojavila Gospa. Ne zna se točno je li to bila legenda ili u tome ima i istine, ali činjenica je da je netko tu postavio Gospin kip. Tako se gospođa Ana, umorna od dugogodišnjeg uzaludnog iščekivanja pri-nove, odlučila obratiti Gospi i od nje tražiti pomoć. Nije htjela reći ništa mužu o svojoj namjeri jer je znala da bi se protivio. On je uvijek bio skep-tičan o pojavi Gospe.

– Draga moja Gospe, želim dijete više nego išta na ovom svijetu. Ti si majka, razumiješ me sigurno. – rekla je jecajući.

Ali kip je ostao kip, nije se mrdnuo niti se činilo da ju je slušao. Gospođa Ana uputila se tužna kući.

– Što mi je palo na pamet? Kao da jedan kip može čuti i ispuniti moju želju. – postidjela se sama sebe.

Međutim, sljedećih se dana nešto promijenilo. Počela je osjećati jutarnje mučnine.

– Sigurno sam nešto pojela što mi je pokvarilo želudac. – razmišljala je. Ali kad je osjetila kako se nešto miče u trbuhi, shvatila je da joj je Gospa ispunila želju. Čekala je bebu. Ubrzo su svi to primijetili jer joj je trbuhan rastao iz dana u dan, bivao sve veći i veći. Bilo je neobično vidjeti tako veliki trbuhan u trudnoći. Naravno, oni se nisu brinuli zbog toga, toliko su bili sretni. Gospođa Ana izlazila je u grad i ljudi bi nagađali kako sigurno nosi trojke ili četvorke.

Ta se vijest brzo proširila jer su svi poznavali gospođu Anu i znali koliko je željela imati djecu. Vijest je došla i do Florine, jedne zlobne žene

koja nije imala ni muža ni djece, pa čak ni prijatelje. Bila je uviјek drska prema svima i zato je i ostala sama. Kada je Florina čula novost o Aninoj višeplodnoj trudnoći, počela je praviti plan u svojoj glavi. Pa i ona je željela imati dijete! Tako je počela izlaziti u grad i pokušavala sazнатi detalje o gospodji Ani, gdje živi i kada je predviđen porod. Nije bilo teško dobiti te informacije, mjesto nije bilo veliko.

A trbuh je gospode Ane rastao i rastao. Nikada se nije vido tako velik trbuh.

– Koliko li će djece roditi? – ljudi su se pitali.

– Koliko god ih dobijemo, svi su dobrodošli! – odgovarali bi veselo žena i muž.

Muž je počeo pripremati sobu za novorođenčad. Dao je napraviti ogroman krevet u kojem će spavati djeca, a on i žena imali su namjeru spavati u sobi pored njihove.

– Nadajmo se samo da će porod proći bez problema. – govorio je muž babici pazeći da ga žena ne čuje. Konačno je i taj dan došao. Rodilo se dvanaest beba. Porod je bio dosta težak i gospođa Ana bila je na rubu snaga, a i muž i babica jedva su gledali od umora. Ali svi su znali da će ubrzo i umor proći i da će s malo odmora svi doći sebi. Ono što je bilo najvažnije, djeca su bila sva živa i zdrava, od prvog do zadnjeg.

Zlobna gospođa Florina koja je krišom sve promatrala, izvela je svoj okrutni plan. Uzela je dijete koje je bilo najbliže vratima i pobegla s njim u noći.

Sljedećeg dana gospođu Anu probudio je plač djece, srećom da je mogla malo odspavati.

– Jure, donesi mi djecu da ih podojam, jedno po jedno. Gladni su, sreće moje.

– Naravno, draga.

Muž je odnio i posljednju bebu ženi.

– Jure, nisi mi zadnju bebu donio. – reče mu žena namrgodjena.

– Ma jesam, sve sam ti ih donio.

– Pa zar ih nije bilo dvanaest sinoć? Podojila sam ih jedanaest.

Jure je počeo brojiti.

– Imaš pravo, Ano, jedanaest ih je. Vidi se da smo jučer bili tako umorni da nismo bili u stanju ni dobro izbrojiti.

– Bit će tako. – odgovorila mu je žena.

Tako je dvanaesto dijete bilo osuđeno na život daleko od svoje prave obitelji. Zlobna Florina nazvala ga je Jakov. Godine su prolazile i djeca su rasla, od kojih jedanaestero sretno, dok je Jakovljev život uvijek bio težak. Florina je bila drska prema njemu, vikala je i tukla ga, osobito kad je bio još mali. Nekada bi mu govorila ružne riječi: – Što se ja moram brinuti za tebe? Ne zanimaš me ti, nisi ni moje dijete.

Tako se Jakovu misao da zaista nije njen sin sve više vrtjela u glavi kako je rastao. Primjetio je da njene priče skrivaju neku tajnu. Govorila mu je da je njegov otac umro, ali nije imala nijednu njegovu fotografiju, ni grob na kojem bi mogli plakati. Kada je napunio osamnaest godina, Jakov je odlučio otići od kuće, već je radio i mogao je biti samostalan.

– Idi i ne vraćaj se više, nisi mi potreban! – rekla mu je Florina derući se na uobičajen način.

Tako je Jakov počeo novi život. Nije ni pokušavao tražiti svoje roditelje jer nije znao kome bi se mogao obratiti. Florina nije ni s kim imala kontakt, ni rodbine ni prijatelja.

Jednog lijepog dana Jakov je otišao na župni izlet i tu je upoznao jedanaestero braće koji su mogli imati njegove godine. Od tada se Jakov s njima sprijateljio te upoznao i njihove roditelje, Anu i Juru.

– Da sam barem ja imao ovakve roditelje. – mislio je tužno.

Braća su shvatila da Jakov nerado priča o svojoj obitelji i to su poštivali, nisu mu postavljali pitanja. Činjenica je da su se osjećali lijepo u njegovu društvu, kao i on u njihovu. I roditelji jedanaestero braće rado su bili s njim. Često su ga pozivali da objeduje s njima i on je vremenom postao kao član njihove obitelji.

Jednoga dana gospodi Ani palo je na pamet da nikada nije zahvalila Gospu za ono što joj je dala.

– Idem do brda da joj zahvalim. – odlučila je.

Tako, dok su drugi bili kod kuće, među njima i Jakov, ona se je uputila prema Gospinom kipu.

– Gospe moja, ti si mi dala svu sreću ovog svijeta. Od kada sam dobila jedanaestero djece, najsretnija sam žena na svijetu.

Gospođa Ana izgovorila je te riječi i okrenula se da kreće kući, no tad ju je iznenadio Gospin glas.

– Ja sam ti dala dvanaestero djece, a ne jedanaestero, i sve ih vidim u tvojoj kući. – rekla je milim glasom.

Gospođa Ana ostala je otvorenih usta.

– Jakov! – sjetila se dana kad je dojila jedanaestero djece i kad joj se činilo da nedostaje jedno. Vratila se je kući još sretnija nego prije.

I gospodin Jure sjetio se dana poroda kada je izbrojio dvanaest beba. I on je jedva dočekao imati svog Jakova. Od tada cijela obitelj živi sretno i Jakov se nikada nije vratio zlobnoj Florini.

Katarina Zadrija

Vrbovec

Kak boumo ove dvie, tak boumo i trejte

Znojuč pod mojem srcem male srčece kouca. Ne bi ga potrajala za niš na svietu. Dvie več jesu. Ova druga je čiste mala. Ljetne dana je prešla. Če bi ove pod srcem si potrajala, kak bi ovu drugu malu roukicu v svoju prijela? Mislim da bi poludela. Da i nie tak, nigdar to ne bi mogla napraviti. I on je rekел да trouje nie preveč. Kak boumo ove dvie, tak boumo i trejte.

Same mati oče ponoreti. Kak da je stekla.

Vlječe me neke v rodnu hižu. Vlječe me k njim, moji su. Če baš i nienam kam iti. Kak k hiže prihajam, tak se bolje trnem. Stra me ophaja. Kej bou, kak me bou pak dočekala. Nigdar me nije trpiela. Od mala mi je vikala da me ne treba. Gđa sem išla v zamuž skorem je ponoriela. Da zake ja jedinka idem z domi, kej bou žnjimi, šte bou delal? Ona bi najrajši da otidem za časnu sestru, kej će mi mouž i deca? Tam bi se za nje moljila. Da nigdar nem kakve su druge po selu. Dobra, vriedna i spameretna. Otec je čkomel. Za mala je bil na moje strane. Sad se ponaša kak i ona. Ni on niema lijepe rieči za me. Teške mi je. Če se žaljim, mouj otide z domi. To mu ide na žifce. Sa sreča su mi ta moja mala deca. One od sebe daju pravu ljubaf.

Souseda me je vidla v ambulante pak sem njim poviedla da sem pak neseča.

Kak stekla je vikala da kej će mi tuljika deca, kej me ne sram pak z črievem po ceste hojdit. Same ju navek po svijetu sramotim, ona bou poljek mene v zemlju prepala, v grob ju boum stirala...

Ja, ja sem souze goutala, skrivala da je ne ona vidla, znala sem da ona cvete gđa se ja rasplačem. Svoje črieve sem privijala, plakala se gđa nište nie videl. To moje boužje detece kej nosim same moje je, rada ga imam, veseljim mu se. I on, nem rekla, alji mouški je mouški, ne pokažu oni kej misle i kak njim je. Tak su odgojene te naše stareše generacije. Ja svoje diete nem tak odgajala če bou dečec. Šte zna kej bou. Niesem pitala na ul-

trazvuku. Su mi za drugu dva tiedne pred porod rekli da je dečko. Rajši nem znala nek da mi pak krive vele.

Ona ne prestaje, se bolje nori, se bolje je zločesta. Furt viče da kak mene toga nie trieba. Otprte sem ju pitala da kej oče. Jelji oče da to diete v sebe vmorim. Rekla je da ne, da nem nje na dušu grieħa dielala. Sem je odpo vedala da če bi i drugač rekla, ja ju ne bi poslušala. Pak mi na to velji da ju nigda i nies poslušala, da kej mi je bile trieba zamuž iti i tuljiku decu imeti.

Če sem ikomu gda bila jalna, jalna sem onem koje imaju mater. Koje se imaju komu pojadati i od koga dober savet dobiti. Kojem mati pomore bez da je truca ili oče da je se se vrne.

Koju mater požali i privine k sebe gda je je teške. Ja toga nigdar nies imiela, zate ja nigdar nem takva. Oču da moja deca k mene z veseljem doujdu, a ne da z strahem primeju kvaku rodne hiže. Noreila je i ščera gda je je decu dovezel, prede nek je mene vojzil v rodilište. Velji da ona te žmeke dekle nemre digati niti brigu z njimi voditi. Kak da niesu njenjine. Em i po njijovi žila njenjina krf teče.

A kam z decu? Negde mouraju biti gda me ne doma. On moura na posel iti. Doma bou gda se vrnem z rodilišta. Šte mi bi pomogel gda nem mogla?

Božek! Još male boude jutre, od poul noći sem tu v boksu, v rodilištu.

Joj, kak bolji. Rekel doktor da se nem tak hitre porodila. A mene bo lji. Čkomim. Għadha sem prve dvije rodila, jednake sem čkomeila. Nekoje su żene vikale, pak su je sestre špoutale kak svinjarice. To nije bile za poslu šati. Znate, ja nem pisnula...

Nemrem več. Stiščem sou močju staljek za infuziju, same da ne bi vi kala. Sestra je prešla. Zvala sem ju. Niti nie oka name hitila. Bogeck dragi, nemrem više. Same da mi je to detece žive i zdrave na sviet donesti!

Bogeck, pomori mi, obečajem da boum od od toga deteca napravila dobroga čoveka! Isusek, obečajem ti da se boum postarala da bou dober! Majčica Bouža, ti znaš kak mati pati, prosim te pomori! Nigdar me niesi fkanila, boudi mi znojuč na pomoč.

Fala, Isusek i Majčica, fala, za istinu mi je lakše. Nigdar me nieste znev verili. Tam v trejtem boksu nekoja rodi, doktori i sestre si su kre nje, Bogeck dragi, zake mene ne glede! Same da mi je to detece videti!

Doktor prehaja vuz mouj boks.

- Doktore, sestro, molim pomoć, ja ču roditi!
- Sestro, ova veli da će roditi, ajde da vidimo i to!
- Brzo sestro, brzo, hitno je!

Isusek! Deteko se ne plače! Isusek, kej boum sad?!

Doktor: – Brzo, brzo, usišite sluz!

– Muško je, rodili ste živo muško dijete gospođo!

Fala ti, Bogeč, fala ti, Majčica, joj, kak je saj poplavel!

– Doktore, je l' sve u redu, zašto mi je dijete tako crno, plavo?! Je l' ispravno?

– Je, je, budite bez brige, spasili smo ga, sve je u redu.

Da ste došli gda sem vas zvala, ne bi ga trebali spašavati. Bi vam ja dosta toga povedala da se vupam.

Dragi Bogeč, Majčica Bouža, fala vam. Morti se i mati zmekša. Navez same protif dekli mrndja, a sad sem dečeca narodila. Svojega maloga anđeljeka. Dragi Bogeč, obećajem ti znojuč da boum od njega napravila marnoga i dobrog čoveka, same mi ga čuvaj i brani. Dej mu snage i kuraža, prosim te. I mene takaj da je boum se na pravi putotravila. Fala ti, Bogeč, fala, se boum od sebe dala i zanju kap krvi, če treiba da je otranim kak dobre i marne ljude. Ljude koji šire Boužu istinu i žive veru.

Rječnik manje poznatih riječi:

znojuč – ispočetka; prihajam – prilazim; ophaja – obilazi; nigdar – nikad; zamuž – udaja (za mužem); čkometi – šutjeti; črieve – trbuh; poljek – zbog; rajši – radije; nori – luduje; furt – stalno; vmorim – ubijem; odpovedala – odgovorila; žmeke – teške; fkaniti – prevariti; saj – sav; marni – vrijedni; kuraža – hrabrost

Lajčina prazna putna torba

Gledao je kroz otvoreni prozor svojega prostranog neobaroknog salona. S istančanom mjerom za ljepotu unutarnjeg prostora opremljenog bidermajerskim namještajem. U središtu bočnog, kraćeg zida dominirao je križ s Raspetim u prirodnoj veličini. Zračio je, kao i obično svakoga dana u to vrijeme. Bilo je proljeće. Miran, bez vjetra, dan. Sunčan. I bilo je prošlo podne. Otoplilo je. Nedjelja. Sveti dan.

Gledao je, kao uostalom gotovo uvijek, sabran i miran van. Pogled mu je bio dulje vrijeme zaustavljen na bazenu za vodu, zapravo vodnom spremištu namijenjenom za potrebe vatrogasaca. Bio je ograđen zasadima cvijeća, a podalje uokolo bili su redovi zimzelenog žbunja. Otkad je došao živjeti ovdje – ima tomu već više od dvadeset godina – ovaj bazen bio je dio parkovnog trga ispred zgrade u kojoj je stanovao. Izgrađen je i uređen neposredno nakon vlasti Laze Mamužića, a prema njegovu naumu.

Volio je gledati u vode. Još od djetinjstva, koje je proživio na Rati, sjekoćao se sada. Oveći salaš *na gredi* bio im je okružen dolovima, koji su osobito s proljeća bili potopljeni vodom. Mirnim vodama stajaćicama, na rubovima zaraslim u ritove. Ni žabe mu nisu smetale. *Dida* ga je učio da njegov unutarnji mir, koji mora sam nalaziti, ne bi smjelo remetiti ništa što dolazi izvana, pa ni monotono kreketanje žaba, tih najpostojanijih remetiteljica tišina u bačkoj ravnici. Žabe nije nikada zavolio, no nisu mu smetale.

Fascinirale su ga čistoća i prozirnost tih voda ponad zemlje uokolo salala, a grozile njezina zamućenost i blatna prljavost. Ne toliko što je bila gadna, nego više stoga što je krila sve. Nije naprsto dala vidjeti što ima u sebi! A bila je bogata životnjama. I uvijek je takav gubitak »nevinosti« bara »skrivio« netko drugi. Najčešće a najmanje punoglavci i divlje ptice, a najrjeđe a najviše krave na svojim putovima za ispašu. One su znale pomutiti vodu u cijeloj bari.

Sve je to zamjećivao Lajčo čuvajući stoku po okolnim dolovima od ranog proljeća do kasne jeseni, diveći se gibanjima u prirodi koja uvijek okončavaju u nekoj čistoći. Mutna mu je voda kao dječačiću izaziva-

la samo negativna osjećanja – i razočaranost i bijes i tugu i razdraženost, zbog nemoći da sprijeći narušavanje skladova ljepota u prirodi. Ni očev blagi ukaz da će se opet sve smiriti – jer je tako Bog stvorio – pa će se i ove vode kraj Bajmaka obistriti, nije ga tješio.

Uživao je u odsjaju sunca ovoga travanjskog podneva s mirne, no pomalo ustajale i ozelenjene površine vode u vatrogasnem spremištu. Sada mu nije smetalo što je mutna. Odsjaji sunca i daljina to su uspješno i vještoto skrivali. Navikao se da sunce, kada je na jugu, ima najljepši odsjaj nad vodom pod *pendžerima* njegova salona na prvom katu zgrade biskupije. Zalasci sa zapada nisu se dali vidjeti – nije bilo odbljesaka na vodi bazena koje su priječile secesijske dvokatnice okolo trga.

Mislio je kako sve ima svoje smislove i razloge. Bilo da je riječ o stvorenom od Boga, bilo da se radi o onome što je čovjek načinio. No, ono što je Bog stvorio – ima jasnije dimenzije nevinosti i teže vidljivu korisnost.

– Za dokučiti Božji naum u gradnji svrhovitosti svijeta, valja imati drugačije perspektive. Šire i dublje. Oko, da se tako što vidi, mora imati nepomučene poglede i rakurse sokola. Svrhovitost je stvorena svijeta od čovjeka daleko jednostavnija, pa je lakše i vidljiva. Tu se krije stupica da se čovjek zarobi pogledima koje će pratiti samo očitije i prostije, a što je on stvorio. I pripadajuće im logike. Zasljepljenost samo time pogubna je za čovjeka. Na taj način čovjek zapravo gubi cijeli potencijal osjetila vida... – razmišljaо je Lajčo zagledan u odbljeske sunca na vodi vatrogasnog bazena.

Obično nije kasnio. Naročito ne na ručak. Nedjeljni pogotovo. Mir je Lajčo krijepio valjanim razlozima kašnjenja gosta.

– Virovatno mu se desilo štogod važno kad sad kasni...

Tako što ga je naučio život salašara. U prirodi ono se prati – svi poslovni se moraju uraditi na vrijeme – kad je za to vrijeme. U odnosima među ljudima, vrijeme vrijedi ako je jedan od orientira. Samo tada slijede posljedice u vidu reda i pravila, kojih se čovjek ima onda i pridržavati. U protivnom nema struktura, nema organizacija, nema zajednica, nema ustanova, nema planiranja, nema napredovanja...

Sve je to Lajčo primjenjivao i svega se toga pridržavao u svojem radu kada je postao prvim upraviteljem biskupije. Reorganizirao je pastoralnu službu, povratio međuetničku toleranciju i mir u povjereni mu kler, pravno uredio prilike u mjesnoj Crkvi, uspostavio odnos spram državnih vlasti na zavidnu razinu međusobnog poštivanja, osnažio karitativnu djelatnost, bio mecena velikom broju siromašnih, izgradio desetak crkava, inicirao i podržao ključne kulturne procese, školovao mladi svećenički kadar u naj-

elitnijim školama... Vratio je povjerenje u Crkvu koje je bilo uzdrmano i poljuljano. Nije bio siguran da nije negdje pogriješio, bio *nagal*, nepravedan, oštar... I nije da nije bilo problema, pa i otpora i među klerom, u ostvarajima njegovih zamisli i ideja.

- Ovo što se dogodilo u petak, ne može izaći na dobro...
- Preuzvišeni, stigao je velečasni Blaško. – naglo je prekinula njegova razmišljanja časna Anuncijata, omanja starica vedra lica.
- Neka uđe. – staloženo je, no toplo odgovorio.
- Faljen Isus i Marija, Lajčo.
- Navike, Blaško. Kasniš, nisam naviko da ti kasniš!
- Zadržavo me svit posli mise. Brine dosta. Ne sviđa mu se ovo.
- A kome bi se nered i nasilje tribalo sviđat?
- Nikom, dakako, no moramo razumit njeve strahove.
- Naravno. Ali nama valja pazit da i nas ne obuzmu. Strah je, znaš i sam, miljenik đavlja.
- Sve znam, Lajčo, ali život je bogatiji od znanja! Ne mož uvik ono što se zna odredivat i raspoloženje čovika. Pogađa čovika i drugo šta od znanja.
- Znam i to, Blaško, ali na nama je zadatak savladati nemire, nepomućen ostati...
- Znam i za to, Lajčo, no znam i da to ne mož svaki čovik uvik postignit. Ovaj sad rat velike je nevolje dono, ljudi brinu, podikoji i paničari. Ponovo se javlja klima koja pogoduje potkazivačima, naša stara boljka još iz vrimena Ugarske.
- Da.
- I ova vojska što je sad došla, ne maze naš svit. Nisu nam naklonjeni...
- Blaško, misliš na ovaj povratak starih gospodara?
- Da, od prija i znamo! U mojem Keru nikoliko nji su pohapsili. Divani se da su pojedine i ubili po salašima. Par naši optanata.
- U Bajmaku, javljaju mi, već ima taki slučajeva. Ciljaju na, tako se divani, one koji su nji »izdali« 1918. A zar je izdaja borba za prava svog naroda?
- Teško je razlučit šta je od tog istina. Znaš to da se od svita ne mož ništa sakrit, a on voli prinositi, pa i nadodavat! Voli bit mali končić u velikim mrežama divana. To ga valjdar drži važnim...
- Da. I to je dobro, dok se tako pletu mreže istine. Na tom mi svećenici tribamo više radit...
- Na tom nismo puno radili...

Zašutjela su obojica. Gledali su u pod pognutih glava.

– Sidi, Blaško, da se pomolimo, valja nam ist. – prekinuo je zebnjivu šutnju biskup Budanović.

Časna Anuncijata za vrijeme je njihova žustra razgovora nečujno unijela posudu sa *zlatnom* čor bom i krpicama. Ranije je postavila stol. Blaško je volio čorbe koje su časne na biskupiji spravljalje. I *kuvano* meso iz čorbe je bilo izneseno. Blaško je volio kokošje noge i vrat, a Lajčo je *z guštom* i o želdace. Slijedio je sos od rajčica i kuhanu goveđe meso iz čorbe. Usput se *divanilo*.

– Lajčo, ja se ne bojim. Ako i nasrnu na mene, neće biti prvi put da će dobit batina. No ovo što čujem od drugi da rade po varoši i po salašima našem svitu, sliči mi na osvetu.

– Bojim se da si u pravu. Ja još uvik ne možem si priznat da je tako što na djelu. I meni se stvara dojam da se svete.

– Iz njeve perspektive, imaju i razloga. Iz naše ne.

– Da, uvijek su perspektive te koje izazivaju ili bolje dovode do sukoba.

– Al ne razumim tu žestinu u nji!

– Možda razlozi...

– Ne bi smilo tu bit nikaki razloga! Pa zar nisu kršćani?

– Rat sve pomuti...

– I kršćanima?

– Nama ne, ako smim tako kazat, ali znaš da i među nama ima svakog svita. Ima i oni kojima je naša vira plašt, kojim se prikriva nekršćanska narav.

Časna Anuncijata nečujno je unijela pečenje od pačjeg mesa s pečenim krumpirima i sosom od višanja. S *natkasne*, na koju je ranije stavila, uzeala je bocu *dunca* od šljiva ringlovki. Blagi smiješak na licu odavao je da je zadovoljna. Na *astalu* je već bio bokal, oznojen malo, podrumski *olađene kevedinke*. Nije se popilo puno. Razgovor je nije previše zanimalo, osim što je primijetila da je Blaško, po običaju već, vrlo žustar u *divanu*.

– Na nama je, Blaško, da svojim djelima ili riječima ne dajemo povoda.

– Ja davat neću...

– ... To je dobro!

– Ali, nije da nisam ranije davo! Itekako. A i ti si, Lajčo...

– Ti si više ričima, a ja dilima!

– Al nije bilo na negativni način usmjereno spram nikog. Zar je zala-gati se za dobro onih koji su u nepovoljnem položaju i koji se tlaču nešto prijeporno? Tim prije, jer nije bilo usmjereno ni protiv koga.

– Znaš, u pojedinačnim postupanjima i djelovanju lakše je ostvarivati kršćanske vrijednosti. Puno je to teže u radu s velikim brojem puka, sve je tad nikako posredovano, a najteže je u onima u kojima ne sudjeluješ direktno – tako je najčešće kad je rič o odnosu s vlastima, a nemaš preveliku moć utjecati na sadržaje i posljedice toga djelovanja.

– Da, mi smo dosta zabrazdili u drugom i trećem što si spomenio.

– No posljedice su našeg djelovanja imale dosta toga dobroga u sebi. Daleko više nego onog što nije dobro.

– Ali i to ovisi o zauzetom gledištu, kako si kazao dok smo još ili čorbu! Iz naši je tako, a iz njevi očito nije.

– Važno je uračunati i gledišta neba. Ona nemaju ni trunke sebičnosti u svojim naočalama motrenja i suđenja. Pravednost je samo jedna i nalazi se na nebu!

– One znaju biti ne samo daleke već su za neke i nedohvatljive...

– To nije nepoznato. Takvi sudci su, barem tako kršćani smatraju, najnepravedniji.

– Vojske i policije znaju u tome često biti prve.

– Da...

– Kao da nam tako što predstoji...

– Časna, sve je bilo i ovaj put izvanredno! Pofalite glavnu kuvaricu. Ima li štogod slatko?

Časna Anuncijanta ušla je na prvi poziv i tiho rekla:

– Znate, preuzvišeni, da nema nedilje bez kakog kolača. Nije ni korizma. Imamo žerbo pitu.

– Meni dva komada. – ko iz topa će Blaško. – Da zasladim malo ove gorčine.

– Ja ću se zadovoljiti s jednim. Znam da časna Hildegard siče veće komade.

– Znači, jasno nam je što nam je činiti. Radimo i dalje sve ko i dosad – privrženi i posvećeni dobru povjerenog nam stada. Ne dajemo nikaki povoda – ni ričima ni dilima, da se izazove bis novi vlasti ni njeve vojske.

– Odanost kršćanskim načelima i vrijednostima mora svakom svećeniku, a i svakom virniku, bit na prvom mistu uvik! Osobito u vrime kušnji...

– ... a ovo vrime ih nema mali broj i nisu male!

– Sabranost i mir nas takođe tribaju sve krasiti...

– ... s tim će barem meni biti teže. – nasmije se Blaško. – Vrime je da krenem. Misa mi je još uvik u pet sati.

– Idi, Blaško. Nadam se da si razumio ono o čemu smo divanili i da ti je bio jasan dogovor.

– Sve sam, Lajčo, razumio. Ne brini se. Puno mi je jasnije od one vode u vatrogasnom bazenu isprid tvog pendžera. – nasmije se opet Blaško, uzme šešir, stavi na glavu i ode. Časna ga isprati.

Ostavši sam, Lajčo priđe *pendžeru*. Odsjaja sunca na vodi bilo je manje i bili su bljedi. Sunce je poodmaklo. Vrijeme je gospodar svega, pomisli. »Do prije sat vrimena, skoro je blještalo, a sad ni polak podnevniog. Kopnit će i dalje i za jedno pô sata više neće biti odsjaja. Barem za mene. Iz neke druge perspektive blještiti će, no mrak će zatomit sve, dok opet ne svane i tako u krug. Sve je isto u ritmovima prirode. Prida mnom je sad tek mutna zelena voda ko kadgod na Rati, ali bez žaba. I tišina djetinjstva je ukaljana. Ovdje je remete i nediljom umjetni strojevi – tramvaji i automobili te po koji grajavi čovik. Ko da je svudan sve isto. Bog je uistinu mudar kada je tako stvorio i sazdao svijet.«

Graja i buka odjednom su osnažili ispred biskupove zgrade. Nije video o čemu se radi kroz zatvoren prozor, no buka i graja bili su sve jači. Kao da je netko ušao u zgradu. Časne su, čini se od straha, viknule. Biskup je bio miran. Graja i buka dobivali su na jačini i blizini kada je veći broj ljudi hitao po stepenicama koje su vodile na kat. Buka i graja grabili su prema vratima biskupova salona. Vrata su grubo otvorena. Lajčo je stajao tik ispred raspeća. Pred njim su bili mađarski honvedi! S njima je bio i Stipan Plesković, njihov vodič. Lajčo ga je znao od ranije iz crkve i po njegovu javnom djelovanju.

– Lajos Budanovity.

– Megtaláltatók őt!¹

– Ne légy ironikus.² – uperivši pušku prema biskupu rekao je vojnik, očito časnik, koji je na ramenima imao dodatnih oznaka.

– Nem voltam és most sem vagyok. Szépen válaszoltam a kérdésére.³

Budanović je svojim držanjem i odgovorima zapovjedniku honveda izazivao bijes i nervozu Stipanu Pleskoviću.

– Kövessen minket!⁴ – oštrosno i zapovjedno će glavni vojnik, urednih i formiranih brkova.

¹ hr. Njega ste našli!

² hr. Ne буди ироничан.

³ hr. Nisam bio niti sam sada. Uredno sam odgovorio na vaše pitanje.

⁴ hr. Podite za nama!

Uto je u salon ušla uplakana časna Anuncijanta.

– Ne vezessék el. Ő semmiért sem bűnös.⁵ – jecajući je glasno govorila.

– Erről nem maguk döntenek, hanem a magyar bíróság. Mennyen ki, Lajos!⁶

Na iznenadjenje svih, pristupio mu je Stipan i ošamario ga. Svoju lojalnost novim vlastima pred mađarskim vojnicima izveo je do kraja. Lajčo se nije uzinemirio.

– Časna, ne brinite se. Sve će biti u redu. Triba čovik poštivat tuđu volju. Ja isto znam da nisam kriv, a oni neka mi sude. I pozdravite časnu Hildegard i druge sestre. Recite im da mole za mene.

– Ne beszéljen parasztok nyelvén. Lajos, megyünk ki!⁷

– Megértettem és szándékozom ki menni. Nem kell kiabálnia. Engegye meg hogy vigyem a bőröndöt.⁸

– Nem lesz rá szüksége!⁹

– Amire nekem szükségem van, maguknak nem kell tudniuk...¹⁰ – i uslijedi novi, narednikov pljesak po biskupovu licu. Biskup, znajući za igru moći i agresiju nervoznih, mirno podje prema vratima, a produlji do kuta pokraj njih gdje je stajao prazan kofer, koji su mu roditelji darovali kada je zaređen za svećenika. Znao je da njegova praznina zrcali punim odsjajima njegovih sjećanja, od kojih će nastaviti živjeti.

---

⁵ hr. Nemojte ga voditi. On nije ni za što kriv.

⁶ hr. O tome nećete vi suditi već mađarski sudovi! Izlazite van, Lajose!

⁷ hr. Prestanite govoriti na tom jeziku seljaka. Lajose, idemo van!

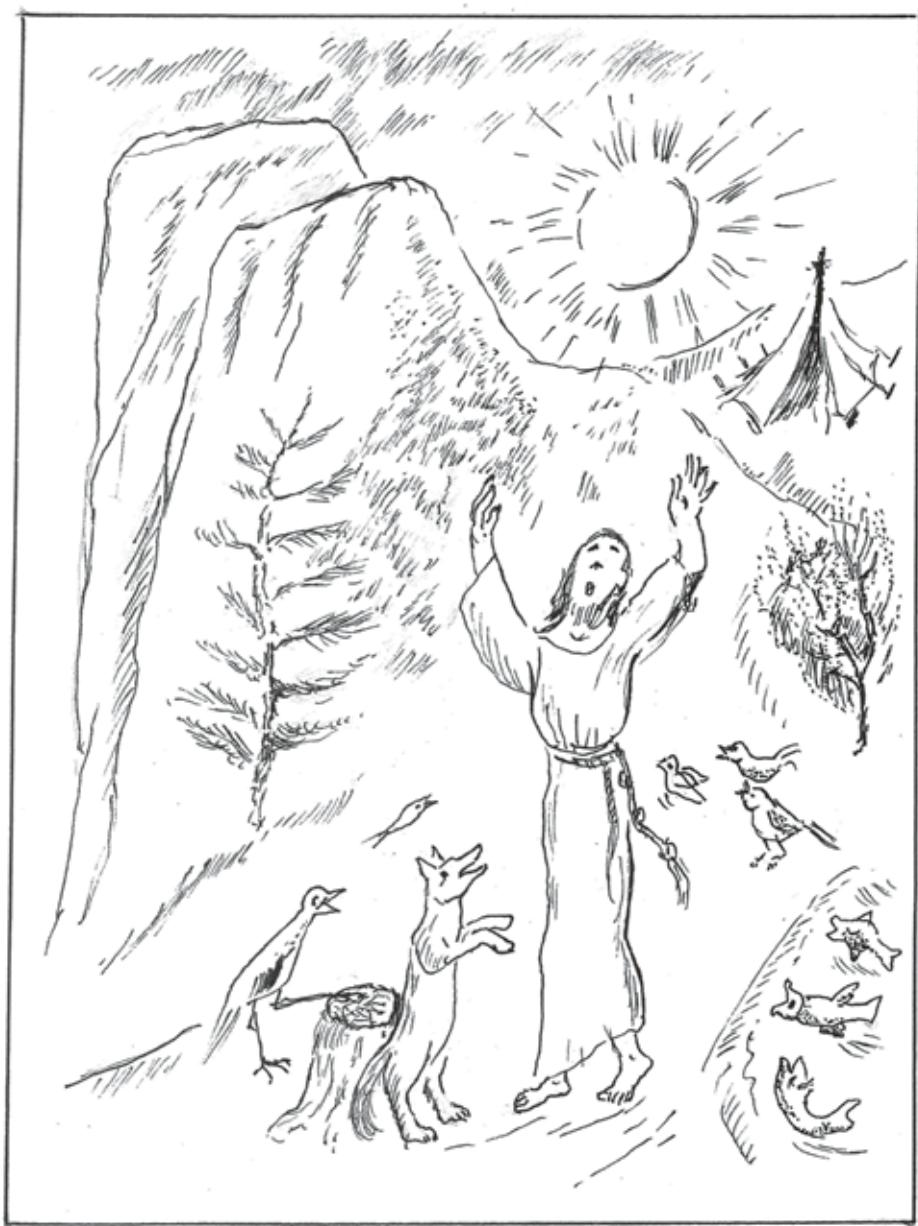
⁸ hr. Razumio sam i kanim izaći van! Ne morate vikati. Dopustite mi samo da uzmem kufer.

⁹ hr. On vam neće biti potreban!

¹⁰ hr. Ono što je meni potrebno, vi ne biste trebali znati...

Pustinjak na Gori

PUTOPIS

Neven Drozdek

Zagreb

Tragom hrvatskih isusovaca

Jubilarna »Ignacijeva godina 2021. – 2022.« uz spomen i obilježavanje 500. obljetnice obraćenja sv. Ignacija Lojolskog i 400. obljetnice njegova proglašenja svetim, bila je motiv za putovanje naše molitvene zajednice u kojem su se spojile ljubav prema Crkvi i potreba za rastom u vjeri.

Plan puta uključivao je posjet najznačajnijim mjestima na kojima djeluje Hrvatska provincija Družbe Isusove, učenje o povijesti Družbe te upoznavanje s osnovama ignacijanske duhovnosti.

Kružno putovanje sastojalo se od osam postaja, od koji su prva i posljednja bile u Zagrebu. Svaka postaja osim redovitih pobožnosti krunice, molitve časoslova i služenja svete mise uključivala je i promišljanje o jednom od istaknutih načela ignacijanske duhovnosti.

Magis, teži za najboljim kako bi postigao bolje i više

Put smo započeli u Zagrebu. Isusovačka zajednica prilikom povratka Družbe Isusove u Hrvatsku, kao naknadu za oduzeta dobra nakon ukidanja Družbe Isusove 1794. (između ostalog kolegij danas poznat kao Klovićevi dvori, crkva svete Katarine i Gornjogradska gimnazija na Jezuitskom trgu), dobila je zemljište u današnjoj Palmotićevoj ulici, a na kojem je niknula prekrasna bazilika Presvetog Srca Isusova. Onodobne masonske organizacije učinile su da najljepši gradski park Zrinjevac nema svoj ishod kako je prvotno osmišljeno pred samom bazilikom, već je park okrenut, a bazilika odsječena cestom. To podmetanje nije sprječilo isusovce da od nje naprave ispovjetaonicu grada i rasadište duhovnog života, među kojima se danas ističe Studentski katolički centar Palma u Zagrebu. U bazilici se nalazi i grob blaženog Ivana Merza.

Zajednica na Jordanovcu osim vođenja župe uspostavila je Fakultet filozofije i religijskih znanosti te je ujedno filijala Papinskog sveučilišta *Gregoriana* iz Rima i kao takva centar formacije budućih svećenika. Na Jordanovcu se nalazi i znanstvena Knjižnica »Juraj Habdelić«, kvalitativ-

nim fondom jedna od najznačajnijih u domovini. Donedavno je na istom prostoru bila smještena Radio Marija te je Jordanovac dom brojnih zajednica laika koje na tom mjestu nalaze duhovnu okrjeđu. Vrijedan spomena jest i atelje jednog od najvećih suvremenih stručnjaka za mozaik, akadem-skog kipara, isusovca Zdenka Vidovića. Isusovci u Zagrebu doista teže za najboljim o čemu su nam jasno posvjedočili njihovi pastoralni naporu na najrazličitijim poljima, od medija i obrazovanja do župne kateheze.

Ad maiorem Dei gloriam, sve na veću slavu Božju

Dolazak u Osijek u ozračju misli svetog Ignacija da sve treba činiti na veću slavu Božju bio je izvrsno pogoden jer se upravo u Osijeku može vidjeti koliko suvremeni isusovci nastoje slijediti navedeni ideal svojeg osnivača. Isusovačku klasičnu gimnaziju s pravom javnosti u Osijeku osnovao je Provincijalat Hrvatske pokrajine Družbe Isusove 1998. godine. Malo je, međutim, poznato da su prije osnivanja gimnazije u Osijeku isusovci imali nekoliko ponuda iz različitih područja naše domovine za osnivanjem takve obrazovne institucije.

Osim vrlo važnog obrazovnog djelovanja isusovačka zajednica u Osijeku angažirana je i u cijelom nizu apostolata, što je čini vrlo važnom saставnicom duhovnosti samoga Osijeka i svih onih koji poradi studija i rada borave u gradu na Dravi.

Contemplatio ad amorem, neka ti srce uvijek gori Iljubavlju prema Bogu

Put prema Beogradu protekao je u promišljanju odnosa prema Bogu, kojeg pod pritiskom svakodnevnih briga i obveza stavljamo po strani. Sveti Ignacije nas pak uči da Bogu u svemu treba zahvaljivati i uvijek mu davati hvalu. Beogradska isusovačka zajednica odlikuje se ozračjem misjonarskog djelovanja. Župa svetoga Petra okupljalište je katoličkih vjernika Beograda, u što ulazi poveći broj stranaca te se svete mise služe na više svjetskih jezika. Jedan dio vjernika iz miješanih je obitelji, a manji broj vjernika obraćenici su iz pravoslavlja. Isusovci u Beogradu usko surađuju s nuncijem, mjesnim biskupom i braćom svećenicima, kao i pravoslavnom zajednicom te vode čitav niz apostolata, među kojima se ističe rad s mladima kojima je na raspolaganju suvremeno uređen centar. S obzirom na manji broj vjernika u župi se razvilo snažno zajedništvo i prijateljsko

ozračje u kojem vjernici često navraćaju u župu bez posebnog razloga, samo da pozdrave svoje svećenike ili da se upoznaju s ljudima kao što smo mi, njihovi gosti. Zanimljivo je da je tijekom cijelog Domovinskog rata župa ostala aktivna te da osim manjih incidenata nije bilo prekida isusovačke prisutnosti u Beogradu.

Indifferentia, sloboda duha prema svemu stvorenom

Iako su isusovci u BiH ostavili dubok trag vodeći znamenito sjemenište u Travniku i bogosloviju u Sarajevu, tek su 2015. dovršili gradnju svoje jedine crkve na sarajevskoj Grbavici. Bila je potrebna velika sloboda duha da se odupru brojnim podmetanjima i višegodišnjoj opstrukciji tog značajnog projekta koji je centar okupljanja za nekoliko stotina preostalih vjernika u tom dijelu grada. Isusovci koji su boravili u Sarajevu za vrijeme rata prošli su prave odiseje koje smo slušali otvorenih usta. Pokojnog brata Mladena četnici su zarobili dok je išao u nabavku te ga nakanili zatući kundacima. Kako je uvijek pri sebi nosio svoj redovnički križ, izvukao ga je iz jakne te im rekao da je monah, na što su se prepali i pustili ga da jedva živ pobegne. Kasnije je spasio više žrtava granatiranja. Sličnih priča, napose onih u kojima se pomagalo siromašnima i stradalima, čuli smo mnogo i na nas su ostavile snažan dojam poradi vjere kojom su isusovci posvjedočili svoje bratoljublje prema građanima Sarajeva.

Agere contra, djeluj suprotno, uvijek čini ono što te čini boljim

U slavni Dubrovnik isusovci su došli još 1604. godine te u njemu otad borave s manjim prekidima. Prekrasna crkva svetog Ignacija smještena je na Poljani Ruđera Boškovića, slavnog dubrovačkog isusovca i jednog od najvećih svjetskih polihistora, a do nje vode veličanstvene stepenice izgrađene po uzoru na stubište *Piazza di Spagna* u Rimu. Crkva je građena u raskošnom baroknom stilu po uzoru na rimsku crkvu sv. Ignacija, no kako su Dubrovčani graditelju Ignaziju Pozzu platili manje od ugovorenog iznosa, nebo je na svodu uskratio za priličan broj svetaca. U znamenitoj gimnaziji uz samu crkvu stasali su brojni svećenici koji su oblikovali kulturu našega naroda, a možemo istaknuti međugorskog velikana fra Slavka Barbarića po čijem je profilu kiparica Alojzija Ulman na tom istom mjestu izradila poprsje sluge Božjega Petra Barbarića. Iako mala

brojem, isusovačka zajednica u Dubrovniku velika je utjeha za vjernike koji ih rado pohode.

De duobus vexilis, odabiri što je Božje makar to bilo teže

Isusovci su u Split stigli davne 1879. Od 1977. u rezidenciji na Manušu smješten je novicijat sv. Stanislava u kojem novaci dobivaju temelje svoje redovničke formacije. Mediteranski duh obilježava prve korake budućih isusovaca pružajući im dinamičan uvid u život grada koji se kod iskusnih duhovnika rado isповijeda, kod kojih dolazi po ostale sakramente i duhovno vodstvo. Po riječima učitelja novaka, novaci u Splitu dobivaju jasan uvid u isusovačko poslanje te je to odličan način da jasnije razluče zove li ih Gospodin u Družbu Isusovu, pod zastavu koju je odabrao sveti Ignacije. U crkvi Presvetog Srca Isusova dominira kip Uskrstog koji je desetljećima okupljališe vjernika i mjesto molitve.

Discernere, stvari shvaćaj iznutra i ne zadržavaj se na formi

Isusovci su započeli svoj apostolat u Opatiji 1960. Iako je opatijska zajednica pod okriljem župe svetog Jakova brojem mala, u njoj smo zatekli starije i iskusne isusovce koji pružaju duhovno vodstvo svećenicima i vjernicima koji tamo obavljaju duhovne vježbe. Opatijska zajednica je gradska isповједaonica, prostor iz kojeg se pokreću brojni apostolati poput Marijine legije, zajednice bračnih susreta, centra za duhovnu pomoć i slično. Kada bi čovjek svoje oči zaustavio samo na izvanjskome, pomislio bi da je Opatija posljednja isusovačka postaja prije umirovljenja, no čim zađe u ono što je oku skriveno, uviđa da je na mjestu gdje oni najzrelij i prokušani mnogima osiguravaju potrebit duhovni rast.

Tantum quantum, daj mjesta samo onome što te vodi svrsi zbog koje si stvoren

Pri povratku u Zagreb u kombiju je vladalo ozračje mira koja ispunjava one putnike čiji je put zadovoljio najviša očekivanja. Fratrovačka zajednica na obroncima Medvednice danas je isusovački starački dom, a nekoć je bila ugledno Sjemenište »Augustin Bea«, koje je poradi nedostatka sjemeništara prestalo s radom. Na Fratrovcu se nalazi atelje pokojnog kipa Marijana Gajšaka koji je stvorio neke od najpoznatijih umjetničkih

simbola u našoj domovini. Časna braća bave se poljoprivredom te obrađuju vinograd i veliki vrt koji hrani isusovačke zajednice u Zagrebu. Duh redovništva osjeća se uz križni put u podnožju kolegija i okrilju prekrasne sjemenišne kapele Srca Isusova. Nevjerojatne uspomene starijih isusovaca o tome kako je sjemenište izgrađeno, kako je zajednica nakon Drugog svjetskog rata mukotrpno preživljavala i kroz što su sve isusovci prošli da bi opstali, ispunilo nas je dubokim poštovanjem prema vjeri i poniznosti naših isusovaca.

Da bi nekoga mogao voljeti, trebaš ga upoznati. Mi smo voljeli naše isusovce i prije nego što smo ih pobliže upoznali, no sada smo ih doista zavoljeli cijelim srcem. Svojom otvorenosću i radošću posvjedočili su nam da se isplati svoj život predati Isusu i njegovu milosrdnom srcu, što je nužno da bi se bilo ne samo dobar isusovac već i dobar kršćanin.

Putovima istine

Pater Nikola misionar je monfortanac. Poslanje tog reda jest osvijetliti lik Majke Božje i razvijati potpunu pripadnost Isusu po Marijinim rukama, nazvanu »sveto ropsstvo ljubavi« po nauku svetog Ljudevita Montfortskog, Isusu po Marijinim rukama, pod gesлом *Totus Tuus*. Saznavši da pater služi u Poljskoj, u mjestu Čenstohova, sve mi se više u srcu rađala želja posjetiti to mjesto, a u njemu najpoznatije poljsko marijansko svetište Jasnu Goru. O svetištu i Gospri Čenstohovskoj te poveznici s papom Ivanom Pavlom II. ubrzo sam čitala u najnovijoj knjizi don Josipa Mužića »Gospin vitez«. Preko patra sam se posvetila Gospu po nauku svetog Ljudevita Montfortskog te polako počela raditi planove za putovanje k patru i Gospri Čenstohovskoj. Odabrali smo studeni 2021. godine. Iako se većina planova realizirala, do putovanja nije došlo.

Sedmoga dana svibnja 2022. ipak je mala skupina žena letjela prema Krakówu. Bilo nas je tek pet: nas četiri žene koje se pozajemmo iz crkve i moja sedamnaestogodišnja kći Marija. Bilo mi je to prvo putovanje u Poljsku i prvi let avionom. Pater je pristao da dođemo i da nam daruje svoje vrijeme gotovo sedam dana. Prvi je plan bio pet dana, ali nam je let otkazan. Nisam se dala smesti te sam unatoč šoku odmah potražila novi let, koji je bio predviđen dva dana ranije od ovog našeg. Čim su se moje prijateljice odazvale nakon početnog promišljanja i dogovora s obiteljima, rezervirala sam nam taj novi let.

Upustile smo se u krojenje planova ne sluteći da će to biti životna avantura za svaku od nas. Rasporedile smo obveze povezane s organizacijom i sve je teklo spretno i lako kao da to radimo često. Zaboravljujući na prepustanje Božjoj providnosti, počesto sam sa strahom gledala naš let preko aplikacije za rezervaciju karata i brojila rezervirana mjesta, u nadi da se let neće otkazati. Veselila sam se svakom novom križiću koji je značio da se povećava broj putnika. Naše »da« bilo je neopozivo. U svojim srcima bile smo spremne ići i autobusom, iako bi putovanje bilo puno napornije i oduzelo bi nam puno vremena.

Automobilima smo stigle na zadarski aerodrom te se nakon leta od sat i pol našle s patrom Nikolom na aerodromu u Krakówu. Odatle je slijedila vožnja kombijem do Čenstohove u trajanju od dva sata. Naš vozač bio je pater Nikola. Došao je u društvu mladog kandidata, budućeg monfortanca, s kojim smo razgovarale, kao i s ostalim Poljacima, više duhom nego riječima s obzirom na to da nijedna od nas ne zna poljski jezik. Bio je to drag mladić, otvorena izraza lica, čista. Hodao je čvrsto poput vojnika. Gledala sam ga razmišljajući kako je divno kad mlađi čovjek otkrije istinu tako često skrivenu ili prezrenu u ovome svijetu, istinu o Kristu spasitelju. Još divnije je kad mlađi čovjek ostavi sve jer ga ta Istina osvoji i trajno mu se ureže u srce te ga pozove da joj se preda sav i živi za nju donoseći je svima kojima bude poslan. Kad je zatrebala pomoći u razgovoru s njim, pater je bio prevoditelj. On je bio sve. Naš vodič, prijatelj, vozač, prevoditelj, ali i puno više – naš duhovnik. Nježnošću kojoj ne manjka čvrstine i koja ne odstupa nikada od istine, pater je svaki razgovor koji smo vodili, a bilo ih je i za stolom, i hodajući, i razgledavajući mjesta i svetišta, koristio da nas poučava i blago upućuje na Boga i Božje.

Kad smo stigli na odredište, našli smo se pred ulazom Doma svetog Gabrijela. To je zapravo kuća u kojoj žive monfortanci i u kojoj održavaju duhovne vježbe za Poljake. Radi se o nekoliko Hrvata koje je monfortantska zajednica sa sjedištem u Italiji, potaknuta svetim papom Poljakom, Ivanom Pavlom II., čije je geslo bilo *Totus Tuus* i koji je silno ljubio Majku Božiju, poslala da šire tu pobožnost među papinim narodom. Tu se nalaze već nekoliko godina i uspješno promiču duhovnost koju bismo mogli nazvati skraćeno *predanje Isusu po Marijinim rukama u svojstvu roba ljubavi*.

Iza vrata portirnice dočekala nas je vrlo lijepa kuća s prostranom i uređenom okućnicom. S lijeve strane ulaznih vrata nalazio se kip svetog Ljudevita Montfortskog koji pokazuje na sliku Gospe Čenstohovske na zidu kuće. Kip i slika izrađeni su od bijelog kamena, a fasada kuće od crvene je cigle.

Kad smo prešli desetak stuba i ušli u kuću, prvo što smo ugledali bila je kapelica. Ušli smo svi i poklonili se Isusu u svetohraništu. Kapela je bila mala i lijepa. Bio je divan osjećaj znati da smo u kući s Isusom. Pater Nikola upoznao nas je sa svojim subratom Mirom, kojega sam imala priliku vidjeti u Međugorju i koji je molio tom prilikom posvetu Gospo s mnogo-brojnim vjernicima koji su nahrupili u monfortantsku kuću radi posvete. Mislim da je on bio i drugom prilikom s patrom kad sam ih susrela u Međugorju prošle godine, prilikom proslave 40 godina Gospinih ukazanja.

Bio je to vrlo kratki susret pa nisam sigurna. Upoznali smo i Marišu, gospodu starije dobi, nižeg rasta i predivnog, blagog osmijeha. Privukle su mi pozornost njezine nebeskopljave oči prepune ljubavi i nježnosti. Bilo je tu još nekoliko kandidata za svećenike i žena koja je pomagala u kuhinji. Pater Miro bio je vrlo susretljiv i primio nas je ne među goste, nego za njihov stol. Tu smo boravili prilikom jela i s njima svima se družili. Nismo mogle vjerovati da smo ovako dočekane i primljene. Svakim danom sve smo se bolje razumijevali u komunikaciji, iako se Mariša slatko smijala mojim pokušajima da izgovorim neku poljsku riječ. Njezino čitavo tijelo treslo bi se dok se bezglasno smijala. Kad bismo molili u kapeli, Mariša bi se preobrazila. Sasvim utonuvi u nutrinu, osobito nakon svete pričesti, Mariša je nestajala, a ostajao je samo Isus u njoj. Izgledala je kao njegova pokaznica.

Prvi događaj koji je uslijedio bila je misa u kapeli. Imali smo svaki dan i propovijed na misi, a pričest smo primali na koljenima i na jezik. Nakon večere zaputili smo se u svetište Jasna Gora koje se nalazi na malom brežuljku. Da bismo došli do svetišta, prošli smo kroz park, koji smo sruđan, po danu, razgledavali. Svetište Jasna Gora nadmašilo je sva naša očekivanja. S obzirom na to da je bila prva subota u mjesecu, svetište je bilo prepuno vjernika. Svaku večer u 21 sat održava se apel. To je posebno čašćenje Gospe pred njezinom slikom. Pater Nikola je rekao da sačekamo te otisao u sakristiju i zamolio čuvara da nas pusti proći kroz sakristiju u crkvu pred sliku. Kad je čuo da smo Hrvati, pustio nas je. Našli smo se ravno pred glavnim oltarom i slikom Gospe Čenstohovske. Ostali smo u molitvi nekih pola sata u tom veličanstvenom ozračju. Kad god je bilo prilike, dolazile smo u svetište. Gospa nas je čudesno provlačila i kad su glavna vrata bila zaključana, mi bismo se provukle na sporedna, a čuvar se ponašao kao da nas ne vidi. Mi bismo se primicale polako Gospinoj slici i pridružile se moliteljima. Krunica na poljskom jeziku, a osobito pjevana krunica uvukle su nam se u srce. Pater nam je organizirao obilazak svetišta s časnom sestrom Terezitom koja nam je bila vodič. O, kako je prekrasno bilo saznati o svakoj slici ili kipu neku priču te o samom svetištu i porijeklu ožiljaka na Gospinu licu. Slika je to pred kojom su se dogodila mnoga ozdravljenja, o čemu svjedoči jedan zid ispunjen štakama i drugim pomagalima koje su ozdravljeni tu ostavili jer im više ne trebaju.

U Čenstohovi smo provele četiri dana. Drugi dan bio je u molitvi i razgledavanju Čenstohove, a treći u Varšavi, gdje nas je u našem veleposlanstvu dočekala gospođa Božica i upoznala nas s gradom. Upoznale smo i našeg veleposlanika koji se razveselio kad je čuo da smo iz njegova Splita.

U predgrađu velebine Varšave nalazi se samostan sestara klarisa, izgledom sasvim suprotan blještavom gradu. Sa zidova samostana otpadala je žбу ka, a iza rešetaka nalazilo se najveće moguće blago – sestre klarise. Oso bito nas se dojmila sestra Kinga. Naše su se duše povezale s njezinom i ta sveza ljubavi nije se prekinula našim povratkom u Hrvatsku.

U utorak smo imali misu na glavnem oltaru u svetištu, pater Nikola predvodio je misno slavlje, jedna je od nas čitala prvo čitanje, a moja kći Marija za ambonom je pjevala psalam. Sutradan smo krenuli za Kraków. Teško je bilo ostaviti Čenstohovu, prijatelje koje smo stekli, a osobito Marišu.

U Krakówu smo bili smješteni pokraj samostana časnih sestara Milosrdnog Isusa. Kad se uđe u tu kuću, odmah pokraj ulaza, u blizini recepcije, nalaze se predmeti preneseni iz sobe svete Faustine. Njezina odjeća, pokornička sredstva i pojас od grubog materijala koji je nosila kako bi se trapila, izazivali su u nama duboko štovanje i divljenje. Bio je tu i stol za kojim je pisala svoj dnevnik. Odmah smo otišle u crkvu koja je vezana uz samostan. Tu smo kleknule pred grob sestre Faustine i sliku Milosrdnog Isusa. Sestre prekrasno pjevaju, misno slavlje je veličanstveno. U tri dana Krakowa obišli smo Auschwitz, Muzej Ivana Pavla II. i rudnik soli, a zadnji dan posvetili smo obilasku Krakowa. U Zadar smo se vratili 13. svibnja u kasnim satima. Gospa nam je dala da taj zadnji dan, na njezin blagdan, budemo u Poljskoj. Vidjeli smo i papinu okrvavljenu odjeću i pištolj iz kojega je pucano u njega i to baš na taj dan, 13. svibnja.

Ovo je doista bilo hodočašće života. Ponijeli smo kući nezaboravne uspomene koje su nastavile teći našim dušama poput bistrovih izvora s kojih se svakodnevno napajamo. Sad znamo što znači pohranjivati i prebirati. Istina o Bogu i Majci Božjoj u našim je dušama pustila još dublje korijenje. A ta je istina da Bog jest, i da on treba biti jedini cilj, svrha našeg življenja, i da on jedini dušu može ispuniti do vrha. Više ne hodamo svjetom u koji smo se vratile na isti način. Čenstohova i Poljska u nama teku, teku i teku, a duše se napajaju i poput košuta svakodnevno vraćaju na taj izvor bistre vode.

Tibor Martan

Novi Marof

Pustinjak na Gori

U spomen na Josipa Budanca

Od navek so moji stari za Malu mešu išli na Goru k Majčice Božje Gorske. I ja rada idem. Tam na bregu ober Lobora med zelenjem Ona čaka na svoju dečicu vu kamenite cerkvice. Nju su zadvnja sami angeli nebeski zdigli na Majčice Božje prošnju. Poveda se da su delali čudaj danof vredno kak čmele, ali takaj vele da im je on, črni angel, toga svetoga posla kvaril i po noče zide rušil. Angeli se nisu dali otirati i posla su zbavili kak su Majčice Božje i obečali. On, črni, pred njimi i Majčicu Božju moral je vujti v kraja i zato je to mesto praf sveto. Na Gori si srčece mira i utehe najde, doša vžije sveteih pesmi, a telo počine od sakoga dela, boli i brig.

Navek bom pamtil predlanjski pot na Goru. God je Male meše došel v sobotu pa sam mogel z faru iti onak z busom. Zbrali smo se pri naše cerkve v Međerovu mam pokle Pozdravljenja. Pater Ante so cerkvu otpriši i si smo vlezli da se predi pota oprostimo i blagoslova dobimo od našijeh patronov, svetega Vida i svetega Jurja. Naša je crkva vu sredini sela. Stoji na breščecu mam povrh škole. Povedaju stari da otud sveti Vid se vidi, i ono dobro, i ono hudo, i ono kaj očemo od čoveka i od Oca nebeskoga skriti i zatajiti. Sveti Juraj pak radi naše blago gledi, posebno konje, i moli da se ono dobro koti i da ne bu betežno. Negda su okoli cerkve rasle lipe, a spodi pri potu potek teklo i murve stale vu redu. Denes okoli rasteju rože svibanjke i jele. V cerkvu su negda rada hodili moliti i milostiva grofica Lujza Erdődy. Oni su vu cerkvu dali cufridne jentare postaviti. I den denes oni stoje, a stari so više od jezero let.

Zadnji je vu cerkvu na molitvu vlezel Joža. Stareši je to čovek zo sela. Zna se da rada po šume vrganje bere i da je delal kak radnik na železnice. Bil je, kak bi se po domaći reklo, štrekar. Poveda se da je on pustinjak. Međ ljudi nejde. Živi sam v drvene hiže malo više staroga raspela. Z pota mu ne moći videti hiže jer mu je trnac predi nje zarasel ves z divjaki sliv medunik.

Pokle molitve idemo v busa. Pater Ante sedi mam naprvo, a Joža skroz pozadi. Mi ostali smo posedali kak je šte štel. Peljamo se čez selo. Pri kraju sela si gledimo na grobiče. Čutimo da totu počivljvu štovatelji Majčice Božje Gorske. Nemo ih pozdravljam. Bumo ih se setili vu molitva, a i svećice bummo kupili pri licitaru i za njih vužgali Majčice Božje Gorske spodi nog.

Z Međerova smo zašli v Topličicu. Totu so denes bazi ni zapuščeni ribnjaki, a negda so bile kuperke gde se konoplja namakala predi nek so jo žene tokle na stope i trle na trlice. Kre ribnjakov raste kupinec, a vu njima mesto rib plavaju divje race i parec belih labudof. Za nami se vleče i delekovod. Se žice so mu pone drobneih lastavic. Poveda se da so nega ti tiči bili čistam beli kak sneg, a pokle Ježušove smrti na raspelu so oblekle črnu in prek do denes ju nesu slekle. I mi bi znam trebali tak častiti Svetu Moku našega Ježuša. Trebam pozabiti ono kaj denešni svet poveda i vučiti se od tičov biti ponizni i pobožni.

Z Topličice nas pot pelja dalje v Makojišče. V Makojišču, v šumi iza zaselka Matušinov arheologi so našli fundament stare cerkve. Povedaju da je cerkva zdignjena još vu rimsko vreme i da je vu nje sam biskup imel svojega stolca. Totu ima i dosti potekov i zvirkov kam svet z grada doha ja po zdenu vodu. Z Makojišča se ide za Jelenčak. Mesto se tak zove jer je totu presvetli grof Drašković streli najvekšega jelena kojega je svet do onda videl. I dena denes jelenski rogi vise vu lovačke sobe dvorca Trakoščana ober komina.

Pot nam je ve počela cepati štreka. Joža se primeknul obloku i nek tožno gledi cuga koji se vleče po štreke. Morti se je ž njim na posel peljal, a morti je i peške hojdil po štreke i delal kaj je potrebno. Nekak si imamo radi tu zagorsku štreku. Ona je spojila mesta i ljude, Varaždin z Zabokom i Zagrebom. Štreku smo sledili vu Podrute i tu smo mučko postali pri železnički stanice kaj smo v busa pobrali još par hodočasnikov. Podrute so mučko mesto z lepom cerkvom koju čuvlje Kraljica mira. Mam do Podruti je i Kamena Gorica. Vu sredi toga mesta videti je zvon svetega Ivana Krstitelja. Zvonec vu zvoniku nigdar neje za pokojnikom zvonil zato on more restirati dok zvoni i hude oblake koji toču z sobu donašaju. Našu faru nigdar zato neje toča potokla. Pater Ante veli da smo ve si na broju i da moremo moliti krunicu. Hodočasniki mu odobravaju, ali predi krunice očeju popevati onu koja se navek popeva dok se ide na Goru. Ve si naprvo ide sesti Pavica. Ona bo pesmu vodila i šofer joj je zato dal i mikrofona. Si smo stiha. Nišče ne govori, i deca su nema, samo čutimo trnce po telu dok Pavica popevlje:

Oj, podi, dušo, na Božji put, na Božji put za Isusom.

Za Isusom u goru, goru visoku.

Tam buš vidla, dušo ti, kaj Spasitelj za nas trpi.

Za radi naših grijeha krvlju se znoji.

I dok se redaju stihi o preslavne moke Spasitelja, bus hrli naprvo i pelja nas kre Petračeve pećine koncu Varaždinske županije. Poveda stari svet da so vu te pećine negdar i vile stanuvale. Bile so vele lepe i fest dobre. Rada so se z blagom na paši igrale i mučke pajceke med vohi česale. Gđa so preše drogoga doma sebi iskati, so pastiri vu pećini našli čudaj zemlenih loncov i stari komin za ranu zgotavlјati. Nišće ne zna zakaj su dale preše.

Stavili smo Petračevu pećinu za sobu i prešli vu Krapinsko-zagorsku županiju. I dale nas bregi pozdravlјaju. Više nesu prekriti z zelenjavu kak so bili dok smo za Maragreče išli todek k Majčice Božje Bistričke. Čute bregi dohu jeseni. Kuruza je stala zreleti, cima se krampera doli prehitila, a gorice so zlata po listju prijele, jedino još šome i logi zelenoga šlajera pod soncem držiju. Tu i tam se na nas polukne kakova stara hižička z blata i prutja. Dožđi so oprali belinu im so steni, tek so zelena vrata i plavi obloki ostali kuražni kak negda zagorski moži. Fala dragomu Bogeku koj zime više nesu tak snegom bogate jer bi hižičke sneg zanavek k zemlici stisnol i si tragi življenja bi im nestali baš kak jurjevska rosa za poldanjega sonca. Hižička po hižička i za nami je ostal dober komad pota. Prešli smo kre Gotalovca i kapelice svetega Petra, vlezli vu Budinščinu i pozdravili svetega Jožefa, mahnuli Zajezde i njezine Majčice na nebo uznesene te predehnuli vu Konjščine pri Staromu gradu i svetu Dominiku, svecu z čislom. Strina Treza, žena prek osemdeset let, začela je pripovedati o repe, one kisele koja se negdar vu zimsku dobu saki čas kuhala z grahom i sohemski kožica. Najbolše repno se seme moglo najti baš vu Konjščine. Ona pamti da su joj tak pokojna babica pripovedali. Moži so z Konjščine znali iti po seli i kričati: »Drobno repno seme! Drobno repno seme!« Rada se njihvo seme kupuvalo. Pokle pripovesti o repe vojzimo se dale.

Ravni pot nam je vu Zlatar Bistrice dobil više rok. Levo nam kaže k Majčice Božje Bistričke, naprvo zove v Bedekovčinu k svete Barbare, a desno k Majčice Božje Gorske. Pamte stareši da se negdar za god svete Barbare, na Barbarevo, išlo v njezinu cerkvu zagovoriti blaženu smrt. I ve so stareše žene v autobusu na spomenek Bedekovčine stale se svetice zagovarjati: – Sveta Barbaro, ne daj mi brez svete hostije vmreti!

Još se poveda da nema vekše svetice od svete Barbare jerbo jedino ona od sejih svetic v rok i kaleža i svetu hostiju drži. Pokle zagovara svetoj

Barbari prešli smo križanje i zašli na pot koji pela na Goru. Pot je vuski i z grabica bogati pa autobus treba sakoga časa postati i droge aute kre sebe prepustiti kaj se ne bi zrodila gožva i kolona. Dok se peljamo se bližeše Gori, kre nas se nižeju hižičke i hiže, visoke jele, zeleni bregi, ledine z otavu i tu i tam kakof konjek na paše. Na jenoj ledini mesto konjekof se nas je obraduval Lobor-grad. Bil je to znak da smo taki pri naše Majčice Gorske. Žoti se dvorec spružil vu zelenju kak žmukla friškoga putra v drvene struganje. I dok se meni po glave motal Antun Gustav Matoš z svojem putopisom *Oko Lobora*, droge je Lobor-grad setil na Mariju Jurić Zagorku i njeine *Plamene inkvizitore*. V svoji knigi povedala je Zagorka o zgodama lepe plemenite Dorje, okičke kneginje, i Tome Crnog Loborskog. Mam pokle Lobor-grada vkazala nam se Ivančica z svojemi vrhi. Na jenom smo vrhoču spazili belo-črljenu krunu. Srca so mam zdrhtala, cerkvica Majke Božje Gorske kruni vrhoč. Taki smo pri nje. Zišli smo z autobusa v sredi Lobora pri cerkvi svete Jane (Ane). Red je da se i ona koja je Majčicu od Bogeke sprosila, vu sveta ju donesla i vu strahu Božjem pobožno odgojila, lepo pozdravi. Zašli smo v cerkvu, a pri jentaru svete Jane čuli smo odzvanjati reči molitvene pesme:

*Zdravo majka, sveta Ana,
koja si nam zato dana
da porodiš nam Djевичу,
svetu gospu i kralicu...

Ti nam grehov oprošćenje sprosi,
večno zveličanje,
da se i mi zveličimo,
s Tobom Boga si dičimo...*

Joža i ja smo posledni ostali vu cerkve. Joža se zagledel vu svetu Janu, a meni je pogleda vlovil beli jagnjec pri nogami svete Jane i mučke Majčice Božje. Joža se znam zmislij svega detinstva i svoje pokojne mamice Evice, a meni je beli Jagnjec vu pomet prizval božičnu pesmu. Reči su same od sebe ovak zvirale:

*Prebudil se Jagnjec Božji, mali Jezuš moj,
zima mu je zato drhće, zlatni golub moj...*

Gda smo zašli z cerkve, naši domaći so več prešli del pota. Išli so pešice čez mesto prek poteka k Lovačke hiže i šumske steze za Goru. Vlovili smo ih pri kraju vredenoga pota pri mučke kapelice gde so postali i zagledeli se v bolno lice Majčice Božje i v mrtvo Jezušovo telo na njezini koleni. Prekrižili smo se, zmolili vu sebi jenu *Zdravu Mariju* i krenuli dale. Prešli smo

poprečki čež ledinu do Lovačke hiže, a onda smo vlezli v šumu. Vu senci smo došli do kapelice svetega Jentuna. Stoji ona na čistine, a okoli nje vu veneca složene rasteju visoke jele. Čuvlju je od sonca i vrućine. Vu nje ni klecal samo jentar z svetem Jentunom, svečami i cvetjem. Stiha molimo saki za se. Molili se za ono kaj smo zgubili, a šteli bi rada nazaj najti... Sveti Jentun je zaštitnik zgublenih stvari. Mam pri Jentunove kapelice počne Križni pot. Pater Ante je prosil dobre ljudi da ga se z autom prepelaju na Goru jer leta mu ne daju više hojdit, zato je moja soseda Kata stala voditi Križnoga puta. Si ju pobožno poslušamo i odgovaramo gda to treba napraviti. Idemo pomalo, okoli nas bukova šuma, čuti je tiče, a pri robu steze videti je i dišeće rozne ciklame. Za pol vure pred nami se vkazala cerkvica Majke Božje Gorske. Vidimo vrata cintora širom resprta i nekaj kramarof i licitara z svečami i medenjaki. Predi nek zajdemo čez cintora vu cerkvu i pridemo k jentaru Majčice Božje Gorske, stajemo pri licitaru i kupujemo dve sveče, jenu sveču za žive i jenu sveču za pokojne, i još par voštanih zegovara za dobro zdraviče družine i blaga. Z pesmu idemo vu cerkvu. Nutri lepo zvoniju naši glasi i koraki po kamenitomu podu. Vu sredi cerkve stajemo i pozdravljamo z jene strane svetu Katarinu, z druge svetu Barbaru, i tek onda zalazimo pred Onu kojoj smo došli. Čaka nas vu plavi opravi z krunom na glavi, z Ježušom v roka i med belim cvetjem. Ophajamo okoli njezina jentara tri pot i popevamo z sega glasa. Nikaj drugo na svetu za nas vu tom času ne postoji. Došli smo dimo. Došli smo k Majčice Božje Gorske. Srečni smo. Spazim njen pot Jožu. Ne ophaja z nami. Stoji sredi cerkve i Majčicu gledi. Pustinjak na Gori po svojem moli...

Međugorsko svjedočanstvo

Bio je divan ljetni dan, ali zima moga tijela bila je neizustiva. Žeđala sam spasenja, žeđala sam čuda s izvora života. Suze su mi bile lijek dok sam ih nizala kao svetu krunicu. I da, dogodila se čežnja za međugorskim zorama. Krenula sam na put nade, nekako je bol tijela bila podnošljiva jer je duša znala da će doživjeti čudo.

Svi su bili ljupki i nasmijani, puni duhovnih pjesmama i viceva, stigli smo u zemlju blagoslova, među doline raskajane. Vidjela sam mnogo patnje, ali i mnogo više radosti i nade u ljudskim očima, sve je blistalo uzdanjem. Kamenje se na suncu na Podbrdu zrcalilo poput dragog kamenja, dok se činilo kao da krvarim bosonoga. Sve je bilo preplavljenov povorkom ljubavi i mira, tamo sam bila kao kod kuće, nitko mi nije djelovao kao stranac. Zadržala me pjesma slavljenja, autobus me je ostavio samu s dragom susjedom, tu smo se pitale što učiniti, zvati taksi do crkve ili krenuti pješice. Od bolova nisam mogla ni stajati, kamoli se usuditi na tako dug povratak, odjednom se začu auto i medicinska sestra koja nas je povela do raspela. Okrijepila me je grožđicama, pošto sam taj dan bila bez hrane iz požrtvovne ljubavi, ali sam malaksala i morala sam uzeti hranu, ona je bila andeo na mom križnom putovanju i iz blijedog lica povratila u rumeno i puno nade.

Vidjevši ljubav Krista, duša mi je postala čista, nova, preporođena. Kod isповједaonice ljudi su se poredali kao vlakić za Nebo, kako divan prizor i moje srce bilo je oslobođeno isповједnom tajnom, blistala sam od velike milosti koju sam doživjela sudjelujući na svetoj misi. S nebesa se stvorise krila svjetlosna, Tješitelja i Branitelja, i sjaj lika Gospinog izroni iz svetog Neba, mislila sam silazi Bogorodica, snimatelji će sve to uslikati, prenijeti svijetu, ali bilo je dano vidjeti samo meni i bliskoj prijateljici to čudo blagoslova Gospinog. Toranj svetog Jakova kao da je blistao slavom, oduševljeno sam pohitala sve reći svećeniku i ostalima, bili su u šoku, nevjericici, ali da, dogodilo se čudo koje sam davno tražila, da bi se na hodočašće ka Gospu odvažila.

La dolce vita

Drago mi je za čuti da bu *Orient Express* pak vozil črez Hrvacku. Pemo naprvo! Turizem bu cvel, naredimo prvu fontanu v našemu prelepomu Gornjemu Moslavačkomu Selu, mam do crucifiksa na križanju, pri cesti za gorice. Turisti buju tam hitali novčekе! Bumo je brali i morti rampu na štreke naredili.

Cugi po naše štreke voze pomalo zaradi velikih zavoja, prateći Savu. Gda mi je Štefek B. pod gasom natuknul da je štreka zaprav par stonog blizanki kaj skupa bežiju po svetu, tri dana nis mogla dojti k sebi. Nemreš se trezni toga setiti. A i briga velika me prevuzela, saki cug kesni, onda bu i *Orient Express*. Bumo se osramotili pred celu Evropu i Orijentom. A da je *Shinkansen* v pitanju, bome bi po naše stanice bilo antibiotske juve, ne bi kokoši šefa stanice pred nim uspele pobeči z štreke na vreme.

Originalni *Orient Express* vozil je od 1883. z Londona v Istanbul i sekud ga je bilo. Imam za prečitati, tej kaj bu skoro štemal i črez Hrvacku, bu retro – šezdesete lete dvadesetoga veka. V to vreme su mladi Amerikanci zmislili parolu: *Make love, not war!* Potle su to prisvojili oni kaj su bili protiv rata vu Vijetnamu. A kak cug i dendenes vozi vuz pola kuruze, sega bu za videti z oblokov. Ljudeki našega kraja rajše spelavaju ljubav nek rat. Kuruze su jako diskretne po temu pitanju. Samo se čini da su Amerikanci ljubav zmislili, toboš zaradi Holivuda. Po naprednomu svetu denes cugi lete kaj eroplani, poslovni ljudi idu na zestanke, ni baš vse virtualno. Turisti putuju kam misle da moraju, a na laptopu glediju kud se voziju.

Držim da se sake selske babice oče bar malo rajzati po svetu, turista špijati i brže-bole na drušvene mreže pofaliti. A kak to platiti, ko bi na gruntu delal i dedu poriluk cušpajz kuval? Po istine, babice nigda ni ne spominju kam bi štele otiti, kakvu klajdu kupiti. Kaj se nemre, nemre se. Pomire se ze sudbinu i najdu veselje v deci, vnučekima, vrteku... Kak im je pri srčeku, niko ne pita. Nektere lepo našivavleju, druge pečeju prefine kolače, trejte se z cvetjem zabavlaju, navek od koristi. Z bokčijske kože poštena familija nemre pobeči. Ko je rekел da se moramo vsi v liftu voziti i na svet plunuti

z nebodera ovoga ili onoga? Ak se mene, dete ravnice pita, tak narivani na vrpu zglediju kaj pijani rafungi. Namesto štrka po njima sedaju elikopteri.

Ja sem se sejeno raduvala i planerala kak bum zotem *Expresom* bar Evropu obišla. Ščeprkam svoj črni fond, kupim kartu, cug stane na naše stanice, i put putujem. A kad tam, veli mi the internet, cug bu čez Hrvacu šibal po – Ličke štreke! Kaj ne bi mogel iti vuz Prečec, Ivanić, Širinec i Popovaču, rečimo? Ni da je to Barcelona, Berlin i Štokholm, a sejeno, pravi turist si od vsega naredi veselje. Zakaj vse šiba mimo nas?

Raduvala sem se obilasku naše prelepe i drage kolevke kulture. Moj Jožek i ja se vžijemo zurenja v bolše živlenje. Z *Orient Expressa* se naluknemo na cajte modernoga Zapada, to je kaj putovanje z vremenskim strojom v dohojduče cajte za naš kraj. Negda i nekomu. S druge strane, dobro da nesmo glumatali globtortere na kruzeru, bi se morti lađa-nebdeder prevrnula kaj trakač z preveč kuvajnic, a kaj smo onda? Fala Bogu kaj imanje nesmo mogli prodati naj bi karte kupili. Takitak ne bi seglo.

Da se s tim cugom vozim v Rim, prebrojila bi fontane, naj bi se uverila da ih je prek tristo i onda svojim Zagrepčancima to nabila na nos. Špilaju gospodu i zigravaju moderne Rimlane z onih 230 ili kuliko več vodometa. I ne daj, Bože, da kakvi kajgod vužge našu metropolu! Zakaj bi Rim bil bolši nek Zabreg? Bu treba na oku držati care i violiniste, ili one kaj misliju da to jesu. Bolše da si purgeri vodovoda poprave, im se podzemni akvadukti raspadaju i plavaju grad. Rimski drže i na zraku dva jezera let. A morti buju zagrebački taksisti naskoro i gondolijeri, nem morala v Mletke putuvati.

Izim Vatikana, v Rimu imaju skoro-fi-pedeset-metri čudo od fontane gospona arhitekta Nicole Salvija. Ona saki dan rodi novčeve vredne tri do četiri jezera ojreki! I sad vele da se umetnost ne splati!

Z nogicami v lavoru, bažulekom na šparetu, još sem se pitala zakaj vučena gospoda klišejizeraju da vsi puti vode vu Rim. Meni zgledi da rimske ceste zaprav beže z Rima proč, ak su majstori svoje kockice počeli slagali v glavnому gradu, naj bi po njima išli v bolši svet. Gde su ga našli, frtalec po frtalec su ga pod svoje kalige zeli.

Putujući tak, pitala sem se zakaj Rimu tepaju *La Città Eterna*, a kad tam, am je to bauštele već dva i pol jezera let, od velikoga ognja 64. leta Gospodnjega! Nigda fertig! Si mislim, naše Gornje Moslavačko Selo još ni počelo z izgradnju ni jene fontane, imamo cajta, tu jenu cestu nekak popravimo. Virtualno sem obišla i Španjolske štenge gde su se prvi put našli Gregory Peck i Audrey Hepburn. *Praznik u Rimu*. A tej film sem još

ko cura išla gledeti v Ivanečku *Sokolanu*, i to z sestrum Maricum, z prvim fičom v selu. Vozil nas je nejni zaručnik, a avuto je posudil od svojega dobrostoječega strica. Za nega je ta avantura bila ravna putovanju g. Amstronga na mesec.

Putujući tak, sečam se, gda sem išla v srednju školu v Ivanić z putničkim cugom, vlekla ga je parnjača engleskoga porekla. Tu i tam sem po Savske ceste zestala gospona Štefa Robeka. Na kolicima z pogonom na dve noge i četiri kotačeka, prevažal je role filma doputuvale ze Zagreba, a su se narajzale od Holivuda do ivanečkoga kina. Ko mala curička sem ga opazila i na stanice gda me je mamica pelala k specijaliste za vuvo, grlo i nos v ivanički Dom zdravlja. Tam se sad naselil velikogorički županijski sud. A su mi se Robekova kolica zdopala, bi se mi deca navažali... Kaj da se celi svet stalno oče navažati i putuvati, pobeči, a kam i od čega?

Gda sem se čula ze svoju Macu po pitanju *La dolce vita Orient Expressa*, same je zdihavala: – Baba, si ponorela, ti se oče v cugu vozikati? A kak bi v Rim prešla i onda putuvala v Istanbul? Z avutobusom? Z avijonom? Pazi da ti Jožek krila ne poštua. Imam za razmeti da bu tej tvoj cug z Rima v Split po Ličke štreke damfal? A da si sedneš na vlak Zagreb-Oštarije-Split? Bi videla i gore, i more, i otoke, masline i suhe zide, naspala se i počinula v miru Božjem, a to ni tak skupo. Zemeš si sendviče od špeka...

Bome me je zmotala, pitala sem se jel to meni zaprav treba, morti je *Orient Express La dolce vita* putuvanje samo za tej kak vele *nouveau riches*, a ne za ljude.

Gda se Jožek vrnul domom od brata, pun priпovetke i vesti z prelepse susedice Podravine, veli da pe k bratu na tjedan dana i buju na Drave ribu pecali, a i probali zlato iskati. Sinek Ivec z decum dojde na naš grunt na ispomoć, naj bi se deca navčila na imanju delati. Nigda se ne zna kaj i gde im bu treba. Ja sem, kaj popravljeni Grički top potle potresa, mam zagrmela makar ni bilo podne: – Ne bum doma, pem v Oštarije, zašparam, to je jeftineše nek da v Split putujem z Rima.

A onej moj me je pogledel onak plavo baš kak je plavo i naše prelepo Jadransko more, mam je poplava bila v kuvinje.

– Znaš kaj, odem zdoma na pol dana, a ti... ti... nemrem veruvati. Pem ja pecati na bajere, brat dojde sim pak ti ne buš morala iti v Rim naj bi došla v Oštarije! A koga vraga buš v Oštarijama delala? Doma buš, skuvaš nam sarmu, drugi dan spohaš dva pileka... Deca dojdu, bu nas puna hiža. Tak je negda bilo gda smo bili mladi, a oni mali. Se sečaš, kak nam je lepo

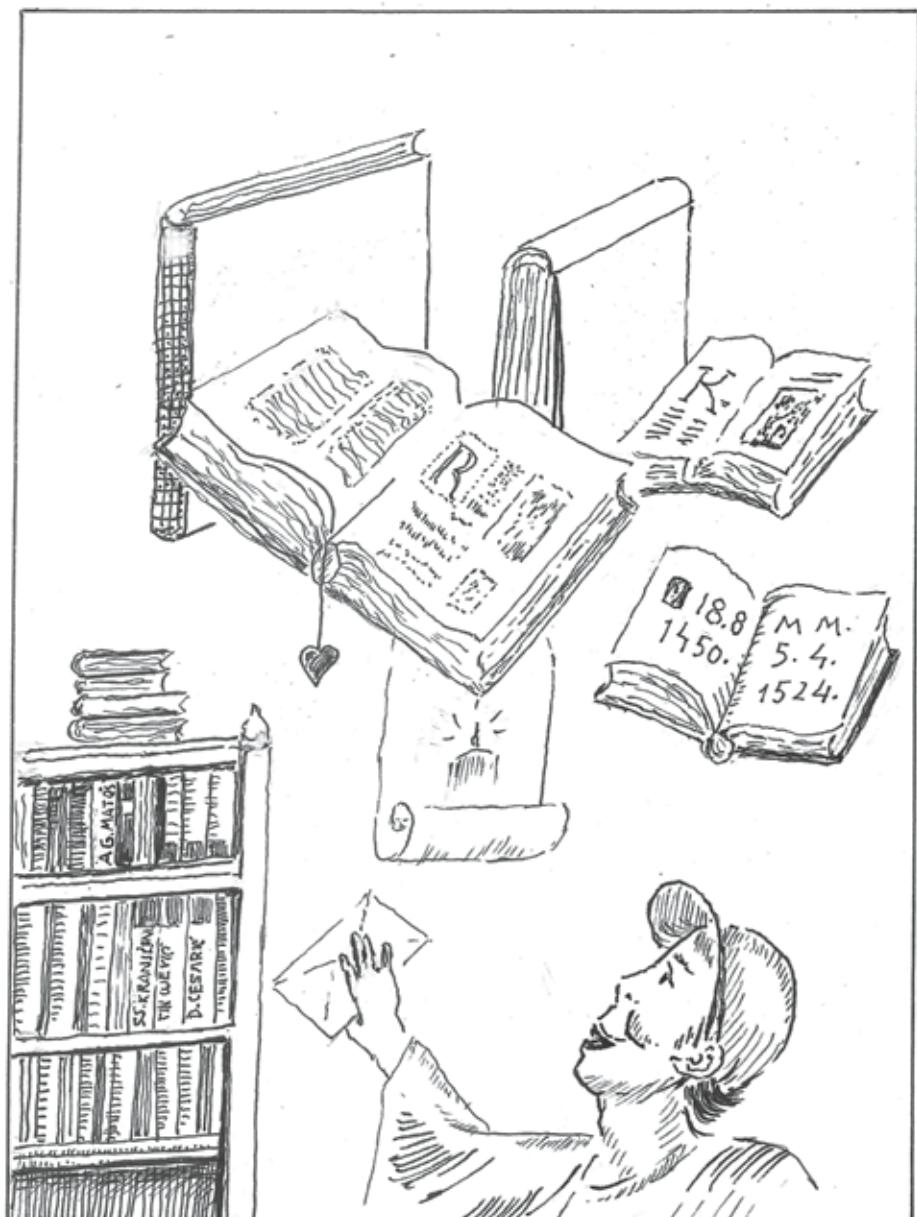
bilo? Puna hiža ljubavi i veselja. Vrak ti dal tej retro cug i celu Evropu, kaj bu jena baba tam?

I tak, zemem retro-tačke, motiku, srp i zubače i odem v rajz na expresno putovanje *La dolce vita* po našemu gruntu. Slatko življenje. Več kak se gledi na stvari, nije ni to za hititi.

Rođendan književnosti

ESEJ

Carstvo istine

Roman Mihaela Bulgakova *Majstor i Margarita* rado je čitan u Hrvatskoj, pa se i danas odjeci ovoga djela pronalaze u mnogih suvremenih hrvatskih pisaca. U priči *Bulgakov pod jastukom* objavljenoj u zbirci *Vugino zrcalo* (DHK, 2022.) novogradisko-rešetarskog književnog majstora Ivana Slišurića (1936.), profesorici se Tonki Krilić u njenu sobu doklati »đavolska svita iz Majstora i Margarite« rušeći »istinitost« njezina provincijskog svijeta. A u romanu Dine Milinovića *Marulov san* (Hrvatska sveučilišna naklada, 2019.) cijeli je niz intertekstualnih veza s Bulgakovljevim romanom. Zaplet Milinovićeve romana započinje otkrićem velikoga sarkofaga u podrumu jugozapadne kule Dioklecijanove palače, u kojem se nalazi Dioklecijanov grob. Četiri kradljivca pljačkaju grob, a drugoga dana na splitskom »pazaru« uvaženi pjesnik Marko Marulić, budući »Otač Hrvatske Književnosti«, nakon ustaljenih svakodnevnih rituala kupuje ribu, koju stari ribar Paskoje umata »u komad staroga papira«. Ubrzo Marul shvaća kako je »stari papir« zapravo palimpsest te da se ispod vidljivog teksta krije stariji i opasniji tekst – navodni zapis suđenja Isusu Kristu u Jeruzalemu – tzv. Pilatovi spisi...

Jedna od najvažnijih pitanja koja nam postavljaju i Slišurić i Milinović pitanja su o istinitosti i realnosti svijeta u kojem živimo, a pitanje istine u središtu je romana *Majstor i Margarita*. Napisan je u vrijeme strašnih progona, ne samo neprijatelja komunističkog Staljinova režima, već i progona vjere, odnosno svih vjera i svakog različitog mišljenja. Napisan je u vrijeme straha i egzistencijalne groze za svakoga tko je i pomislio protiv vladajuće Istine i njenih tumača. I sam se Bulgakov, poput svoga junaka Jošue, nalazio gotovo svakoga dana s otvorenim i prikrivenim isljednicima, *pilatima*, pa sa samim Staljinom, koji ga je jednom nazvao usred noći i s njime razgovarao, na užas i strah velikog pisaca. Sigurno nije imao snaže reći – istinu – na Staljinova pitanja, o kojima ništa ne znamo, već ih samo slutimo, ali nekako se čini da taj razgovor za njih vode Jušua i Pilat na stranicama *Majstora i Margarite*:

– *I što si ti rekao?* – *upitao je Pilat.* – *Zar ćeš odgovoriti da si zaboravio što si rekao?...*

– *Među ostalim govorio sam – pričao je uhapšenik – da je svaka vlast nasilje nad ljudima, i da će doći vrijeme kad neće biti ni vlasti careva, ni ikakve druge vlasti. Čovjek će prijeći u carstvo istine i pravednosti gdje neće biti potrebna nikakva vlast...*

– ... *I nastat će carstvo istine?*

– *Nastat će, hegemonie. – uvjereno je odgovorio Ješua.*

– *Ono neće nikada nastati!* – *odjednom je viknuo Pilat takvim strašnim glasom da je Ješua zateturao...¹*

Likovi u ovom romanu, pa tako i Bulgakov kao autor, nisu nam do kraja odgovorili na pitanje što je to istina i je li moguće carstvo istine u kojem neće biti vlasti čovjeka nad čovjekom i u kojem će svi ljubiti svoje bližnje kao same sebe. Takvo carstvo nije moglo biti ono koje su terorom stvarali Staljin i staljini, od kako je ljudi i povijesti. Narav su takvog carstva rijetki razumjeli, čak i kada su jeli i pili s onim »koji je prošao zemljom čineći dobro«, možda tek netko poput Mahatme Ghandija, koji nije bio kršćanin, ali je bio čovjek čije su riječi po mjeri Kristova učenja: »Priznajem da nepokolebljivo vjerujem u Boga i njegovu dobrotu i strastveno volim istinu i ljubav... Želimo li napredovati, ne smijemo ponavljati povijest, nego moramo stvarati novu povijest... Zar čovjek uvijek mora najprije biti zvijer, a tek zatim – ako uopće – čovjek? Ne opirite se zlu. Naprotiv, udari li te tko po desnom obrazu, okreni mu i drugi...«

Boriti se za istinu riječima, a ne silom... Djelovati riječima...

Kako djelovati riječima? J. L. Austina (1955.) jedna je od prijelomnih znanstvenih knjiga, koja je na poseban način osvijestila kako riječima i nešto – činimo, odnosno kako se »izricanjem iskaza izvodi neka radnja.«² Iskazi ne moraju biti istiniti ili neistiniti, već moraju biti *posrećeni*, odnosno ostvariti ili ne ostvariti željene učinke.

Na poseban se način ta činjenica može oprimjeriti kroz liturgijsku ili sakramentalnu praksu. Kada svećenik na obredu krštenja izrekne: »Ja te krstim!«, onda on zaista nešto (u)čini: dijete postaje dio zajednice vjernika koju nazivamo Katolička Crkva. Isto se događa prigodom drugih sa-

---

¹ Mihael Bulgakov, *Majstor i Maragarita*, Zagreb, 1988., prevela Vida Flaker

² J. L. Austin, *Kako djelovati riječima*, Disput, Zagreb, 2014., str. 5

kramenata, ili tijekom svete mise, kada svećenik »činidbenim riječima«³ obavlja transupstancijaciju (prevorbu), promjenu biti, pa posvećena hostija postaje Tijelo, Krv, Duša i Božanstvo Isusa Krista.

Kako bi riječi ili iskazi mogli biti »činidbeni«, kako bi se njima ostvarili propisani učinci, pa po njima netko postao kršten, vjenčan, krizman, oslobođen grijeha... mora postojati propisana procedura u kojoj »pojedine osobe i okolnosti moraju biti prikladne«, a »svi sudionici proceduru moraju izvršiti u cijelosti«.⁴ Prikladnost ili ovlaštenost za izvođenje određenih govornih činova jedna je od ključnih kategorija za *posrećenost* govornog čina, onakvog koji stvara konkretne učinke. Ona je ključna kako bi se prislijelo u carstvo istine, koje, izgleda, nikada neće postojati na ovome svijetu.

Ponekad se čini kako se *posrećenost* lakše postiže pjesničkim jezikom, koji ponekad (pro)tumači svijet bolje od najopsežnije i najargumentirnije filozofske rasprave:

*Klanjam ti se smjerno, tajni Bože naš,
što pod prilikama tim se sakrivaš,
srce ti se moje cijelo predaje,
jer dok promatra te, svijest mu prestaje.*

*Vid i opip, okus varaju se tu,
al' za čvrstu vjeru dosta je što čuh.
Vjerujem u svemu Kristu Bogu svom,
istine nad ovom nema istinom (...)*

Ovi su stihovi iz himne koju je za blagdan Tijelova 1264. sv. Toma Akvinski napisao po zamolbi pape Urbana IV. Gotovo sedam stoljeća pjevaju se na euharistijskim slavlјima diljem svijeta i ostvaruju, kako ih naziva Austin, performativne, prelokucijske učinke, svojim činidbenim riječima. Zajednica po njima spoznaje i osjeća istinu, neovisno o tome je li sposobna definirati. Zna da Istina postoji i da je ona i Život i Put.

Zaista, »istine nad ovom nema istinom.«

³ Termin dr. I. Šaška. Više u: Šaško, Ivan, *Verbalni govor u liturgiji i njegova performativnost, u razlikovnosti sa svakidašnjicom i kazalištem*, Živo vrelo, Hrvatski institut za liturgijski pastoral 1-2010, god XXVII., str. 13-17

⁴ J. L. Austin, *Kako djelovati riječima*, Disput, Zagreb, 2014., str. 11

Ružica Martinović-Vlahović

Slavonski Brod

Kad je povlačio krug na licu bezdana

»Istina se može ostvariti jedino kroz ljubav i dobrotu.«
(papa u miru Benedikt XVI.)

Božja istina o čovjeku – *vera icona*

Kad je povlačio krug na licu bezdana, Bog Otac u blistavoj, bijeloj halji, sijede kose i dugačke brade – kako ga već prikazuju stari majstori – ustade sa svoga prijestolja, uze od Arhanđela Mudronoše svoj veliki štap mudrosti i opkorači prazninu. Potom ispruži moćnu ruku i polako, okrećući se u smjeru kazaljke svoga srca, štapom ucrtu *na licu bezdana* krug postojanja, otimajući ga ništavilu, dozivljajući ga iz *izvora pradubina*. Snažno istegnu svoju desnicu kako bi stvorio što veći i što ljepši krug života za svojeg ljubljenog stvora, budućega čovjeka, za kojega mu ništa nije previše! *Utvrdi oblake u visini, postavi moru granice i položi temelje zemlji*, dok se mudrost *igrala pred njim sve vrijeme; igrala se po tlu njegove zemlje...*¹ A njegov dah *pokri zemlju kao magla.*² I krug se poče širiti i pulsirati.

Mudrost, miljenica Božja, rođena *prije vjekova odiskona, u pradoba kao najraniji od njegovih čina*, graditeljica je njegova i mjeriteljica stvaračkih pradubina i pravisina. *Kao graditeljica* koja gradi s radošću i čini Božje stvaranje radosnim jer igra i radost dvije su oznake stvaranja. Ona je kućegraditeljica doma našega, zemaljska i svemirska majka naša i njezina su *radost djeca čovjekova.*³ Tu radost prenosi i na njih, a to je radost

¹ Prema Izr 8, 22-31: Ovo govori Mudrost Božja: *Jahve me stvori kao počelo svoga djela, / kao najraniji od svojih čina, u pradoba; (...) kad je stvarao nebesa, bila sam nazočna, / kad je povlačio krug na licu bezdana. / Kad je u visini utvrđivao oblake / i kad je odredio snagu izvoru pradubina; / kad je postavljao moru njegove granice / da mu se vode ne preliju preko obala, / kad je polagao temelje zemlji, / bila sam kraj njega, kao graditeljica, / bila u radosti, iz dana u dan, / igrajući se pred njim sve vrijeme: / igrala sam po tlu njegove zemlje, / i moja su radost djeca čovjekova.*

² Prema Sir 24, 3: *Izađoh iz usta Svevišnjeg / i pokrilih zemlju kao maglu.*

³ Izr 8, 31

što pristiže iz sigurnosti u dobro svega onoga što Savršeno Dobro čini u punini ljubavi iz koje ono izvire.

Mudrost je više od istine! Mudrost je istina rođena u ljubavi. Jer istina bez ljubavi nije potpuna. A čovjek, istinska slika Boga, otisak je Božjeg lica na licu svijeta. Ljubav na glini odslikana, utisnuta u meko tkivo postojanja, ta *vera icona* »na sliku«⁴ Stvoritelja, darovana je ljudima za sva vremena i sva pokoljenja. Pa bismo pred svakim čovjekom, a posebice djetetom, mogli zastati i zreti, tragajući *u pameti* za tim licem:

*Ko taj što možda iz Hrvatske sada
dolazi našu Veroniku zreti,
što je se s davnog ne nasiti gleda,
već, dok se vidi, veli u pameti:
»Gospodine moj Kriste, Bože pravi,
takav li dakle bješe lik tvoj sveti?«⁵*

Veliko i završno djelo stvaranja, oblikovan u ljubavi i sazdan od tkiva postojanja, čovjek je, prvotno blistav i proziran, lomio svjetlost transcendentije i rađao bijelu svjetlost za ovaj svijet, pretačući onostrano u ovostrano, nebesko u zemaljsko, Riječ u riječi. U početku lako, potpuno i obilno, a potom sve oskudnije i s manje obasjanosti. Kao imenovatelj stvarnosti i stvaralač riječi, prljubljen u velikoj mjeri uz realitet zemljanosti, on postaje i sam sve više zemljan i »usko grlo« za Božju riječ i Duh istine te oni s naporom i s opiranjem, a često i kroz patnju, prodiru i ulaze u svijet. I čini se, u sve manjoj mjeri u tome uspijevaju, a slutnje nam kazuju kako će u nadolazećim vremenima to bivati još i teže.

A u samom srcu Boga položene su jasle s Djetešćem. Iz njega izvire život po kojemu sve biva i koji bez prestanka *obnavlja lice Zemlje*. Iz ovih izvora ljubav je potekla rukavcima, rijekama i morima vremena te uvire u bezmjerja. Ono obično ljudsko prelilo se preko ruba materije u božansko i Bog je prohodao svijetom. I što je više bivao Bog, tim teži mu je bio ljudski hod: čovjek je u njemu morao do kraja umrijeti da bi on postao posve Bog. Uskrsnuli Bog! Ove divergentne putove božanskoga i ljudskoga sjedinio je istom proslavljeni Krist Gospodin.

---

⁴ Post 1, 27

⁵ Dante Alighieri, *La divina commedia, Paradiso*, XXXI., 103-8: *Quale è colui..., u prijevo- du Mate Marasa*

Ljudska istina – ili možda zasljepljenost?

I svaki čovjek treba proći istom stazom od ljudskoga do božanskoga u sebi, a putokaz je uvijek od tijela. Svi usponi i staze prema božanskom kreću u suprotnom smjeru od zemaljskog, preko poništenja i umiranja zemljjanog čovjeka, sve dok ga se ne prekorači, položena na pragu smrti. Tjelesnost je naš usud i darovanost, nosi nas kroz život, odnosno mi nosimo nju. Zrcali naše ja, ali rijetko istinito i vjerno te ona prvotna, iskonska i nepromjenjiva *vera icona* u nama čami zastrta tijelom na kojem brojčanik vremena neumitno otkucava dobne ure. Mladost i odraslost doba su sraslosti bića sa svojim tijelom. Tijelo ga posve prožima i ispunja gotovo bez ostatka, bez viška ili manjka – ne žulja i ne smeta – tijelo je naše i mi smo njegovi. Prijatelji nerazdvojni, suputnici komotni, zajedničari života zadovoljnji. Stoga tijelo mora ostarjeti kako bi nas upozorilo da neće takvim vječno ostati te bi trebalo razmisliti kamo dalje. Štoviše, vrlo se brzo mijenja, biva sve lošije društvo, mlohatije prijateljstva uz naše dane i postaje minorno, čak i neugodno. Razlabavaju se veze, stanjuju se niti što nas drže skupa i svaki čas poneka od njih mogla bi pući. Prsnuti poput kakve krvne žilice na mozgu ili na srcu.

Starenjem ili bolešću tijelo nam poručuje kako bi bilo dobro potražiti novi dom, stalni smještaj negdje drugdje, sigurnije i trajnije prebivalište mimo granica tvarnosti – mjesto gdje smijemo ostati zauvijek! Starenjem – ako nam je darованo! – Bog nas blago, postupno i gotovo bezbolno nuka na to da mu se okrenemo, da primijetimo kako nas odavna čeka na kućnom pragu svojega i našega doma. Gdje se treba suočiti s istinom o sebi i stati pred Gospodina, konačno, kao jedan mali ja pred velikim Ti. I prvi put jasno vidjeti istinu: jednu, jedinu, istu i zajedničku – ljudsku i Božju ujedno. Za tu istinu često smo slijepi, a takva sljepoća vodi u podvojenost, prijetvornost i sebeljublje svake vrste. Udaljava nas od središta postojanja, od istinskoga sebe i od drugih. Istina je samo jedna, ali neistine su mnoge. Svaki oblik lažne ljubavi, a još više mržnje, pojačava zasljepljenost.

Zasljepljenost je velika tema čovječanstva i pojedinca. Svi smo slijepi na neki način – za svoj život, svoje istinsko dobro, za svoju sreću... Do koje mjere, govori nam i ova misao iz Canettijeva romana istoimena naslova – *Zasljepljenost*:⁶ »Kien je gotovo pao u iskušenje da povjeruje u sreću,

⁶ Elias Canetti, *Zasljepljenost*, Matica hrvatska, Zagreb, 2021., str. 222. Prijevod s njemačkog Andy Jelčić. Roman je prvi put objavljen 1935.

taj prezreni cilj nepismenih. Ako dođe sama, a čovjek ne juri za njom, ne zadržava je silom i prema njoj se odnosi s određenim omalovažavanjem, može je mirno trpjeti uz sebe nekoliko dana.« O ljudskoj istini i sreći piše i Antun Šoljan u svome eseju *Govor o pjesničkom govoru*: »Življenje konkretnog života, jedinog koji imamo, ne apstraktnih projekcija u nebo ili budućnost, tu ljudsku istinu, taj najviši oblik svijesti, možemo obuhvatiti, pojmiti i komunicirati jedino pjesničkim govorom. (...) Okupani smislom koji pulsira u tom govoru, mi kao da znamo: život je toliko lijep u svom raskošnom bogatstvu, da nam nisu potrebne nikakve utopije, nikakva obećanja raja.⁷ Ljudska istina, pjesnička istina, raskošna ljepota života... A ljepotu mu daje upravo ono duhovno: *smisao koji pulsira* u njemu.

Post-istina – i je li uopće još istina?

Nije li ljudska istina dovoljna da osmisli ljepotu života? Je li pjesnička istina dovoljna za to? Ili, ispod te istine, unatoč obmanjujućim hvalospjevima kojima sama sebe slavi i hrabri, izviruje golotinja egzistencijalnog siromaštva zaognuta šarenim krpicama slika i riječi, prozirnima i mjestimice poderanima? Ima li u njoj tjeskobe, neizvjesnosti pa i straha od koničnosti svega pred zidom smrti? Istom onda kada svoju istinu prepozna u slici Vječne istine, čovjek se može veseliti i pjevati joj jer svijest o tome daje mu puni smisao i ljepotu, znajući tko mu sve to poklanja i tko je autor *vere iconae* što je nosi od prapocetaka. Ima onih koji žive svoju ljudsku istinu misleći kako je ona jedina, a ima i onih koji zahvalno i budno upiru pogled u svoga Tvorca, umivajući se danomice u njegovoj milosti kako bi *vera icona* blistala na njihovu licu. Moglo bi se reći, i jedni i drugi žive radost postojanja, pa i pjesničkim govorom izrečenu, ali vjernik ima radost više. To je radost pronalaska dragocjena blaga skrivena baš na vlastitoj njivi.⁸ Vjernik vidi stvari žarče obasjane. Ne bježi u *utopije* skretanjem pogleda u *nebo* niti živi od *apstraktnih projekcija* nego još pozornije prati svaki svoj korak, slijedeći tragove stopa vječne sreće. Imati razlog i zalog postojanja u ljubavi Očevoj i znati kad god nas on dotiče, uvijek je to neki oblik ljubavi – onda sve ono između može lako postati bezbrižno pjevana hvala, ponikla iz dubina naslućenog ispunjenja čežnje.

---

⁷ Antun Šoljan, *Sloboda čitanja, Eseji*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1991., str. 20

⁸ Prema Mt 13, 44

A što tek kazati o post-istini, o dobu oprečnih informacija; o relativnosti istine i alternativnim činjenicama? Mogu li se uopće još zvati istinama kad su oksimoron već u sebi?! Iako ih mentalitet relativizma i postmodernizma ozbiljno razmatra. Danas, kada ti procesi jačaju prerastajući u trendove transhumanizma, posthumanizma, digitalnog i inog humanizma, gdje previše informacija može voditi i u laž, previše slobode u tiraniju idolatrije i nastranosti, previše »ljubavi« u beščutnost i apatiju, a previše dobara u pohlepu i prazninu – sve to, uz mnoštvo ostalih i sličnih paradoksa, efemernosti, pa i zala, može značiti daljnju destrukciju i devastaciju međuljudskih odnosa i kršćanskih antropoloških vrednota. Udaljavanjem i od ljudske istine, trgaju se i posljednje niti koje su je vezale s Apsolutom. Početci takvoga mišljenja brojni su i odavno prisutni, a jedan od njih može se nazrijeti i u riječima Michela Tourniera u romanu *Kralj joha*, u djelu koje se neprestance poigrava granicama: »Povjesna točnost? Uostalom, je li ona važna? Postoji jedna ljudska istina (...) koja beskrajno nadmašuje istinu činjenica.«⁹ Reklo bi se, posve ljudski razumljivo, čak i humano. Stvari se ne mogu do kraja razumjeti izvan konteksta osobe i njezina okruženja pa stoga niti definirati njihova istinitost. No, postoji li crta preko koje istina ne prelazi? A pitanje istine, pitanje je budućnosti i opstanka. Ako čovječanstvo bude sve više tonulo u svoje neistine, u presudnom trenutku neće znati prepoznati istinu o sebi niti izbjegći istinsku opasnost kada mu zaprijeti. Radije će povjerovati u vlastite iluzije.

---

⁹ Michel Tournier, *Kralj joha*, Lunapark, Zagreb, 2008., str. 51. Prijevod s francuskog Bosiljka Brlečić. Prvo izdanje: Gallimard, 1970.

Rođendan književnosti

Ima li književnost svoj rođendan?

Držim, književnost jest rođena, ima svoju dušu, čistu, veličanstvenu, neograničenu. Time ima i svoj rođendan. Književnost, u čijoj se jezgri nalazi poezija, sadržava u sebi i druge brojne elemente kolorirane doživljaja, prostorom, vremenom i dojmom, pa možemo reći da su u njezinu sadržaju uključeni svi ovi elementi i zaokruženi u jednu cjelinu. Na temelju ovih razmišljanja, već duže vrijeme se pitam: ima li književnost svoj postanak, početak, kada i kakav, ima li svoj rođendan?

S ovim mislima hodao sam preko trga do knjižnice u kojoj se trebala održati večer poezije čije je središte bila najnovija knjiga pjesama moje priateljice pjesnikinje poznate iz studentskih dana. Glavom mi se motala misao kako je upravo poezija jezgra književnosti, ima dušu iz koje postade sve što se izreći može, rađa se trajno, kroz vjekove. O njezinu nastanku nema dvojbe. Ona je rođena i trajno se rađa. Poezija se svojom stvaralačkom duhovnom energijom očituje u obliku riječi kao njezinu izrazu zasnovanom u čovjekovoj misli. Držalo me uvjerenje da ću na ovoj večeri poezije naći makar djelomičan odgovor na ovo pitanje.

Već na ulazu u knjižnicu primijetio sam da se okupio lijep broj posjetitelja, pjesnika, pjesničkih zanesenjaka i njihovih sljedbenika. Nakon što je moderator skupa izrekao nekoliko osobnih informacija o pjesnikinji, njezino naizust krasnogovorenje stihova odgovaralo je njezinu temperamentu, proživljenju osjećaja i onome, svojstvenom samo njoj, tananom osjećaju za jezik, intonaciju, emociju i boju glasa. Slušateljstvo je bilo koncentrirano, tiho, slušno dostojanstveno, ni muha se nije čula. Stihovi su joj bili natopljeni pjesničkim fluidom kojim je ozarila slušatelje dajući nam javno na uvid isprepletenost svoje duše. Cijelo je vrijeme bila opuštena držanja, knjigu je dostojanstveno grijala ispod pazuha, nije ju ispuštala od sebe, služila joj je kao motivacijski pogon.

Slušajući pozorno njezine nadahnute stihove, ponovno sam se pitao ima li književnost svoj početak, nastanak kada i u kojem obliku. Nametala su mi se brojna pitanja, nadopunjavanja i suprotstavljanja već stečenim spoznajama o ovoj temi, tako bih zaključno rekao da ostaje činjenica kako početak književnosti nije sporan. Sabrano sam slušao stihove pjesnikinje, pokušavao čuti odjek svoje duše koji u zadnje vrijeme vrlo jasno, tihano, osluškujem u sebi, premda zbumen raznim mišljenjima pokušavam osvijetliti svoj stav. Polazim od ključne postavke za književnost, posebice za poeziju, a to je – riječ. Za mene je poezija srce književnosti što skriveno kuca u riječi stiha, jer u poeziji cirkulira život, svemir, mudrost ljudska i Božja. U svojoj nepresušnoj stvarnosti ona stalno izmiče našoj dnevnoj percepciji i čini je točkom u kojoj postojanje biva neuvhvatljivo, tek spoznajom možemo naslutiti Božji echo. U mah sam htio i sam doživjeti iskustvo, mogu li i ja u sebi dosluhnuti taj tanahni glas, nemjerljiv, ali stvaralački echo svoje vlastite duše. E, zaključih, za to mi treba čvrsta, jaka, sigurna riječ koja ne može sama sebe od sebe oduzeti, jer je ona biće, jednost, ali se može cjelovita drugome darovati. Nju može samo pjesnik izreći.

U miru svoje duše doživio sam meditativni susret sa samim sobom. Kojega li događaja! Duboko sabran, razgaljen, osjećao sam kako mi se buran doživljaj pjesničke riječi ukotvio na mjesto, o liticu, baš tamo gdje on treba biti, u duši u kojoj se događa puno komešanja, puno preplitanja o značenjima svake riječi, pa i odsjaj njezine svakojake boje, zvuka, slasti, mirisa. Uzimam *Bibliju*. U njoj mogu naći takvu čvrstu riječ nadahnutu snagom djelotvornosti kakvu trebam. Otvorim i čitam: – *Izbacite mreže za lov!* – veli Gospodin. – *Na tvoju riječ bacit će mreže – tiho prozbori Šimun... i oni baciše. Učiniše tako te uhvatiše veoma mnogo riba; mreže im se gotovo razdirale.* (Lk 5, 1-11)

Malo zamišljen, otkrivam središnju misao, poantu ove Isusove naredbe. Slušam čvrstoču Njegove riječi, ona se sastojala u zapovijedi: *On reče...* (Gospodin), kao da nam je htio dati do znanja da je to ona čvrsta, čista riječ koja je postala naredbom, očitovala se svemoćnom, nadljudskom i nadzemaljskom, nadnaravnom snagom s neshvatljivom posljedicom. I zato plodotvorna. Ta je riječ urođena u čovjekovoj naravi, ugniježđena u cijeli čovjekov univerzum.

Mreže su se napunile do vrha, piše dalje evanđelist u istom poglavljju. Pune riba. Toliko pune da su se trgale na zaprepaštenje svih apostola, tih najiskusnijih ribara.

Nalazim drugi primjer, rimski satnik moli Isusa: – *Gospodine,... reci samo riječ i ozdravit će sluga moj.* (Mt 8, 5)

Samo riječ! I samo jedna. I u ovome primjeru otkrivam da je riječ bila ona koja je nadišla iskustva tih siromašnih ribara, sada i satnika, učinkovita zbog svoje jakosti. Jakosti onoga koji je tu riječ izgovorio. U njegovoj misli se rađa riječ i odatle njezina jakost. Zašto? Zato što riječ treba čovjeku oblikovati vjeru, vrednovati dar života, graditi etički i kulturni redak, savjest, graditi stavove, stvarati temelj identitetu. Isprva, ribari su bili sumnjičavi prema Isusu jer se suprotstavio njihovu velikom ribarskom iskustvu, ali su radi poslušnosti Autoritetu bacili mreže. Isus je htio da im se, suprotno njihovu iskustvu, pred očima pokaže plod vjere u riječ. I, eto, mreže su bile alat njegove riječi. Tim alatom, slobodno mogu reći, stvoren je jezik. Jezikom čovjek upravlja svoje riječi, baca mrežu, grabi, lovi i nosi smisao izgovorene riječi. Jezik se, dakle, ubličuje u riječi, u nekakvu *mrežu*, mrežu ljudskoga sporazumijevanja koju razumije i ribar i satnik, i ja i ti, i svaki čovjek dobre volje jer ona daje široku mogućnost ulova milosti razumijevanja, snagu da bi joj se povjerovalo. Jezik označava identitet pojedinca ili skupine, naroda ili kulture. Riječ je sadašnja i tadašnja, ona je svagdašnja, prolazna, a ne prolazi. Ona se ne vraća kao što ni rijeka ne teče uzvodno. Jednom izrečena vijekom je ista, živa. Ona je bogatstvo jezika.

U jeziku se može zapaziti također postojanje određene razdvojbe na *izgovorenu* i *napisanu* riječ. U *izgovorenoj* riječi naslućujem početak svake aktivnosti, budući da riječ ima snagu i moć, ona zahtijeva čovjekov veći intelektualni angažman, ona može čovjeka oplemeniti, ali i uništiti. Izgovorena je riječ plod artikulacije govornih organa, sastoji se od glasova, boje, zvuka, dinamična je, uvjerljivo priča živahnu priču o nekakvoj tajni govornika, uzdiže se uvis, postaje nevidljiva, često i neobvezujuća. Što se to nalazi u *izgovorenoj* riječi da je takva? Jaka – prevrtljiva / sigurna – nestabilna / istinita – lažna / dodvornička – optužujuća? Kakva se mističnost nalazi u njoj? U njoj se odvija bitka za cjelovito priopćenje misli. Međutim, s druge strane, *pisana* riječ sastavljena je od slova, ubličena je, u njoj se također odvija bitka za cjelovito priopćenje misli, ali ukida tu živahnost, postaje ukočena, trajna, zategnuta u sebi, pasivna, nebježiva, ali joj se više vjeruje, ona također pripovijeda svoje unutarnje velike tajne. Ona tako postaje čuvaricom istine, stalna je i neoboriva. Na koncu, bile riječi govorne ili pisane, one u svojoj mnogostrukosti sačinjavaju književnost. Književnost je fenomen sastavljen od riječi, ona oblikuje mozaik lijepih riječi. Po svojoj mozaičnosti jezik postaje raščlanjiv do svojih krajnijih mo-

gućih spoznaja, jer se već po svojim *genima* razlikovno definira. U njemu su, čini se, položeni i sjeme i urod naših odnosa.

Još nešto. Kad je riječ o riječima, o jeziku, Antun Gustav Matoš tvrdi: – … *naš jezik ima sve boje, zvukove, oblike...* Pitam se: jesu li to ti razlikovni *geni*, ako se o genima uopće može govoriti? Ili *geni* proistječu iz nekog drugog počela, počela Mudrosti koja *prije nastanka zemlje već bijaše rođena*, i koja bijaše *oblikovana još od vječnosti, od iskona*. (Izr 8, 22)

Da se vratim na početak priče o Večeri poezije, svoga razgovora sa spomenutom pjesnikinjom i o njezinoj konstataciji kako je u čovjekovom duhu, a onda i u književnosti, utkana sloboda. Time me je opet potaknula na riječ. Riječ istječe iz slobode, ona sama je sloboda od praizvora, od Iskona, od Riječi postanka do Riječi utjelovljenja. Riječ je utkana u čovjeka da mu bude stvaralačka snaga, temelj ljudskoga postojanja. Ona je, dakle, ona *duga rijeka* ljudskoga misaonoga postupanja jer je rođena u mudrosti, nastala u misli i ostaje nikada do kraja izreciva, nepotrošiva. Vječna. Mudrost rađa misao, a misao je majka riječi. Riječ je početak svake komunikacije i kraj svakoga početka. U njoj je satkan božji *gen* u meni, u tebi, u svakome biću u povijesti Zemlje. Samo je Ona život. Riječ!

I zato, u Mudrosti trebamo tražiti rođenje književnosti. Književnost je u trenutku stvaranja čovjeka usađena u ljudsku riječ i predana čovječanstvu u poklad da kroz umjetnost obnavlja svijet.

No, riječ u svojem sadržaju ima i drugu stranu, tj. kada riječi počnu gubitи svoju čvrstoću, kad oslabe do granica nesposobnosti prenositi smisao, pojam, tada dolazi do krize riječi, do njezina gubljenja u inflaciji, a onda i samog jezika, poezije, književnosti. Danas se, nažalost, uvjeravamo u ovu stvarnost površnosti, riječi bez čvrstoće, riječi kao plićak za žabljе kreketanje. Događa se bijeg od riječi i utječe u fraze, u riječi bez smisla, kada se dotiče samo pokorica misli, a da se ne zahvaća punina riječi, njezina snaga. Tako smo postali zarobljenici inflacije riječi, jezika, komunikacije.

Vraćam se na naslovno pitanje: Ima li književnost svoj rođendan?

Razmišljajući o rođendanu riječi/poezije/književnosti držim da je ona nastala u trenutku kada se rodila Prariječ – *Fiat! Neka bude!* – rodila se i strast za umjetnost riječi, na pravo svakog čovjeka da iz sebe crpi lijepе, poticajne, čiste riječi stvarajući pjesništvo, književnost! I upravo taj trenutak bilježim u svojoj duhovnoj mojini kao rođendan književnosti. U njoj je, držim, rođeno nadahnuće pretvoreno u krepost umjetnosti predano čovjeku na dar. Po tom daru u čovjeku se stječu jezik, uljudba, vjera, svijest, umjetnost, etika, vrijednosti, tradicija... Iz umjetnosti riječi crpimo

sebe, smisao, ideal, cilj, a iz Riječi se liju darovi Duha, i tako, po poeziji i književnosti općenito, doživljavam udioništvo u vječnim vrijednostima.

Na kraju predstavljanja knjige pjesama moje priateljice, otišao sam sa svješću da nad književnošću lebdi proplamsaj mističnosti koju vidim kao umjetnost što traje od iskona kroz sadašnjost koju proživljavamo do dovršetka. Tom spoznajom razgara se duhovna čežnja za povratkom k Izvoru.

Ima li onda književnost svoj rođendan?

Apsolutno DA! Rođendan književnosti zapisan je u Mudrosti.

Pute laze pizon dubli tovari

Svjetina je vikala: »Na križ s njime!« I tako je završilo, raspeli su Isusa. Do njega Baraba. I sad zamislimo svjetinu koja danas viče, a viče: »Ubij tovara!« Koga? Tovara, to jadno tvrdoglavovo stvorene koje nikada nikoga nije taklo ni povrijedilo, to dobroćudno lice, glavni sporedni lik u jasla-ma, na čijim leđima će Sveta obitelj iz Betlehema pa kroz pustare u Egi-pat, i opet iz Egipta natrag, kući, svomu domu, Nazaretu. Koliko se sjećam filma, na magaretu će Isus ujahati kroz vrata Jeruzalema, uči će u hram i pobacati stolove i škude. Sve je to iznijela ta jedna životinja i ne znajući da na svojim plećima nosi buduću Istinu svijeta. Viču, ali tko viče? Isti oni koji su razapeli Isusa! Ubij svoga, zašto bi drugačije i završila povijest ljudskog roda? Ostavio nam je Bruno Bušić u pariškom testamentu tu proročansku poruku.

Župnik Stjepan Kranjčić znao je da »čovjek ostvaruje svoj život u određenom društvenom okviru koji mu je zadan, i da ne može zahtijevati od vjernika, kako djece, tako i odraslih, da se otvoreno sukobljavaju s komunizmom. Jer, komunizam će proći, kao i svaki drugi društveni sustav, bitno je da čovjek u sebi očuva vjeru, odnos s Bogom, bitno je da u čovjekovu srcu uvijek bude Blažena Djelica s Isusom u bjelini. Bitno je da čovjek zna što je istina, a što nije, što je sloboda, a što nije, što je pravično, a što nije.« (Ž. Vegh, *Poticaji Stjepana Kranjčića*, 2013.)

Višedimenzionalno je njegovo obraćanje čovjeku koji se ostvaruje u društvu, jer unison odgovor na društvene konflikte naprosto ne postoji. Dakako, Kranjčić nije »mrzio«, već bi *svitovao* – u konfrontaciji s porobljenim društvom valja gledati što je za čovjeka bolje, a bolje je da nije u otvorenom sukobu s vlastima i kontroliranim društvom. »Jer, ako jest u sukobu s društvenim moćima, tada su čovjeku uskraćene mnoge mogućnosti za samoostvarivanje, za osobni razvitak. Jer komunizam će proći, a vjernik će postići ono što je istinski dobro za njega: završit će fakultet.« (isto, 2013.) Znao je da znanje razoružava i posramljuje, »i u Partiji treba Hrvata katolika koji mogu pomoći Hrvatima«. Jedino tako će se mladi

župljanin koji se nije učlanio u Partiju iz uvjerenja, već iz potrebe ostvarivanja studentske stipendije, jednom vratiti Crkvi. I vratio se, nije Kranjčić zamjerio, držao se boljšitka čovjeka. Tako je govorio jedan vrsni svećenik, samozatajni doktor znanosti.

I, eto, komunizam jest prošao, i ostala jest diploma, i točno znam što bi rekao Kranjčić kad danas svjetina viče: »Ubij, ubij, ubij tovara!« Magare, magarac, tovar, osao, svejedno je, svjedoci smo hrvatske zbilje. Da se razumijemo, vidim to kao sinonim i za sve druge »terorizme«, ali možemo li, smijemo li to dopustiti, makar se i radilo o tobožnjoj demokratskoj slobodi govora? Nisam imao nakanu, ni izbora, raspao sam se u duši, zato ovaj esej.

Upravo zato jer je riječ o simbolu. Da bi se pozivao na ubojstvo tovara ponajprije moraš znati što je to tovar. To biće milog, pa, rekao bih, i kršćanskog pogleda podnjelo je i istodobno iznijelo stoljetna siromaštva Mediterana pa i primorske Hrvatske, njenu tradiciju, baštinu, naše mrtve, pa, ako se baš hoće, poput čovjeka, i ratne traume uključujući i one domovinske. Što nije mogao iznijeti na Dinaru čovjek, ratnik, domoljub, iznio je tovar. Melograf i pjesnik Ljubo Stipišić Dalmata opjevat će ga u kultnoj dijalektalnoj pjesmi *Dalmatino, povišcu pritrujena*. Ne zna svjetina za krš, ne zna za težaka koji u osvit krene, u sumrak se vraća, s Gospodinom u prsimu.

Samo u zemlji apsurda moguće je da u malom primorskom Tribunjku na školju nadohvat obali boduli štite magarca podižući mu koloniju, na rivi tog bodulskog mjesta postaviše i skulpturu. Sve je podređeno Tovaru, čak i tradicionalne ljetne utrke, a nešto podalje, kolokvijalno ti isti, viču: »Ubij tovara!« Kamo smo to dospjeli!? Od svih odgovornih za demokratske standarde društva, da ne povjeruješ, morao se javiti šibenski dobri duh, fra Perica, ispričao se za sramotu, ne klubu jer on ovdje nije ni bitan, već cijeloj Dalmaciji. Sramio se, urušio se, stid ga je bilo. Skandirala je to svjetina kojoj je klub »svetinja«!?

Što bi na to kazao Kranjčić, mogu samo zamisliti, no »funkcija ministra« (ne ime i prezime, može biti bilo tko, tko digne ruku više), reče – to je društveni problem, neka to riješe dvije svjetine. A mi se, i pored Kranjčićevih pouka, tukli za demokraciju, da se riješimo tiranije, da nam tuđin više ne ruši domove, da nas ne ubijaju, ne raseljavaju, da nam ministar rješava društvene probleme, a ne svjetine. Urušavao sam se, zajedno s fra Pericom, ipak je to grad moje majke, moga dide.

Moj prijatelj, don Ivan, nazvao me iz Sv. Ivana Zeline, znao je gdje me boli: one moje Hrvatske o kojoj sam sanjao sedamdesetih više nema, na-

stoje nam ugušiti sjećanja na nju, kad smo i sami bili »svjetina«, ali ni-smo vikali »ubij tovara«. Borili smo se za svoje, i nismo mrzili, jer nije ni bilo podjele, niti je ikomu trebala, bili smo i ostali svoj na svome! Nismo mrzili neprijatelja, protiv njega smo ustali. Don Ivanu su ubili oca, majku potjerali u živi štit, sestru trudnu s još dvoje nejači zatočili u logoru, a on plače – ne mrzim nikoga, opraćam im!

Sociolozi su već odgovorili zbog čega je sve eskaliralo u odium, »mržnju svjetinâ«, danas kad se lijepo, demokratski, možemo podijeliti s težnjom da opet i uvijek netko bude »doživotni«, feniks koji će ustati ponovno makar i iz sivila pepela. Da sam neozbiljan, rekao bih, zbog demokracije, izbjegnimo katastrofu, unesimo sve »doživotne« u ustavne promjene, od stranaka do klubova, i u zemlji će vladati mir, neće više biti podjela, sve će se znati unaprijed, vladat će blagostanje. Nažalost, mnogi još nisu shvatili, u toj i takvoj zemaljskoj »doživotnosti« leži sva pogubnost po slobodu, ne samo misli, ili govora, već i prava na istinu. Zapadna smo, kršćanska, rimokatolička kultura, Isus Krist nam je jedini ideal i uzor, Svjetlost i Istina!

U ljudskoj povijesti ne znamo za slučaj da je čovjek odolio čarima vlasti. U temelju demokracije leži kontradiktornost: pravo naspram podjele, stare lukavice rimske, *divide et impere!* Na žalost tvoraca hrvatske državnosti, puginulih, ranjenih i preživjelih, uplakanih majki, sinova i kćeri, mržnja ne potiče na razvoj, u uvjetima modernog ropsstva društvena zbiranja usmjerava na odustajanje. Otud i moderne svjetine, otud istrebljenje i smrt tovara. Zar nam je povijest toliko slabašna da se ne znam oduprijeti podjelama, makar i riječima?

Netko ovdje vrijeda ljudskost, ponos, obitelj, domove, vjeru, ako hoće-te. Misliš »doživotan« si, izabran od naroda, »svoga« Boga, i sve si pokrio, sve slabosti. Ali ne, nisu za to sv. Pavao, sv. Petar i drugi apostoli putovali, plovili Sredozemljem, prenosili radosnu vijest. I da je svjetina hukala »ubij tovara«, oni bi u Efezu i Korintu – ne, nije dobro, nije pošteno prema tovaru.

Nešto je uvijek u kontradikciji, temeljna je kršćanska zapovijed Ljubav, a kažu veliki umovi da je mržnja njena druga mračna strana. To još mogu i razumjeti. Možeš toliko voljeti da ljubomora, jal i zavist prerastu u mržnju, sve do ubojstva, ali ovdje ljubavi nema, a izvan konteksta ljubavi »doživotnost« je koruptivna, srušit će i Periklovu državu i demokraciju na njezinu vrhuncu. Ne daj, Bože, još i gorega, u borbi protiv elitističkih egoizama u svojim korijenima megalomanskih društava i skupina!

Tragajući za izazovima podmorskog svijeta, Jacques-Yves Cousteau je rekao: »Otkrio sam jedan novi svijet i mislio da ga treba osvojiti, a zapravo, trebalo ga je zaštititi.« Svoga sina je podučio: »Kad pomisliš da imaš nepremostive probleme, sjeti se da si prašina, običan, mali, nevidljiv atom, spram trajanja, život u svemiru poput treptaja oka.« Boli to, »ubij tovara«, i svjetina dobro zna da boli jer ona je ta dekretom »doživotno« prva. U vučjoj jazbini postaje opasno, međutim, kad civilizaciju iznjedri morska pučina. To je dokazala povijest. I tovar, kojem posvećujem ovaj južnjačko-ognjištarski esej.

»Pute, laze pizon dubli tovari...«, skladao je šjor Ljubo, a pjevat će klapе stoljećima. Imao sam sreću intervjuirati tog velikana u radijskoj emisiji kad je u eter poslao pouku: »Želja nam je svakom čovjeku u životu ostaviti neki trag, a ja ću sad kazati vama jednu poslovicu: tu negdje u okolini Solina kad je čača vika na sina da uči, da nešto napravi od sebe, onda mu je reko otac jednu poslovicu koju su opet i njemu njegovi stari govorili: sinko, i tovar ostavi iza sebe samar, a kamoli čovik nije dužan više.« Toliko toga metafizičkog je unio u sebe da bismo mi razumjeli mudrost opstanka, a umro je od tuge života. Moleći ga da iz njegovih usta čujemo kultnu pjesmu, i prijevod je učinio, da je lakše razumjeti, preveo je svaku, takorekuć svaki stih:

»Pute laze pizon dubli tovari.« Puteve, ulaze u polja teretima dubli magarci.

»Gustirne žedne mijun sići i lati.« Gustirne napukle, suhe, miljun sićeva i polijevača vinogradarskih.

»Konkulana škina težakov od motik po žurnatin pritrujena.« Savijena leđa težaka od motikanja po nadničarenju premorena.

»Prage kalet žnjutin dubli puntari.« Pragove uskih uličica gležnjevima dubli narodnjaci, buntovnici, puntari.

»Naboj Dalmatine rebati na drači.« Gnojnoj čir Dalmacije otkucava na trnju.

»Kroz kadene dicu čičan pasli, a judi driti ka kolone, Dalmatino, povišću pritrujena.« Kroz lance djecu sisama napasali, a ljudi uspravni kao kameni navesci, Dalmatino, povješću premorena.

»Intradu pravice s tilin štrukali.« Ljetinu pravičnosti s tijelima izaželi.

»Rod puntarski resta na drači.« Rod pobunjenički rastao na trnju.

»Ditinstvon gladnin povist štrukali.« Djatinjstvom gladnim povijest izažimali.

»Dalmatino, povišću pritrujena.« Dalmatino, povješću premorena.

I laiku je jasno o čemu govorim. U Kranjčićevu dobu to su bila dva bratska kluba. Danas imamo to što imamo. I, kako je rekao štor Ljubo: »Na povratak – nikada, ali trebamo duboko cijeniti ono što je bilo. Bio bi jedan veliki nasilan, loš događaj kada bismo izgubili kontakt sa svojom prošlošću, a samo bismo željeli graditi jedan novi svijet i željeli plodove. Jer mi zaboravljamo da su plodovi dio jednog debla, a da je to deblo ustvari prethodnik te krošnje, a da su podno toga debla prethodnici sve te žile, te kapilare toga stabla. Dakle, nije dovoljno samo biti u krošnji i gledati te sadašnje i buduće plodove, nego trebamo izgraditi novi svijet, trebamo poštivati i to staro korijenje i onda se može graditi.«

U plodovima će i Željko Vegh o župniku Kranjčiću: »Znao je da se vjera ne vidi u formalističkom držanju principa i čistunstvu, nego u plodovima, a i plodova svećeničkog života ima, ako svećenik ima pred očima čovjeka s njegovim potrebama u stvarnom društvu.«

* * *

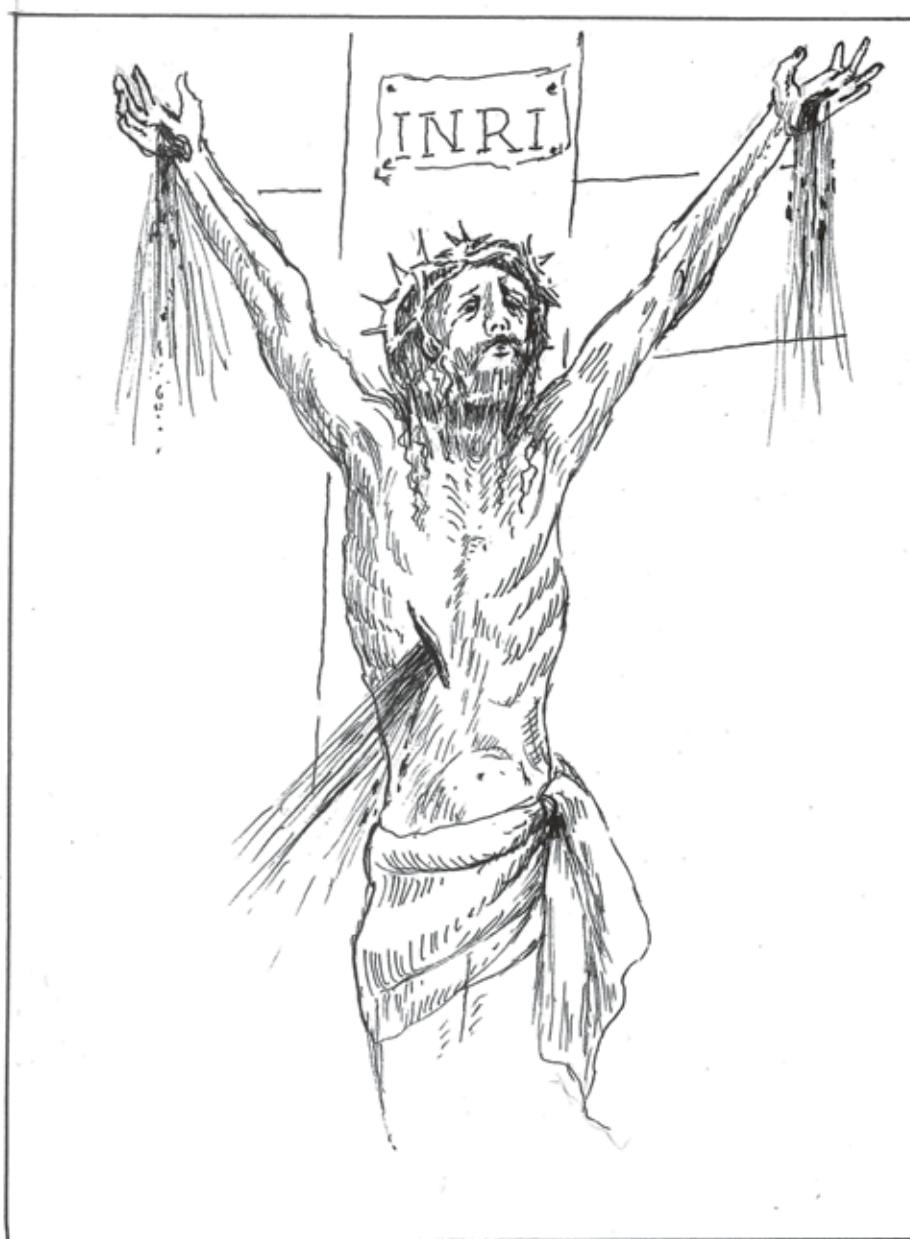
Kao gimnazijalac, i prije polaska na studij u Zagreb, odlazio sam na hrvatski derbi u Maksimir. Pjevalo se, slavilo, mahalo, s obje strane. Rezultat je bio čak i nebitan. Kasnije su došle najbolje studentske godine, s njima sam prošao kroz Hrvatsko proljeće. Poslije studija nisam ostao, vratio sam se, nisam mogao bez mora, Dalmacije, moje buduće supruge i majke. A mnogi su ostali, ostvarili karijere, čije posljedice vidimo danas.

U Zagrebu moje mladosti, netko je jučer na ulici skinuo do gola deve-togodišnjaka, nosio je dres splitskog Hajduka. Sa svojim šestogodišnjim unukom sjedio sam na tribinama Poljuda. Mirno je gledao utakmicu. Pitao me: – Dida, zašto su tom dječaku skinili dres Marka Livaje?

– Ne znam! – odgovorio sam. Komu ja to ostavljam svoju Hrvatsku!?

Jasna slika ljubavi

MONODRAMA

Tea Agejev

Zagreb

Jasna slika ljubavi

Dramska osoba: JASNA, apsolventica Likovne akademije, oko dvadeset i pet godina, duge kose i pomalo romantičnog, retro izgleda

VRIJEME DOGAĐANJA: sadašnje

MJESTO DOGAĐANJA: obala malog mesta na malom otoku u Hrvatskoj

Na sceni vidimo naznake nekoliko prostora: nekoliko većih oblutaka uz rub scene, s jedne strane ukošeno prema sredini стоји klupa koja »igra« različit namještaj po potrebi, štafelaj s platnom i priborom na kojem se izmjenjuju slike koje uz nekoliko rekvizita pomažu naznačiti prostor u vertikali (crkva, kuhinja, riva, soba). Glumica sama stavlja i skida ili slika platna, razmješta scenske elemente i tako mijenja mjesto radnje ili atmosferu. Radnje kojima glumica radi promjene na sceni igraju se kao dio predstave, kao svakodnevne radnje, poput pospremanja sobe uz koje možemo normalno govoriti. Glazba i svjetlo tu su da nemametljivo naznačuju promjenu raspoloženja ili doba dana. Zvučni efekti poput galebova i šuma mora mogu pomoci naznačiti prostor, ali ne smiju biti hiperrealistični.

Jasna je odjevena ženstveno, ali čedno. Boje i detalji otkrivaju Jasninu mladost i kreativnost, ali rukavi pokrivaju nadlaktice, suknja prelazi koljena, izrez oko vrata ne otkiva prsa. Odjeća naznačuje figuru i daje fleksibilnost pokretu.

Jasna šeće uz rub scene i sneno se prisjeća:

Hodala sam po plićaku, more se pjenilo na jesenskom vjetru i brčkalo misli koje sam pokušavala razbistriti gazeći velike hladne oblutke. Sivi sumrak iznad crne borove šume podsjetio me na to da sam zaboravila fotkati cijelo ljetno. Uhvatila sam kompoziciju mobitelom i zadovoljno spremila mobitel u džep. Ok, nisam sredila misli, ali sam ih barem skrenula na nešto korisnije. Odjurila sam kući ostavljajući tragove na betonskom puteljku. Odlučila sam iskopati stare crno-bijele fotke i pravi fotić za koji sam još u srednjoj štedjeli cijeli drugi i treći razred. Tada sam mislila da

ću biti slavna fotografkinja, da ću proputovati svijet s *National Geographic.com* i imati velike izložbe svojih umjetničkih fotografija. (*Odustaje od sanjarenja i stavљa sliku na štafelaj i sjedne na klupu kao da se ovdje već satima dosađuje.*) Ne znam kako sam, samo tako, bez razmišljanja upisala Likovnu akademiju niti zašto sam prosjedila tri ljeta na rivi prodajući slike mora i brodova na sto načina između štandova s kineskim đindžama. More i brodove koje čak nisam ni naslikala. More i brodove koji mi se zapravo uopće ne sviđaju. Naravno, na početku se besplatno ljetovanje činilo kao sjajna ideja, ali s vremenom se pretvorilo u posao kao i svaki. Iako je ljepše sjediti na rivi nego na blagajni u Lidlu, ali što je ljeto duže trajalo, sve sam bolje shvaćala prednosti solidne tvrtke kao što su Lidl i DM te razmišljala o povratku u pusti Zagreb. A onda se pojавio Dinko. (*Uzbuđeno ustaje.*) Ribar koji zvuči kao lik iz *Don Quijotea*. Zapravo je sve vrijeme bio tu, ali ja sam ga tek postupno počela primjećivati. Pomogao mi je nekoliko puta pospremiti štand, povezao me kad sam trebala prijevoz i tako... dok se nije pojavio preda mnom u ranu zoru s kašetom ribe, mokar do kože od nevere. (*Smije se, od srca. Kroz smijeh.*) Mjesto je opustjelo u rujnu, turisti su otišli, on je stajao na praznoj rivi ko Aquaman od kartona ispred Cinestara. (*Jasna izgovara riječi koje joj je rekao Dinko bez namjere da doista glumi Dinka, opušteno.*) »Dodi na ručak. Super je ulov. Gradele. Vidić ćeš.« Ispalio je to kao iz topa i otišao, a ja sam znala da ću bez obzira na nemušti poziv doći u podne do njegova dvora. I tako je sve počelo.

(*Jasna se šminka kao da se uređuje za ljubavni sastanak. Uz šminkanje i biranje nakita nastavlja.*) Dinko je bio sve samo ne uobičajen lik. Dok sam ga znala samo iz viđenja, pitala sam se je li jedan od onih osebujnih otočana koje zovu oriđinalima, a u Zagrebu bi bili za Vrapče, ali s vremenom sam shvatila da je Dinko originalan samo po tome što je staromodan i jednostavan. Nedjeljom je u crnom odijelu s bijelom košuljom išao na misu i nije se osvrtao na šarene turiste izvaljene uokolo poput lijениh mačaka, pridržao bi ti vrata na ulazu u poštu i uvijek pazio da ostavi kusur konobaru koji mu je nosio espresso.

Nakon prvog izlaska već je govorio kao da smo na zaručničkom tečaju (*Jasna se ne ruga dalmatinskom narječju, već sa simpatijom oponaša Dinkov način govora.*): »Znaš, moram ti to reći prije nego išta pomisliš. Nisam ti to odmah reka, a ni moja mater ne voli o tome govorit, ja sam bija u komuni. U Cenacolu. Bija sam u velikim problemima. Nisam nikad pija, ali kockao jesam. Mislio sam da sam dobar sve dok ne pijem i da je sve drugo samo glupiranje. Ali nije bilo.«

(Jasna neko vrijeme stoji i zamišljeno gleda pred sebe.) Dinko je šutio toliko dugo da je već postalo čudno, a ja sam već smislila nekoliko novih, lakših tema za razgovor, kad je nastavio: »Gledaj, ja sam se jedva izvuka iz toga mraka i ne vraćam se više tamo. Kad sam na brodu isto – ja radim, čitam, planinarim i čekam da se vratim. Moja je mater toliko isplakala i krunica izmolila da se ja izvučem i ja... da, da ponovno padnem... Ja njoj to ne mogu napraviti. I tako ti se ja radije svega klonim. Meni treba tek toliko da imam za jist i za u kuću i to za malo polja što imamo, kaić i par maslina... Zato, znaš, sa mnom bi ti život bio jako, kako da kažem, skroman, stalno isto. Iz dana u dan. Tako da, ako nećeš, ja ću razumiti. Samo mi odma reci jer ja ne bi da se ovo nešto zakuva, a da onda to ne možemo pojist. Ako me razumiš.«

Rekla sam da razumijem i da hoću iako o tome nisam razmišljala niti trenutak prije nego što mi je Dinko postavio pitanje. *(Smije se, kao da je samu sebe iznenadila ovom rečenicom.)* Oboje smo imali osmijeh na licu, ali se nitko nije usudio ništa reći. Nisam znala što se s tim radi. Samo sam bila sretna i htjela da traje. Otišla sam s tim osjećajem na spavanje u svoj pusti, iznajmljeni sobičak i prestala razmišljati o Zagrebu kao svojem gradu i o ovom malom mjestu kao prolaznoj stanici.

(Odlazi u dubinu scene i uređuje novi raspored na sceni. Posprema.) Od tada mi je Dinko svako jutro pomagao složiti štand. Jednog jutra nakon što smo složili štand i shvatili da to baš i nema previše smisla jer je u rujnu još svega par turista u mjestu, sjedili smo na klupici koja gleda u more. Dinko je izgledao kao da želi toliko toga reći. Pitati. Zanimalo ga je sve o meni, a nije htio ispasti naporan. Izgledao je kao sretnik koji je našao predivnu dragocjenost nasred puta i sad kad ju je donio kući, muči ga kako se stvorila pred njim, ali se boji dotaknuti je kako se ne bi razbila. *(Sjedne na klupu.)* Nikad se nisam osjećala tako posebno i važno. Nisam ni sanjala da ovako izgleda prava ljubav, ali imala sam rupu u srcu točno ovih dimenzija.

Iz starog samostana čulo se zvono. Podne je. Angelus. Dinko je počeo moliti *Andeo Gospodnji*, a ja sam samo slušala. Molitva je trajala točno koliko i zvonjava i taj osjećaj povezanosti sa svima koji u tom trenutku mole podsjetio me na osjećaj sigurnosti kad kao dijete pustiš u more bocu s prukom uvjeren da će oplovit svijet.

(Jasna ustaje i u nekoliko velikih koraka prijeđe scenu po dijagonalni, slika ili otkriva sliku crkvenog vitraja i vraća se nazad do klupe koju pomiče u pozadinu, tako da gleda centralno prema naprijed.) Već za nekoliko

dana sjedila sam u crkvi dok je Dinko klečao i molio. Gledala sam oko sebe stare slike i kipove u čvrstom sivom kamenu. Cvrčci u pozadini vikali su: Ljepota! Znala sam da je lijepo, ipak sam likovnjak, ali sam prvi put osjećala da je živo!

Zidovi, cvrčci, sunce, sve je govorilo. Sve oko mene pokušavalo mi je nešto reći. Došla sam samo zbog Dinka, ispričavala sam se kipovima. Htjela sam biti gdje i on. Htjela sam njegovu blizinu, a on je bio tu. Ja nisam ni krštena, moji su djeca partizana. Kod nas doma, svećenici i Bog spominjali su se samo u pogrdnim šalama... Vrtjelo mi se u glavi od svih tih dojmova i izgovora, ali znala sam da moram ušutjeti i utišati svoje misli. Svi sveci strpljivo su čekali da se prestanem ispričavati što sam ovdje i da se smirim. Čim sam se smirila, shvatila sam da zapravo pokušavam čuti Dinkove misli. Pomislila sam da vjerojatno moli i za mene i to mi je jako laskalo i napetost je popustila. (*Gledajući u sredinu gledališta, ali iznad publike.*) A onda sam ugledala zlatni tabernakul prekriven čipkom. Dinko je tako tronuto pogledavao u tom smjeru pa spuštao glavu, skupljenih ruku da sam počela osjećati neku živu Prisutnost. Shvatila sam da Dinko ne govori nego sluša. Naježila sam se i uplašila. »Dinko, idemo!«, rekla sam uznemireno. Dinko je nekoliko sekundi ostao nepomičan, a onda se prekrižio i ustao. Učinilo mi se da je pozdravio prijatelja kad smo izlazili iz crkve. Znala sam da je to samo moja uznemirenost, ali ipak sam se pitala: Što ako je on ipak samo lud?

(*Jasna ustaje i stoji na lijevoj strani pozornice kao da nešto čeka.*) Čim smo izašli iz crkve na sunce, cvrčci su me demantirali. I njegov osmijeh. Velik i srdačan. Protegao se na svježem zraku kao mačak na suncu.

»Idemo u Valu! Moram ti nešto pokazati«, rekao je Dinko.

(*Jasna se opušteno šeće pozornicom. Kao da razgledava krajolik.*) Odah-nula sam. Volim prirodu. Daleko od ljudi. Najljepše trenutke djetinjstva provodila sam u prirodi, u šumi, na selu. Srce mi je bilo ispunjeno mirom kad bih gledala nepregledne nizove zelenih bregova. Od kad sam odrasla, pokušavala sam naći mir vraćajući se u taj prizor. Na tren mi se učinilo da mi se taj mir vraća dok sam gledala u more na onim jeftinim slikama... U tom trenu provalile su suze, bolno ganuće, osjećaj od kojeg sam osjećala takvo olakšanje... Slatka bol od prepoznavanja ljepote i istovremeno tuga zbog toga što je ta ljepota tako daleko od mene.

(*Jasna se okreće od publike, skriva lice, briše suze. Kratka stanka. Prilazi rubu pozornice.*) Kad smo stigli do Vale, udaljenog dijela otoka kamo odlaze samo Nizozemci na biciklu i koze, Dinko me zagrljio i zagledao se

prema Italiji. Protrnula sam. Ali sam se u trenu opustila jer sam u njegovu zagrljaju osjetila takvu snagu i mir. Gledala sam prema Italiji s njim.

U žarkom žutom krugu na svjetloplavom nebu vidjela sam Prisutnost iz svetohraništa.

»Ja sam Gospodin Bog tvoj, nemaj drugih bogova osim mene«, čula sam u svojoj glavi. Iako zapravo ništa od toga nisam ni vidjela ni čula. Znala sam da je Istina.

Ostala sam stajati u Dinkovom zagrljaju iako su mi popustila koljena. Nisam imala ništa za reći. Zato je Dinko progovorio: »Ovo je mjesto... Tu su me izbacili kamatari. Bio sam više mrtav nego živ i tu me Bog susreo. Htio sam da vidiš ovo mjesto. Često ga se sjetim i ako ikad nestanem, znat ćeš gdje sam.« Nasmijao se. »Ako nisi u crkvi.« Nasmijala sam se.

(*Kaže. Ali se sada ne smije. Ozbiljna je i sabrana.*) Ako nisam u crkvi.

Smijali smo se kao dva Božja luđaka u pustoj vali u kojoj nam je Bog dotaknuo srca. Ispred nas je bila Italija, oko nas nekoliko koza i, Bogu hvala, ni jedan Nizozemac.

Vjenčali smo se u župnoj crkvi sv. Roka. Moji nisu došli. Oni ne idu u crkvu, ne vole otoke i ne razumiju što bi to trebalo značiti. »Uostalom, otkud sad taj Dinko? Mornar. *Capo di macchina*. Tri mjeseca na brodu, mjesec dana doma.«

(*Ponovno preuređuje scenu. Zavali se na klupu koja sad igra bračni krevet.*) Zaspala sam na Dinkovu ramenu kao da oduvijek tamo spavam. Prva bračna noć bila je naša prva noć zajedno i nakon krštenja i vjenčanja osjećala sam se kao da lebdim. Doslovno se osjećala lakšom od zraka. Plavo nebo prošarano laganim cirusima izgledalo je kao idealna pozadina za fotografije malog vjenčanja, a naši osmijesi izlazili su iz svih okvira.

Dinko je radio doručak. Jaja, kruh i kava. Domaći pomidori i kapula. Mirisi su bili fantastični. U vazi na stolu bio je mali stručak smilja, a u čašama za vino sok od naranče.

Kad sam se ustala prvog jutra u novom domu, Dinko je već prošetao, kupio svježi kruh iz krušne peći i pjevušio po kuhinji svježe obrijan. Sjela sam na rub prozora i promatrala taj lirske prizor. Gotovo haiku.

Mirisi jutra

Dinko radi doručak

Smilje na stolu

Smijala sam se u sebi. Iako smo bili bliski i voljeli se, još uvijek sam se trudila biti što manje čudna i ne govoriti na glas sve što se odvija u mojoj

glavi. Bila sam sigurna da Dinko nije obožavatelj haiku i da će nas to potetsko prenemaganje samo udaljiti.

(*Vadi fotoaparat i fotografira.*) Nakon vjenčanja pospremila sam sve kičaste morske pućine sa štanda na tavan i vratila se fotografiji. Slikala sam sve oko sebe kao da dokumentiram prostor, centimetar po centimetar. Vjerljivo sam izgledala smiješno dok sam čučeći hodala po oblutcima hvatajući idealno svjetlo. Nisam imala inspiracije, ali sam odlučila pobijediti kreativnu blokadu tako što ću slikati sve što vidim. Ako sve nestane u sljedećem svjetskom ratu ili nas poplavi globalno zatopljenje, moći će rekonstruirati ovu plažu samo iz svojih fotografija.

Moralu sam nekako popuniti prazninu nastalu zbog toga što je Dinko otišao na brod, inače će poludjeti.

Kao da mi je netko isisao sav sadržaj njegovim odlaskom. Pokušavala sam se micati u vakuumu i odrediti nekako smjer kretanja. Bez njega ništa nije postojalo: ni sjever, ni jug, ni dan ni noć. Sve je bilo jedna velika pustoš. Živjela sam tako na površini Marsa sasvim sama i odlučila slikati tu nepoznatu prazninu. Živjela sam za razgovore s Dinkom na Skypeu, ali to nije bilo svaki dan. Ponekad se nismo čuli po tjedan dana. Nevjerljivo, ali postoje mjesta na planetu Zemlji gdje nema ni telefona ni interneta. U te dane sjedila sam pred Skypeom i piljila u ekran kao da će se Dinko nekako ipak stvoriti tamo. Pratila sam planirano kretanje broda na Google karti jer sam tako imala osjećaj da znam gdje je. Čitala sam čudne nazive otočja i arhipelaga, ali ponekad čak ni na karti nije bilo ničeg. Samo plavo. Plavo more. Kao na onim jeftinim slikama koje sam prodavala. Zamrzila sam more. Željela sam da more ne postoji. Da postoje samo čvrste površine na koje se može osloniti. A ne neke nepredvidive pjenušave plave gluposti u kojima ljudi mogu nestati.

(*Odlaže fotoaparat i legne na pod kao da se sunča. Ustaje umorno i teško kao da je bole leđa, ali popravlja odjeću i kosu i hrabro se uspravlja, smješka se. Namješta sve što joj je potrebno za slikanje.*) Počela sam ići na misu i preko tjedna. Počela sam moliti krunicu s bakicama prije mise. Osjećala sam da me Bog zove i da mi daje snagu kad je nigdje u sebi ne mogu naći. Nakon mise bih se osmjehnula. Popričala bih s nonicama i gospodom koja čisti crkvu kao da je sve normalno. Sve do povratka u praznu sobu. Najbolnije su bile nedjelje. Nakon ručka i razgovora s Dinkom osjećala sam takvu bol kakvu nikad do tad nisam upoznala. Čežnja koja gori, peče i bol zbog odvojenosti koja slama kosti. Tuga, samoća i nesigurnost. Ljutnja što je daleko, što nije tu, što može normalno pričati, jesti i spavati bez mene, a ja ne mogu bez njega.

Odbacila sam fotoaparat i zgrabila kist. Počela sam slikati kao luda. Ni-sam toliko slikala nikad, čak ni na prvim godinama Likovne akademije. Izvukla sam stara platna s tavana. Blesave, kičaste slike koje nisam imala srca baciti. Slikala sam preko njih, slikala sam na svakom komadu platna koji se mogao iskoristiti i skicirala na svakom slobodnom papiriću u kući i oko nje, i uskoro je sve oko mene bilo oslikano, stari namještaj, naplavljene grane, oblutci, kamenje u zidićima... Susjedi su se smijali i govorili da moraju sakrit mačke i pse jer će i njih ofarbat. (*Počinje slikati.*) Iz mene su izlazile boje i oblici kao da su oduvijek bili unutra i čekali baš ovaj trenutak da se izliju na platno. U slikama sam prepoznavala kišni Zagreb, sunčani otok, slomljena srca, dolaske, rastanke, neizgovorene ljubavne izjave, isče-kivanje i isčekivanje... Tihu čežnju u kojoj nisam sama, Gospa me grli...

Slikala sam sebe u Gospinu zagrljaju, Gospodina kako čeka raširenih ruku i moju djecu koja trče prema njemu.

Kad se Dinko vratio s broda, trebalo mi je neko vrijeme da shvatim da sam tu, zatočena u braku s običnim čovjekom od krvi i mesa, i da mi samo Bog može pomoći. Nikad prije nisam osjetila takvu zahvalnost što Bog postoji i voli me. Ovo je tako teško. Tako teško. Ni jedan ispit, nikakav posao, ništa se ne može usporediti s raskrčivanjem nakon sudara svjetova koji samo Bog može pretvoriti u sklad. Nakon jedne od takvih burnih svađa u kojima razgovorom nismo apsolutno ništa postizali, odustala sam. Malo mi je falilo da počnem očajavati. Nježno sam gladila Dinkovu ruku položenu na stari hrapavi stol kao da se oprastam od nje i onda sam je odjednom ugledala prvi put. Zgrabila sam olovku sa stola.

»Stoj tako. Ne mrdaj!«, viknula sam.

Debeli masni stolarski olovka počela je kliziti po jeftinom A4 papiru na kojem je pred našim očima nastajala Dinkova šaka snažna poput šake nekog Titana. Izrađena i ranjena, umorna, ali živa. Gurnula sam mu žlicu u ruke. Pa nagriženu jabuku. I crtala. Dinko je uživao u ovakvoj bliskosti iako i dalje nismo razgovarali. Osim kratkih prošaptanih uputa i dalje je u sobi vladala tišina. Ipak soba je bila prepuna slatkog razumijevanja kao nikad dotad.

»Trudna sam«, rekla sam, a Dinko je počeo plakati. Rekao je: »Bogu hvala, hvala ti, Bože!« I zagrlio me. »Ti si moja, znaš? Najhrabrija žena na svijetu. Tu sam za tebe. Zauvijek. Ti, ja i naša dječica. Ništa drugo nije važno.« Istina. Ti, ja i naša dječica.

(*Jasna gladi svoj trudnički trbuh i smješka se prije nego se okreće i ode sa scene.*)

Alojz Pavlović

Zadar

Ne ubij!

monodrama na novoštokavskoj ikavici
benkovačkoga kraja

DRAMSKA OSOBA: stariji muškarac

VRIJEME DOGAĐANJA: sadašnje

MJESTO DOGAĐANJA: selo u benkovačkom kraju, Hrvatska

*Na prednjem dijelu (prema publici) стоји мушкарac 79 година старости.
Поza mu je kao kod političara: укоћен, ozbiljan, мало нервозан.*

Drage dame i gospodo... Ajme... zaletja sâñ se... Zaboravja sâñ upozorenje muga unuka Ivana da vam se ne smin tako obraćati... er veli da to rade nastranjaci koji na taj način odašilju brezobraznu seksualnu požudu i prikriveno udvaranje. Inače, muj vam je unuk študent zavšne godne vilozopije i računarstva na Okspordu u Ingleškoj. Po njemu laćaju se takvog pozdrava ljudi plitka uma, er se *dame* ne muraju osićati ki ženskinje, a *gospoda ki muškići*. Zinen ja crni kukavac od čuda, ki tukac kadarce ćurliće. Pazte, mulin vas, objašnjava da ženskinja mure imati vizičke izgled žene il muškić mure imati mušku vormu, al njijov unutarnji život, njijova svist i posvist vunkcionira suprotno od nama vidljivog spola. Čak divani, ajme meni štovani, da mugu u svojoj svisti i posvisti biti i beštije il napriliki biljke. Pitan ja toga muga napridnjaka kako to mure biti. Cinjeni, opovrni mi da ja živin u prapovisti... da nije točno šta mi vidimo očernama, neg da je pravi svit skriven. Unda me pokopa tumačenjem da napriliki muj čaća il ja, jadan li sâñ, ne muramo biti un il muja mate' il muja zakonita ženca Jurka una il muje dite uno. Pojašnjava, ljudi muji, da muževni čaća il ja muremo biti una ili uno, a ženstvena mate', odnusnai muja ženca mugu biti un il uno te jedno dite mure se osićati ki un ili una. Muji mutritelji, ni to mu nije bilo dosta, neg me ošini ki grum iz vedra neba izričajen da se ne triban iznenadti ako njegova mate', odnusno muja ženca Jurka murda

i nije žena. Blenen u njega ki poskok u žrtvu... Skontan se i uzvratin mu da je una njega rodla... da valjda to ne muže učinti muškarac. Aj... un bukne da su murda njeznu muškost il životinjstvo nasilno ugušli roditelji joj ili napriliki svećenici pa i učtelji. Kažen mu da bleji brez veze... Neda se un, ranci muji... Ispropovida da od tri Šveda dva smatra da su ljudi istovitni po svisti s beštjama i da imaju ista dostajanstva. Unda da edna žena iz Austral'je, roba od četrdesetak godna, osića se ki kucin... laje ki un... oda četveronoške, kusa samo ranu koju vole paščad. Njezini su joj napravili pasju kućicu i u nji su je smistili. Vezali joj sindžiro oko vrata, daju ju joj za isti paščiju 'ranu... I veli da su svi u vamiliji sritni... Pa mi isprkelja da se edan Amerikanac od šezdeset godišća uživija da je dite za vrtić. Niki su ga udomli i vode ga svaki bokti dan u vrtić i ponaša se ki ta drčna od par godna starosti.

Uvaženi... to njegovo laprdanje bi mu podloga za tvrdnju da nije obitelj samo zajednica muškarca i žene neg žene i žene il muškarca i muškarca..., a jadno šta me ražesti kadarce izvali da to mure biti i kumbinacija s beštjama, primirice, s kucinima, mačkama, prascima itd. Podastre mi depiniciju da je vamilije sve uno šta se temelji na ljubavi brez obzira ko je sačinjava, napriliki ponusno istakne da žena i kucin mugu biti u veličkoj ljubavi il muškarac i mačka itd. I ka takvi biti vrlo sritna obitelj. Muja se Jurka samo križala, a ja san kiptija od muke.

Užarja mi se uzak od njegove maništine, pa želin prikinti tu šiknutu raspravu. Zato skrićen s tog mučnog razgovora i pitan ga slišili vas pozdravti s *Bog i Rvati*, kadarce završin svoju prestavu. Nu, ranci muji, ne uspijen, eru un prosipa jopet bljuvatnu, kaže da bi vas s tin ponizja er su Bog i Rvati najvišli gubitnici u prošlosti, današnjice, a bit će i budućnosti. Savituje me, kuku meni, da vas nakraju pozdravin sa *Smrt vašizmu!* Tresnen ručernon od sto' i bisno uzvratin šta me smatra za manta er u našem mistu nema vašista. Uputi me... da za zemana maškara triba obući par pijančina u crne univorme, okiti i vašističkin medaljama, i podučti da pozdravljuju na vašistički način. Poton obavistiti nuvinare da dignu graju priko medja kako je vašistička guja jopet digla glavu u našen mistu. Zavrtin tintaron od sržbe.

Cinjeni... zasoli i zapapri mi cilu krv... izjavon da je promin'ja ime i da se više ne zove Ivan neg Poskok. Sveti Bože i svi sveti, šta je to raspal'ja muju zakonitu žencu Jurkicu, koja sirotca svoji sto kila žive vase nadima od ida ki žaba krastača... Škripa svujin zubićma ki brunza vozla kadarce ostane brez podmazivanja... Sprca na njega da je pošempja... da ubija Božji duv u

sebi. Nadodan i ja da mu ispiraju muzak i uzimaju dušu razne vele dušmani. Iskešen drži nam predavanje da je njemu i svima mudernin i slobodomislenin ljudma zadatak srušti sve staro... najprvije kršćanstvo. Križamo se... Pa iza toga tribaju uništiti sve nacije, njijove suverenosti, njijove vire, njijovu kulturu, njijovu povist, njijovu primitivnost da vamiliju čini samo zadruga muškića i ženskinje... Ladno objašnjava da u kunačnici žele stvorti nuvu super državu, nuvu viru, nuvu racu... i to u nikoj nuvoj simulaciji ljudske stvarnosti. Zagrmin prema njemu da je to svetogrđe i kolektivni ludizam. Da su brez emocija, da i' uopće ne zanima Božji dar poput spolnog odnosa između žene i muškarca, nego planski iđu prema jednospolnon društvu.

Drage muje dame i poštovana muja gospodo... ovo nije nikakva sekistički pozdrav kako tumači muj unuk i drugi neg je ovo znak mug velikog poštovanja spram vas, spram unog kakve vas je stvorja Stvoritelj, er smo sva dica njegova. I mulin vas dozvolite mi da vam se obraćan na ovakav način.

(Začuje se pljesak.)

Ivan oliti Poskok ne mari šta mu divanimo mi... un jezdi po svume... čita nam... šepureći se ki da je osvoja kuglu zemaljsku, bogto nebo i široko sinje more... da je mudna kuća Gucci lansirala nuvu kolekciju za beštije. Krevetci izrađeni po naružbi u stilu vrancuskog ležaja prodaju se po cini od 12 tisuća dolara, držač vrećica za izmet doseže cinu od 630 dolara, dok se povodci kreću od 570 dolara, a nosiljka s pripoznatljivim Gucci logotipom košta 5080 dolara. Svi predmeti izrađeni su od sirovina brez životinjskog porikla iz održivi, obnovljivi i biološki izvora. Pročita i članak da se otvoraju u niz država svita poluklinke za beštije, di se mugli ličiti i kod psikologa il psikijatra poput ljudi. Završetkon s čitanjem ožaren ističe da dolaze velike promine na dobrobit sviju živi bića... da nij dalek dan kadarce će se ozakunti brakovi između ljudi i životinja... Ponuvin mu da je obitelj samo zajednica muškarca i žene, koja je po Božjem planu usmirenata na rađanje i odgoj dice. Dični muji, proglašava me neznalcon i za unoga koji ne zna da je ljudski rod na Zemlji simulacija, »igrica« s kojom upravlja mužda i neki klinac koji čuči i smije nam se u nekon kutku svemira. Kategoričan je da naš svit živi u matrici unutar superračunala koje simulira stotine milijardi planeta, svemira, inteligentni raca, kao i ponašanje stvorenja, bogova i poznati stvari. Modelira svist i osićaje, navike i prijatelje... Uskićeno govori: »Na ton načelu mi ćemo s većon računalnon snagon... mućin serverima vrlo lako prigazti ovu sadašnju ovozemaljsku simulaciju. Svaki od ti' naši servera imat će milijarde il trilijune simulirani

bića u sebi, pa broj simulirani bića će biti mnogo veći od broja današnji biološki bića. Te će simulacije biti toliko dobre da će simulirani ljudi pomisliti da su svisni. Naša nova civilizacija bit će sposobna osmisliti takve strojeve, čak pritvarati planetu i zvizde u divovska računala, pa će post-ljudi koje ćemo razviti u simulaciji mući se sami simulirati i stvarati razine stvarnosti.« Skrećen mu pažnju da sâñ ja inžinjer i profesur informatike i vizike..., pa znaden da postoji misteriji u kvantnoj vizici koje je nemoguće objasniti u materijalnon svitu. Edino je to poznato Tvorcu svega... dragom Bogu. Ivan se ne slaže, vrti ćivercon ki da je, ne daj Bože, dobija padavcu... Međutin, drage dame i poštovana gospodo, un jaši svoje tvrdeći da će tu nuvu matricu će mući samo uni stvorti. Zaskačen ga pitanjen ko je to dopustja... da živimo u matrici koja je ilegalna i ko se na ovaj način samo zabavlja, pa se stoga ni ne pita o muralnosti svoje virtualne igre. Nasrnen dalje s pitanjima... »Šta ako nešto krene po zlu u tom iluzornom svitu? Ne preuzima li kreator takve matrice preveliku odgovornost?« Sokolovi muji, dalje mu pokušan urazumti dresirani um da edino našu matricu je muga stvorti svemogući Bog. Vidi čuda,slaže se da je to Bog učin'ja u predalekoj prošlosti, a sadarce da je zastarja i izgubja muć i snagu. Punusno ističe da je to Bog učin'ja gotovo na isti način ka šta uni sada stvaraju virtualnu stvarnost: korištenjem binarnog koda. Te da Bog nije samo simulira svit, već je i svoj koncept pokvareno stavja u svist ljudi. Otuda brojne religije i virovanje u više sile i obožavanje Boga. Po njemu je dragi Bog je bija samo programer, na najvišoj razini, pa nedostupan ljudima, koji, osim toga, ima superračunalo univerzalni razmira. Kažen mu da je Bog stvara ovaj Svemir na neki drugi način... na kozmički il po mume svaćanju, mističan. Gledajući svit ka matricu, pitan ga šta je izvan nje? Opali ki iz topa: »Superračunalo okruženo programerima, kreatorima brojnih matričnih programa.« Zatin me propitkuje esan li upoznat s nuvon religion koja neće puno marti niti za čovika niti za bogove, koja se temelji na algoritamsko-dataističkoj antropologiji, koja reducira čovika na Čovik stroj i dokida pitanje smisla njegove egzistencije. Protiv sâñ zagovarača takvog radikalnog transkumanizam. Teknologija se, kao i ostala sredstva ljudskog izuma, muže koristiti u svrku ostvarenja istinskog napretka i ljubavi prema čovku, al muže postati i inštrument devolucije i degradacije čovika... Ja i u teknokraciji vidin sredstvo Božje milosti i ednu etapu prema eskatološkom ostvarenju, odnusno potpunom razvoju ljudske osobe ki slike Božje o drugon Kristovom dolasku. Kumpatite strpljivci muji, šta vas izgnjavi s ovin zamršenin tumačenjen u trokutu odnosa Boga, čovi-

ka i tehnologije. Poskok mi oponira da je Bog stvorja mir i život za sedan dana, al po njemu i njegovoj bratan'ji to je uradja koristeći računalo, a ne kozmičke sile. Nastavlja un i da uni koji vladaju modelima mugu biti nestvarni ki mi, er postoje mnugo slojeva u simulaciji.

»Tko je unda, Ivane, stvorja pravi svit?« upitan ga.

»Ovd, čača, nema nikakvog Ivana... Samo smo ovdikarce ja imenon Poskok, ti imenon Ante i mate' imenon Jurka.«

»Ajde, ne benavi, žalosni Poskoku«, uključi se i muja Jurkica.

»Evo tebi, čača, i materi odgovora od mene, sritnog Poskoka, a ne žalosnog. Naš stvarni svit nije klasičan, već kako sâr ranije istaka kvantni. Punavljan zato za njegovu simulaciju tribamo kvantna računala, šta ćemo mi tvorci nuvoga i učinti.«

»Prodaješ Poskoku maglu... samo povratak Bogu priskrbit će nam kvantni način života..., tj. produhovljeni proboj iz kunačnosti u beskočnost i u vičnost.«

»Opa, čača«, usklikne Poskok. »Tražiš povratak Bogu... Kasno je... un je na izdisanju... un triba pomuć... Un se istrošja... oslabja... više nema snage ni muči da vam se vrati. Međusobno se ubijate ratovima i na druge načne, a najvišlje šta u sebi vam žene... uz vaš blagoslov muškaraca... masovno ubijate nerođenu dicu... S tim ste potpisali svoj nestanak i one-mučali Boga.«

Srdito uzvratin: »Buljezgaš, Poskoku!«

Nu, ošini me muja Jurka tvrdnjon da je ovaj put Poskok u pravu, er da smo ja i una takođe ubojce nerođenog diteta. Zamrznen se, kapci mi se stežu, gubce dršcu, brada trese, lice prikri vampirska grimasa. Priznajen, to je čelna istina... Jurka je ostala kuljava kadarce je Poskok ima 1, 5 godnu. Ošla je ginekologu. Un ju je savitova da se vrati kući i meni predoči da to ne učinimo. Al ja sâr osta neumoljiv. Drugi dan je to učinla. Vratla se slumljena... Samo mi je rekla: »Prije ču se ubti neg više ovo napravti.«

Cinjene dame, uvažena gospodo, čuvši to, Poskok poskoči od radosti. Traži od Jurke da me tuži er san izvršja nasilje nad njon, nad njezinin tilon, dušon i duvon... te brezdušno ubja nerođeno dite. Potvrđujen da je njegov gnjev opravdan. Doživin tog trena niko smirenje, er se godnama zbog toga mug zločina grizen, peče me savist. Tražin svakodnevno oprost od Boga, tražin njegovu milost. Jurka razjari vatru rekavši da Poskok nije u pravu... Zgrožen san... iznosin joj mišljenje stručnjaka iz medecine koji su jasno rekli da ljudski život počinje – začećen. A što se pobačaja tiče, opet su bili jasni... s medecinskog stajališta, u etičkon i stručnon po-

gledu... pojašnjavaju da nema nikakvog opravdanja za pobačaj zdravog ploda. Poskok se dere na muju Jurku, svoju mate', šta štiti mene zločinca koji je ubija nedužno dite, a njoj zagadio život za sva vrimena. Uzvraća mu da i niki glavni njegovi liberalni autoriteti stoje na stajalištu da u slučaju abortusa postoji drugo tilo u tili žene i da samoubojica raspolaže sa svojim pojedinačnim životom dok u slučaju pobačaja raspolaže tilon drugoga.... Navodi da zato sâni ja ima pravo odlučivanja o njeznu pobačaju. Poskok, dobri ljudi, urla... ne mure svatiti da odobrava muje sakáćenje njezna tila... ubojstvo njegova brata il sestre...

Mucajući velin: »S-v-e t-o-č-n-o-s-i-r-k-a, P-o-s-k-o-k-u! Umisto da buden zaštita Jurki, ja sâni bija krvolok.«

Jurka postavlja nam pitanje: »Zar s jedne strane ne bi bilo čudno da se zaktiva od očeva il društva da preuzmu više odgovornosti za dicu koja su rođena, a s druge strane u istom daku uskraćivati očevma il društvu bilo kakvu ulogu pri dunošenju odluke o pobačaju? Te, ako se smatra da život završava i nastupa smrt kada prestaje muždano dilovanje, unda je početak muždane aktivnosti i polazište za početak života. Prva muždana aktivnost počinje iza desete šetemane do kada se obavlja pobačaj, pa unda takav pobačaj nije ubojstvo.«

Graknen... ki nezdrav... da ako se ne obavi pobačaj, embrij i vetus će se razviti u osobu i zato je pobačaj zločin. Poskok pita majku jere je tako depektina u muzgu... da ja priznajen da san ubojca, a da una to neče... i da je pravedno da me se osudi na dugoročnu kaznu. Jurka pita Poskoka šta bi un napravja da je bija na mume mistu. S puno bola i tuge izlaže mu ponuvno da je un ima ednu i po godnu kadarce je pobacila. Bila je učiteljca u svon selu... Živila šnjim kod roditelja i sestara. Naglašva da su živili ne samo na rubu siromaštva neg u veličkon straju i stresu ne zbog susida, il niki razbojnika il ljudi nike druge vire il nacie... neg njijovog čaće... pijandure, neradnika, bludnika, lažova...

Drage prijateljce i cinjeni prijatelji, zajecala je kada je pričala kako joj je čaća mlatja iz čist mira mate'... Vidla je ki maća curca njezin muzak kada joj je rascopa lubanju. Istirava i' je iz kuće kadarce je bila najveća ladnoća il vrućina... baca in ilo kroz balkun... gasja vatru, svitla, radijon... pal'ja in odiću... oštrja nuževe... potom bi s njima zamahiva prema njima. Najvišlje se iživljava za vrime sveti blagdana, poglavto za Božića i Uskrsa kadrce i' s gušton tuka i uskićeno istirava iz kuće. Prekida je Poskok... pita je šta to ima veza s mojim ubojstvom nerođenog diteta. Traži Jurka od njega da se malko strpi i nastavlja svoju životnu štorju.

»Ti si tada, muj sine, bija mači, tek si prooda. Strepli smo nad tobom, kadarce sam išla raditi, a sestre murale ići obavljati posle u polje. Kući su ostajali mate' i čaća. Una se mutala oko varenja užne. Bojali smo se da će te trenutke iskoristiti ti did i naniti ti zlo. Zna te je polivati rakjon, ugristi jako za ruke ili vući za uši ili nuge... Ti bi se jadničak zacin'ja od plača.«

Pita je Poskok di san ja bija. Odgovara mu da san povrimeno dolazja. Er, kako nisan mugu dobiti posa u svon gradu i šire, privaća san kratko-ročne poslove poput manualnog radnika, ribara, berača voćaka, grožđa, sikača drva, rudarenja i drugo. Kadarce je počela pričati o bolnon razdvajanju od Ivana, zaplače. Odvozimo ga kod mujin roditeljma u grad, una mura ostati u svon selu, nadalje pod čaćinon kapon. Nažalost, ni una se ne muže zaposliti u mume gradu. Brigu o Ivanu preuzima muja mate', iako je una u godnama i skrbi o četvorci svoji osnovaca, odnusno polaznika sridnje škole i o ocu mi. Svaki vikedon dolazi posicivati Ivana. Skoro tri godne Ivan je bija odvojen od Jurke, a podosta i od mene. Sve manje nas je pripoznava... Lumlo mi se srce kadarce je Jurku naziva *teta*, a mene *barba*. Timunali smo muzak kako to rišti. Na um Jurki dođe da uđe u SKJ, pa s ton crvenon knjižcon odma postane moralno-pulitički podobna i dobije lakšnje zaposlenje u mume gradu. To je prvi put u našen braku dovelo do velički trzavca, er ja nisan muga privati da postanen muž komunistkinje. Poskok to iskoristiava napadon na mene... da san neodgovoran spran obitelji zbog zatucanosti i ljubavi za gubitničko i poraženo rvatstvo. Jurka ga uči da sâñ debelo kažnen brez suđenja, brez optužnice s više godna ne dobivanja bilo kakvog posla. Poskok jo-pet skače i viće da sâñ ubojca i da nema okolnosti za muj zločin. Odobravan njegov stav, obrazlažući da muj punac, Jurkin čaća, nije izvršja nikakvo ubojstvo i graditi opravdanje za muje zlodjelo na njegovu ponašanju je podmetaljka i podmuklo... Upada mi Jurkica u riči i pita me za lažnu i gnjusnu optužbu njezna čaće u pismu kojega je uputja mume ocu, napisavši da je una drolja, er je prije udaje za mene pobacala muško dite s nekim pravoslavcem. Bija san grogiran, kadarce sâñ se malo pribra, kleja sâñ se čaći da je muja Jurkica ušla nevina u brak. Čak sâñ mu ispriča da mi nije dozvolila odnos ni posli zaruka... kazavši mi: »Još sâñ nevina. To mi nije važno ka anatomska nedodirnutost, nego kao čistoća prid dragin Bogon, te ka brana muga dostojanstva, muje ličnosti. Nisan potrošna roba koju, ako se nekome sviđa, jednostavno je uzme i iskoristi. Želin je izgubiti s tobom posli vinčanja, kako propisuje naša kršćanska vira.«

Mučnina me uvatla, nisan ima snage jopet to doživljavat. Ali, Jurka je takva, želi razjasniti Poskoku stvar dokraja. Un je pita jere joj je čaća tija naniti zlo. Odgovara mu da joj je planira uzimati plaću za sebe, zato je sve poduzima da joj uništi brak, da se vrati kod njega. Voljeni ljudi, po primitku pisma ja ni Jurka nismo mugli ručati. Una je plakala, ja sâñ joj bri-sa suze. Šutli smo dugo. Unda je Jurka, iznenada, uskliknila da ipak postoji nada. Samo sâñ je sažaljivo pogleda. Kazala je da mura oprostit ocu. Samo tako će spričit zlo da u nju usadi vičnu mržnju spram čaće joj, koja bi poila nju i sve oko nje. Nakun ti' riči, sâñ je zagrl'ja, kavši da za to triba imati snage, a da je ja neman.

Dame i gospodo, ne iskoristavam ove Jurkine patnje za muje opravdanje muga zlodila. Ima sâñ više izbora. Muga sâñ naći u ženinu selu jeptin najam u nikoj napuštenoj kući il gospodarskon obiktu i oselti od njezni roditelja. Rad' ti pomućne poslove po mistu i čuvati svoju dicu. Živil bi vrlo sirotinjski, al bi dobili neprocinljivo bogastvo... drugo dite... Umi-sto toga ja sâñ ubja to stvorenje... da bi naoko bolje živja Ivan, ja i Jurka. Tada sâñ mislja da živti u slobodi znači bezobzirno činti šta me je volja il da je vlastita sloboda veća od slobode bližnjega. Previdja sâñ da je sloboda nerazdruživo spojena s odgovornošću... Za uno šta sâñ slobodno počin'ja zaboravlja sâñ i da sâñ odgovoran prid obitelji, prid ljudma i prid Bogon. Dragi muji... muja Jurka izvali: »Al, ko bi il šta bi unda bija čovik?« Muja Jurka zaobilazi činjence... poglavito muju savist, er nisan svatja savist ki vodič ka Bogu. Nisan svatja Deset Božji zapovidi... vridnost beskonačnog (1. do 3. zapovidi)... vridnost zajednice (4. zapovid)... vridnost života (5. zapovid)... vridnost ljubavi između muža i žene (6. zapovid)... vridnost vlasništva (7. zapovid)... vridnost istine i virnosti (8. do 10. zapovid)... Jurka meni i Poskoku drži predavanje da smo obojca izgubli kontakt s Bogon... Veli da je u njemu tajna snaga, pa ako ga sritneš, un će ti je udiltili. Tribaš ga samo ispravno slušati... Muraš mu se pokorti... Ako ste se za to pošteno odlučli... tada će nam... besidi una... i jedan *Oče naš* biti dovo-ljan za duboku molitvu, pa će iz tog kratkog susreta poteći snaga u našin srcima... znat ćemo stazu u budućnost i smući snagu da ton stazon idemo.

Virujte mi, Poskok se vidno uzbudja, kapala su mu suze, edva je izgo-vorja: »Sada vas, dragi muji roditelji, svaćan. Bog edini muže nama ljud-ma suditi, jasno, i vama. Jopet mi se vratla vira u njega zakvaljujući vama, voljeni muji.«

»Vala ti, dragi Bože, na svemu. Amen!«, uskliknemo ja i muja Jurkica. Drage dame, poštovana gospodo... muj naklon!

Moji andđeli

DRAMSKA OSOBA: žena, majka dvoje djece

VRIJEME DOGAĐAJA: sadašnje

MJESTO DOGAĐAJA: dječja spavaća soba, selo u kontinentalnoj Hrvatskoj

U krevetićima spavaju dvije bebe od godinu dana. Njihova majka sjedi pored njih i sjaji od sreće.

Spavajte, andđeli moji mali, spavajte i rastite. (*Pogleda sliku Majke Božje na zidu.*) Hvala ti, Majko Isusova, što si uslišala moje molitve da na svijet donesem žive i zdrave moje male andđele. Bojala sam se i strepila da se ne dogodi kao s mojom prvom trudnoćom. Ti znaš da se moj Stjepan i ja iskreno volimo. Svake nedjelje išli smo na misu, a poslije mise znali smo ići na sladoled u slastičarnicu koja se nalazi preko puta crkve. Sjećam se, jedne nedjelje, Stjepan me pozvao na sladoled nakon mise. Prihvatile sam njegov poziv. Taj sladoled nas je zbližio i među nama rodila se iskrena i čista ljubav. Imala sam dvadeset godina, a on dvadeset i dvije. Završila sam frizerski zanat, a Stjepan za automehaničara.

Jedne večeri sjedili smo na klupi u parku kod crkve. Stjepan me primio za ruku i rekao: »Ano, iskreno te volim i želio bih da naša ljubav vječno traje.«

»Stjepane i ja tebe volim«, odgovorila sam. Gledala sam ga u oči i vidjela da sjaje od sreće.

»Ano, želio bih da našu ljubav okrunimo brakom i Božjim blagoslovom u našoj crkvi. Hoćeš li se udati za mene?«, upitao me. Srce mi je zاغralo od sreće.

»Hoću, Stjepane«, odgovorila sam.

Poljubio me i rekao: »Ano, do ovoga časa ostali smo čisti, neokaljani i očuvali smo svoju nevinost. Želio bih da sa mnom u bijeloj vjenčanoj haljinici stupiš pred oltar, pred Gospodina.«

»Stjepane, majka me učila od rane mladosti da moram svoju nevinost čuvati za mladića kojega će iskreno zavoljeti, kojemu će prisegnuti pred Bogom i ljudima da će mu biti vjerna do groba. Stjepane, taj mladić si ti kojemu će pokloniti svoju ljubav«, odgovorila sam.

Dvije godine hodali smo kao mladić i djevojka i nikada nismo pali u napast da izgubimo svoju nevinost prije nego potvrdimo svoju ljubav pred Bogom. Došao je i taj dan, sretan dan kada smo stali pred oltar u našoj crkvi, pred Bogom i našim uzvanicima prisegnuli na vjernost, u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti, u radosti i žalosti, dok nas smrt ne rastavi. Uzeli smo kredit, kupili dvosobni stan, a moji i njegovi roditelji pomogli su nam u opremanju stana.

Osam mjeseci nakon vjenčanja osjetila sam da pod mojim srcem raste novi život. Otišla sam na ginekološki pregled i sva sretna čekala Stjepana da dođe s posla. Došao je, poljubio me, a ja sam rekla: »Dragi, imam jednu radosnu vijest.«

»Vidim da cvateš od sreće. Reci, draga, o čemu je riječ?« upitao me.

Poljubila sam ga, zagrlila i šapnula na uho: »Stjepane, trudna sam.«

»Šališ se?«, upitao me.

»Ne šalim se, dragi, bit ćeš otac«, odgovorila sam. Podigao me, poljubio i nosio po sobi od sreće. Osjetila sam na svojim prsim njegovo srce kako uzbudjeno kuca.

»Sretan sam, presretan, draga, što ćemo dobiti prinovu.«

Obavijestili smo moje i njegove roditelje da očekujemo prinovu.

Početkom sedmog mjeseca trudnoće bila sam na ultrazvuku kod svog ginekologa. Zakazao je sljedeći pregled za tjedan dana i zamolio da sa mnom dođe i Stjepan. Bila sam iznenađena zašto želi da Stjepan prisustvuje pregledu. Došla sam doma i s nestrpljenjem čekala Stjepana da dođe s posla. Crv sumnje počeo me nagrizati. Zašto doktor želi da Stjepan dođe sa mnom na sljedeći pregled? Zar nešto nije u redu sa djetetom? Došao je Stjepan, poljubio me i rekao: »Ano, vidim da izgledaš zabrinuto, nešto se dogodilo?«

Primila sam ga za ruke, sjeli smo na kauč, rekla sam: »Stjepane, bila sam na redovitom pregledu kod ginekologa.«

»I, kako je naša beba?« upitao me, a ja sam odgovorila: »Doktor je zakazao sljedeći pregled i ultrazvuk za sedam dana i želi da budeš prisutan i ti.«

»Zašto, zar nešto nije u redu s djetetom?«, upitao me.

»Ne znam, ništa mi nije rekao«, odgovorila sam.

Cijeli tjedan živjeli smo u neizvjesnosti. Svaku večer molili smo se Gospodinu da naše dijete koje raste pod mojim srcem bude zdravo. Bio je petak kada smo došli. Doktor je pozvao Stjepana u ordinaciju da prisustvuje pregledu. Doktor me pripremio za ultrazvuk i počeo pregled. Na ekranu vidjela sam dijete u svojoj utrobi i nisam se usudila ništa pitati. Primjetila sam da razmišlja kako da nam kaže o čemu je riječ.

»Moram vam reći da se dijete ne razvija kako bi moralo. Ima srčanu manu, srčani ritam nije ravnomjeran, bubrezi i pluća nisu razvijena kako bi morali biti u ovom mjesecu trudnoće. Bojim se da beba neće doživjeti kraj trudnoće. Ako prezivi cijelu trudnoću, umrijet će nakon poroda«, rekao je.

U sebi sam zavapila: »Bože, Bože, zašto, zašto se to nama dogodilo?«

Stjepan je sjedio bez riječi. Dok sam se oblačila, vidjela sam suze u njegovim očima.

»Doktore, je li to istina? Naše dijete može umrijeti prije poroda ili odmah nakon poroda?«, upitao je Stjepan, a doktor je odgovorio: »Dat ću vam slike i nalaz, a vi možete otići na pregled i kod dugog doktora.« Jedva sam stajala na nogama i ništa nisam rekla.

Izašli smo iz ordinacije. Stjepan me pridržavao da ne padnem. Sjeli smo u auto. Nisam mogla zaustaviti suze. Stjepan me zagrlio i smirivao.

»Nemoj plakati, draga, molim te, nemoj plakati. Možda doktor nije siguran u ono što je video i zato te šalje na pregled kod drugog doktora.«

»Dao Bog da bude tako«, jedva sam izustila. Došli smo doma, ušli u našu spavaću sobu, kleknuli pred raspeo koje visi pokraj naše vjenčane slike. Držala sam Stjepana za ruku i zavapila: »Isuse, Isuse moj premili, zašto, zašto mi? Zašto naše dijete? Zašto nas kažnjavaš? Zašto naše dijete može umrijeti u meni ili odmah nakon poroda? Što smo skrivili, Isuse, reci, što? U brak smo ušli nevini i pred tobom prisegli na vjernost jedan drugome. Zar nas tako nagrađuješ da će naše dijete umrijeti? Da ga neću dojiti na svojim prsima, milovati ga i tepati mu? Zašto nas je stigla ova kazna? Zašto, Isuse?«

Stjepan me zagrlio i rekao: »Ano draga, molim te, smiri se, smiri se. Molim te, ljubavi, smiri se.«

Tu noć dugo nismo mogli zaspati. Dogovori smo termin kod drugog doktora i sa strepnjom očekivali njegov nalaz. Stjepan je sjeo sa strane, a doktor me pripremao za ultrazvuk. Pogledao je slike koje smo mu dali i počeo pregled.

»Nažalost, moj kolega ima pravo. Dijete ima srčanu manu, pluća i bubrezi nisu normalno razvijeni«, rekao je. Čula sam Stjepanov uzdah, a ja sam zaplakala.

Obukla sam se i upitala doktora: »Doktore, moje dijete može umrijeti u meni ili odmah nakon poroda?«

»Malo koje dijete s tim simptomima doživi kraj trudnoće, a ako dočeka porod, umrijet će nakon poroda«, odgovorio je.

Oboje smo šutjeli, a on je rekao. »Gospodo, i vaš život je ugrožen ovom trudnoćom. Ne znam je li vam moj kolega predložio, ali ja vam predlažem da pobacite i da sačuvate svoje zdравlje.«

Na te njegove riječi nisam ništa odgovorila, već sam ga upitala. »Doktore, nosim li curicu ili dječaka?«

»Dječak je«, odgovorio je.

Vratili smo se doma, sjeli na kauč, zagrlili se i plakali. Kad sam se smirila, upitala sam Stjepana: »Stjepane, zar ćemo ubiti naše dijete koje je plod naše ljubavi? I sada čujem otkucaje našeg sina koji raste pod mojim srcem.«

Poljubio me i rekao: »Ano moja, nisam niti pomislio na to. Možda se stanje djeteta popravi i preživi trudnoću. Gospodin nas stavlja na kušnju. Dok smo hodali kao mladić i djevojka nismo sagriješili, pa nećemo niti sada, makar znamo da su šanse našeg sina male da živi.«

Cijelu noć nisam spavala. Milovala sam trbuhi i osjećala da me naš sin gleda i moli: »Majko, majko moja, molim te, nemoj me ubiti, molim te, majčice moja.«

»Ne brini se, sine, neću te ubiti, donijet ću te na svijet živa ako Bog da«, tepala sam mu.

Dogovorili smo se da u nedjelju pozovemo njegove i moje roditelje k nama. Došli su, a mi im svojim ponašanjem nismo pokazivali što nas je snašlo. Poslužila sam večeru. Poslije večere Stjepan nas je poslužio kavom. Stjepanova majka me upitala: »Ano, koliko još do poroda? Znate što će se roditi, dječak ili djevojčica?«

»Ana nosi dječaka. Nadjenuli smo mu ime, Josip«, odgovorio je Stjepan.

»Lijepo ime ste izabrali«, rekla je moja majka.

»Zvali smo vas da znate da naše dijete može umrijeti pod mojim srcem ili odmah nakon poroda«, rekla sam drhtavim glasom. Svi su ostali šokirani mojim riječima.

»Kćeri, što to govoriš?« upitala me majka, a ja sam odgovorila: »Istina je majko, naš Josip ima neizlječivu srčanu manu, a pluća i bubrezi mu nisu

normalno razvijeni. Išla sam kod dvojice doktora na ultrazvuk i nalazi su isti. Naše dijete će umrijeti.«

»Djeco, što ćete sad?«, upitao je Stjepanov otac, a Stjepan je odgovorio: »Odlučili smo da će Ana iznijeti trudnoću do kraja i roditi Josipa. Možda Gospodin odluči da Josip preživi trudnoću i rodi se živ, a mi ćemo mu pružiti svu roditeljsku skrb i ljubav kako god on bio hendikepiran.«

Moj otac je rekao: »Vi ste djetetovi roditelji, a Josip je plod vaše ljubavi. Sve je u Božjim rukama. Svi ćemo moliti da Josip ostane živ.«

Za sedam dana ponovno sam išla na pregled kod svog ginekologa. Nakon pregleda upitao me: »Gospodo, jeste li se odlučili na pobačaj, da za kažem termin?«

Ostala sam bez riječi. Umjesto da me ohrabruje i daje nadu da će sve dobro završiti, on me potiče da ubijem svoje dijete. Smogla sam snage i rekla: »Doktore, ovo mi više nikada nemojte reći. Svoje dijete ću nositi do kraja trudnoće i spremna sam darovati svoj život za život svoga sina.«

Predložio mi je da do kraja trudnoće odem u bolnicu gdje će mi moći pružiti svu medicinsku skrb. Dan prije odlaska u bolnicu k meni je došla moja najbolja prijateljica i savjetovala me da pobacim.

»Ano, zar ćeš roditi hendikepirano dijete? Cijeli život mučit ćeš se s njim.«

Bila sam ljuta i odbrusila joj: »Da mi to više nikada nisi rekla. A što da nema ultrazvuka i ne može se znati je li dijete koje nosiš pod svojim srcem zdravo ili hendikepirano?«

Zadnju noć prije odlaska u bolnicu milovala sam svoj trbuh, a Stjepan je stavio svoju glavu na njega i osluškivao.

»Ano, osjećam Josipove pokrete«, rekao je, a ja sam odgovorila: »Ja osjećam da me bocka svojim ručicama.«

U bolnici sam bila u sobi s jednom ženom koja je imala prijevremene trudove. Svaku večer zajedno smo molile za našu nerođenu dječicu. Jedno jutro krevet mi je spremala starija medicinska sestra koja me uvijek gledala s prezironom.

»Zašto se vi, mlada gospodo, ne odlučite na pobačaj da se riješite nakaze koje raste u vašoj utrobi?«, upitala me.

»Sram vas bilo, sram vas bilo, što ste mi rekli«, plačući sam rekla i stisnula gumb za hitnu intervenciju. Odmah su u sobu došli doktor i sestra.

»Doktore, molim vas, da ova sestra više nikada ne pristupi k meni«, rekla sam plačući.

»Zašto?«, upitao me.

»Pitala je zašto se ne riješim nakaze koja raste u mojoj utrobi. Moje dijete nije nakaza, on je ljudsko biće, on je moj sin i ima pravo na život«, odgovorila sam. Nakon ovog razgovora ta sestra više nije došla u sobu gdje sam ležala. Stalno sam molila da Josip izdrži do kraja trudnoće. Sredinom devetog mjeseca iznenada sam dobila sam trudove i odvezli su me u rađaonu. U sebi sam molila: »Isuse, Majko Marijo, molim vas da naš sin dođe živ na ovaj svijet, da čujem njegov plač, da ga prigrlim i stavim na svoja prsa. Bože, ako si odlučio da ga uzmeš k sebi, ja ti ga darujem, a ako si odlučio da živi, Stjepan i ja pružit ćemo mu svu roditeljsku ljubav.«

Počeo je porod. »Tiskajte, tiskajte, gospodo, još malo, još tiskajte. Beba izlazi, stisnite«, ohrabrvала me babica. Stisnula sam koliko sam mogla i osjetila da je beba izašla. Sa strepnjom sam čekala hoće li Josip zaplakati ili se rodio mrtav. Ne znam je prošla minuta ili dvije kada sam začula njegov plač. U sebi sam uskliknula: »Hvala ti, Bože, živ je moj sin, živ je!«

Uredili su ga i dali mi ga u naručje. Vozili su me u sobu. Stjepan je čekao u hodniku jer nije uspio doći na porođaj. Pokazala sam mu sina, poljubio ga je i prekrižio. Kada su me dovezli u sobu, sestra me upitala: »Gospodo, ako želite krstiti sina, u bolničkoj kapeli je misa i ja ću otići po svećenika da ga krsti.«

»Hvala vam, sestro, molim vas, idite po njega da krsti našeg Josipa«, zamolila sam je. Došao je svećenik i krstio Josipa. Dva sata nakon poroda osjetila sam da Josipovo srce kuca sve slabije i naš se mali anđeo preselio Gospodinu. Bila sam istodobno žalosna i vesela. Rodila sam živoga sina, krstili smo ga, a on se preselio u nebeske dvore.

U bolnici sam bila sedam dana. Stjepan je došao po mene. Dok smo čekali otpusno pismo, pokraj mene bila je gospođa starija od mene, u naručju je držala svoju djevojčicu.

»Kako joj je ime?« upitala sam, a ona je odgovorila: »Josipa.«

»Kakva slučajnost, mi smo našemu sinu nadjenuli ime Josip, nažalost, umro je nakon poroda«, rekla sam.

»Gospodo, nemojte gubiti nadu. Dosad sam imala dva spontana pobaćaja i, hvala Bogu, treći put rodila sam zdravu djevojčicu. Nikada nemojte gubiti nadu da ćete biti majka. Molite se i Bog će vas darovati djetetom kao mene«, rekla je. Nakon njezinih riječi u duši mi je nastao mir.

Došli smo doma gdje su nas čekale Stjepanova i moja majka. Zagrlili smo se i plakali. Skupila sam hrabrost i rekla: »Plaćimo, slobodno plaćimo, no budimo radosni jer imamo na nebu malog anđela koji nas gleda i moli za nas.«

Vrijeme je prolazilo, a ja sam svaku večer molila za našega sina. Jedne noći sanjala sam da je u našu spavaću sobu došao Josip, stajao pokraj kreveta i rekao: »Mama, nemoj plakati, nemoj se žalostiti, ja sam na nebu, a ti ćeš biti mama, rodit ćeš bracu i seknu, i kada dođe vrijeme, svi ćemo se sastati kod Gospodina.«

Doktor nam je savjetovao da pričekamo s drugim djetetom. Svake godine hodočastili smo na Mariju Bistrigu. Prošla je druga godina od Josipove smrti. Išli smo u procesiji oko oltara, podigla sam oči k Mariji i osjetila da se na mene izljeva milost i snaga. Osjetila sam da Majka Isusova želi da budem sretna. Čula sam njezin glas koji mi govori: »Budi vesela. I u vašemu domu odjekivat će dječji smijeh i plač.«

Šest mjeseci nakon hodočašća osjetila sam da sam trudna. Bila sam vesela i zabrinuta. Molila sam Gospodina: »Bože sveti, jednog našeg anđela uzeo si k sebi, molim te, budi milostiv i blagoslovi moju drugu trudnoću da sve dobro završi.«

Otišla sam na pregled i ultrazvuk kod svog ginekologa i sa strepnjom očekivala njegov nalaz.

»Gospođo, imam iznenađenje za vas«, rekao je. Za srce me zazeblo.

»Bože sveti, zar ću izgubiti i drugo dijete?«, proletjelo mi je kroz glavu. »Doktore, zar je i moje drugo dijete hendikepirano?«, upitala sam ga.

»Gospođo, s djecom je sve u redu«, odgovorio je, a ja sam rekla: »Ne razumijem vas, doktore, velite s djecom.«

»Vi nosite dvojke«, odgovorio je.

»Doktore, šalite se«, rekla sam.

»Ne šalim se, gospođo, nosite dječaka i djevojčicu. Ne brinite se, bebe se normalno razvijaju. Pogledajte ih na ekranu.«

Okrenula sam glavu i vidjela svoju malu dječicu u utrobi.

»Ovo je dječak, a ovo curica«, doktor mi je pokazao. U duši i srcu osjetila sam olakšanje, radost i veselje. Pod svojim srcem nosim curicu i dječaka. Došla sam doma, kleknula pred sliku Majke Bože i pomolila se: »Hvala ti, Majko Isusova, što si uslišila naše molitve da ostanem trudna. Budi uvijek uz mene i moje bebe da ih žive i zdrave donesem na svijet.«

S veseljem sam čekala Stjepana da dođe s posla. Došao je. Zagrlila sam ga, poljubila i rekla: »Stjepane, imam iznenađenje za tebe.«

»Zar nešto nije u redu s djetetom?«, upitao me, a ja sam odgovorila: »Sve je u redu, Stjepane, bebe su zdrave i normalno se razvijaju.«

»Bebe?«, upitao me, a ja sam odgovorila: »Da, dragi, pod mojim srcem kucaju dva mala srca, plod naše ljubavi. Stjepane, nosim curicu i dječaka.«

»Ano, šališ se?«, upitao me.

»Ne šalim se, dobit ćemo curicu i dječaka«, odgovorila sam. Podigao me na ruke, ljubio i od sreće nosio po sobi. Pozvali smo njegove i moje roditelje da dođu k nama. Poslužila sam kavu i rekla: »Dragi naši roditelji, pozvali smo vas k nama da se skupa s nama veselite. Bit ćete bake i djeđovi. Dobit ćemo curicu i dječaka. Bila sam na ultrazvuku na pregledu i bebe su zdrave i normalno se razvijaju.«

Obasipali su nas svakojakim ponudama da nam pomognu što se tiče djece. Rekla sam: »Kad bebe dođu na svijet, onda ćemo o tome razgovarali, a do tada, molite za njih da budu zdravi. Jednog našeg anđela Gospodin je uzeo k sebi, molite da ova dva naša anđela ostanu s nama.«

U devetom mjesecu trudnoće doktor je preporučio da budem u bolnici do poroda. Stjepan me svakog dana posjećivao. Dogovorili smo s doktorm da bude prisutan na porodu. Došao je i taj sretan dan. Vozili su me u rađaonicu, a Stjepan me držao za ruku. Ležala sam jedan sat u rađaonici kada je počeo porod.

»Tiskajte, gospođo, tiskajte«, ohrabrivao me doktor.

»Dijete izlazi«, rekla je babica.

»Dječak se rodio«, rekao je doktor. Začuo se njegov plač.

»I curica dolazi«, rekla je babica. Ona nije odmah zaplakala i pomislila sam da nešto nije u redu. Kad je zaplakala, od sreće sam zaboravila na bol. Uredili su ih i dali nam ih u naručje. Poljubila sam sina, nakon njega i kćerkicu. Isto je učinio i Stjepan. Svi su nam u rađaonici čestitali.

»Koja imena ćete dati djeci?« upitao me doktor, a ja sam odgovorila: »Nismo izabrali imena, čekali smo da djeca živa i zdrava dođu na svijet.«

»Ano, ti izaberi ime djevojčici, a ja ću dječaku«, rekao je Stjepan. Malo sam razmišljala i rekla: »Neka se zove Ivana.«

»A ja ću našemu sinu nadjenuti ime Ivan«, rekao je Stjepan.

Sedam dana ležala sam u bolnici. Stjepan je došao po mene. Kod nas su čekali moji i njegovi roditelji. Svi smo bili radosni i sretni. Vrijeme prolazi, a Ivan i Ivana lijepo napreduju. Kada ih gledam u njihovim krevetićima kako slatko spavaju, vesela sam u duši i srcu. Svaku večer zahvaljujem Majci Božjoj koja mi je ulila snagu da ne pokleknem, da budem ustrajna i nagradila nas je s ova dva divna mala anđela. Kada ih gledam, osjećam da pokraj njihovih krevetića stoji i naš anđeo koji se preselio na nebo i raduje se skupa sa mnom. Hvala Bogu, imam tri anđela i kada dođe vrijeme, zauvijek ćemo svi biti zajedno. (*Spusti glavu.*)

Bilješke o autorima

AGEJEV, Tea (Zagreb, 1977.), Zagreb

tea.agejev@gmail.com

Diplomirala je kazališnu režiju i radiofoniju na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. Redateljica je brojnih kazališnih predstava, autorica je brojnih izvedenih dramskih tekstova u kazalištu i na radiju, pedagoška je voditeljica dramskih grupa, autorica je i voditeljica niza seminara. Asistentica je na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu.

ANUŠIĆ, Ružica (Koprivnica, 1972.), Zadar

ruanua1@gmail.com

Diplomirala je na Katehetskom institutu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Piše poeziju, a književne rade objavljuje u zbornicima. Na 5. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za poeziju.

BOS, Dražen (Pakrac, 1989.), Ždala

bos.drazen@gmail.com

Diplomirao je hrvatski jezik i književnost te komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Književne rade objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudionik je književnih recitala i natječaja na kojima je i nagrađivan. Na 7. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za poeziju.

Objavio je zbirku pjesama *U zrcalu od tmine led i ruža* (2009.).

ĆURIĆ, Mirko (Đakovo, 1964.), Đakovo

cmirko87@gmail.com

Na Pedagoškom fakultetu u Osijeku diplomirao je hrvatski jezik i književnost, a na Filozofskom fakultetu u Osijeku uskoro brani doktorsku disertaciju. Književne rade objavljuje u zbornicima i časopisima u zemlji i inozemstvu. Sesnaest dramskih igara izvedeno mu je u programu svečanog otvaranja *Đakovačkih vezova*. Priredio je i uredio više desetaka knjiga. Sudjelovao je na brojnim stručnim i stručno-znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu. Tekstovi su mu prevedeni na mađarski, engleski, njemački, poljski, bugarski i makedonski jezik. Za svoj je rad dobio pet nagrada. Dopredsjednik je Društva hrvatskih književnika.

Objavio je dvadeset samostalnih knjiga: tri zbirke pjesama, četiri zbirke priča, pet romana, četiri knjige eseja, kritika i znanstvenih studija, šest likovnih monografija te dvadeset i dvije slikovnice. Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 1. nagrade za esej.

DROZDEK, Neven (Zagreb, 1979.), Zagreb

drozdek.neven@gmail.com

Diplomirao je na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove te na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Književne rade objavljuje u *Malom konciliu* kao vanjski suradnik. Na 11. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za esej. Objavio je jedan roman, dvije zbirke priča i četiri slikovnice.

DUJMIĆ, Vesela (Sinj, 1971.), Split

vesela.dujmic@posta.hr

Završila je srednju prometnu školu. Radove objavljuje u časopisima (*Book, Katolički tjednik*) te na internetskim portalima. Pjesme su joj objavljene na 19. Recitalu ljubavne poezije Željka Boc. Sudjelovala je i na međunarodnom natječaju poezije u organizaciji grupe i mrežne stranice *Pisci i književnost* te ušla u zbornik s pjesmom *Duša ti školjka*. Pjesme su joj objavljivane i na Recitalu duhovne poezije *Sveti Martin, svetac milosrđa i dijeljenja*. Nekoliko joj je pjesama uglazbljeno i izvođeno na festivalima.

Objavila je knjige *More moje duše – internetski duhovni dnevnik* (2015.), *Križni put* (2019.) i *Silna nam djela učini Gospodin – svjedočanstva* (2020.).

ELEZ, Petar (Vukovar, 1978.), Vukovar

elezpetar@gmail.com

Na Filozofskom fakultetu u Zadru završio je studij povijesti i arheologije. Zaposlen je u Državnom arhivu u Vukovaru. Član je Ogranka Matice hrvatske u Vukovaru. Radove objavljuje u *Glasu Koncila* te u časopisima *Hrvatsko slovo*, *Književna revija*, *Vijenac i Marulić* te u *Vukovarskom zborniku*. Sudjeluje na književnim recitalima i natječajima na kojima je i nagrađivan. Na 12. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za poeziju.

Objavio je zbirke poezije *Kamen srce* (2018.), *Da Tebi hvalu kažem* (2020.) te *Duh i voda* (2022.).

GALANT, Nada (Pula, 1961.), Vidulini, Žminj

nada.galant@gmail.com

Završila je Pedagoški fakultet u Rijeci i bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Članica je Čakavskog sabora Žminj, Društva hrvatskih književnika Zagreb i Kajkavskog spravišća Zagreb. Svoje radove objavljuje u raznim časopisima i zbornicima te sudjeluje na brojnim književnim susretima i recitalima. Prevela je *Malog princa Antoina de Saint Exupéryja* na žminjsku čakavicu (*Minji kraljić*). Dobjinica je Međunarodne nagrade *Histria* za dijalektalnu poeziju (2000. i 2004.), nagrade Općine Žminj (2007.), Nagrade *Drago Gervais* za najbolje objavljeno književno djelo na nekom od idioma čakavskog narječja hrvatskog jezika za zbirku *Neka buo* (2009.) te Nagrade *Mate Balota* za rukopis pjesničke zbirke *Uozlji d. o. o.* (2010.).

Objavila je zbirke pjesama *Uroki ruok* (1988.), *Hćeri Evine* (2003.), *Neka buo* (2007.), *Uozlji d. o. o.* (2011.) i *Koluori, žuhko* (2014.).

JELENIĆ, Marijan (Pula, 1938.), Vodnjan

marijan.jelenic@zupavodnjан.com

Završio je teološki fakultet, a za svećenika je zaređen 1961. godine. Djeluje kao župnik u Vodnjanu gdje je pokrenuo brojne vjerske i kulturne projekte. Dopisnik je brojnih listova, organizira simpozije, a predavanja i intervjuji su mu više puta emitirani na radiju i televiziji. Za svoj je predani rad dobio nekoliko priznanja, a 1996. godine odlikovan je Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića. Objavio je oko tisuću članaka te tridesetak knjiga i brošura vjerskog sadržaja. Urednik je nekoliko knjiga, a u pripremi za objavu ima pet knjiga.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za esej.

KRPETIĆ, Nikša (Split, 1956.), Split

niksa.krpetic@gmail.com

Skladatelj je i pjesnik. Završio je Pedagošku akademiju i studij glazbenog odgoja. Do rata radio je u osnovnim školama. Nakon demobilizacije 1996. započeo je s objavljivanjem djela. Dobjitnik je više nagrada za duhovnu glazbu, poeziju, domoljubnu poeziju i čakavske priče. Surađuje sa školama te duhovnim zborovima i sastavima. Član je Matice hrvatske, Društva hrvatskih književnika za djecu i Društva skladatelja.

Objavio je jedanaest notnih zbirki i trinaest zbirki pjesama za djecu i odrasle. Autor je više od 600 duhovnih popijevaka, pet misa i desetak mjuzikla za djecu i mladež. Izdao je dvadesetak CD-a duhovne i dječje glazbe.

KRZNARIĆ, Željko (Varaždin, 1946.), Zagreb

krznaric46@gmail.com

Završio je grafičku školu. Pjesme objavljuje u književnim časopisima. Dobjitnik je Nagrade za najljepšu neobjavljenu ljubavnu pjesmu *Zvonimir Golob*. Član je Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog društva skladatelja. Objavio je sedamnaest zbirki poezije i tri publicistička rada.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za poeziju.

MARTAN, Tibor (Varaždin, 1981.), Madžarevo, Novi Marof

tibor.martan@gmail.com

Nakon završene Visoke učiteljske škole u Čakovcu na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je pedagogiju i etnologiju, a na Učiteljskom fakultetu završio je specijalistički studij Dramske pedagogije. Sudjeluje na recitalima i književnim natječajima. Član je Matice hrvatske, Hrvatskog centra za dramski odgoj, Hrvatskog etnološkog društva te predsjednik Kulturno-umjetničke udruge »Magda i Luisa«. Idejni je začetnik i koordinator kulturno-vjerske manifestacije *Dani službenice Božje Marice Stanković*.

MARTINOVIĆ-VLAHOVIĆ, Ružica (Zagreb, 1950.),
Slavonski Brod

ruzicamartinovic@yahoo.com

Diplomirala je medicinu na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Književne rade objavljuje u časopisima i zbornicima, a zastupljena je i u antologiji hrvatske duhovne poezije *Krist u hrvatskom pjesništvu* (2007.). Piše i popularno-znanstvene rade iz područja medicine te se bavi uredničkim radom. Članica je Društva hrvatskih književnika, Matice hrvatske, Hrvatskoga liječničkog zbara i Hrvatskoga katoličkoga liječničkog društva.

Na 3. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjić« dobitnica je 1. nagrade za kratku priču, na 4. Susretu 1. nagrade za esej, na 5. Susretu 2. nagrade u istom žanru, na 6. Susretu 2. nagrade za poeziju i esej, na 9. Susretu 3. nagrade za esej, na 10. Susretu i 11. Susretu 1. nagrade u istom žanru, a na 13. Susretu 2. nagrade za kratku priču i esej.

Objavila je trinaest knjiga (romani, pripovijetke, pjesme, eseji, haiku, stručne knjige), a za posljednju knjigu *Nasmijane zvijezde, pjesme (o) Mariji* dobila je Nagradu *Fra Martin Nedić*.

MIKULEC, Mirjana (Zagreb, 1959.), Oroslavje

mirjana.mikulec@revizija.hr

Diplomirala je ekonomiju na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, a na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu završila program pedagoško-psihološkoga obrazovanja. U časopisima i zbornicima objavljuje pjesme i kratke priče. Sudjeluje na recitalima i književnim natječajima na kojima je do sada nekoliko puta i nagrađivana. Dopredsjednica je Hrvatsko-zagorskoga književnog društva.

Objavila je zbirke pjesama *Koordinate postojanja* (2007.), *Raspukline* (2011.), *Stopo* (2015.), *Nosim vrč na vodu* (2021.) te zbirku kratkih priča *Piši mi* (2018.).

PAVLOVIĆ, Alojz (Korlat, Benkovac, 1943.), Zadar
talrok1@gmail.com

Završio je Fakultet organizacionih nauka u Beogradu, kibernetički smjer. Član je Društva hrvatskih književnika, Hrvatskog kulturnog društva Napredak i Matice hrvatske. Objavljivao je u brojnim časopisima i zbornicima te sudjeluje na književnim susretima. O njegovu je književnom stvaralaštvu snimljen i dokumentarni film. Dobitnik je sljedećih nagrada: nagrade Zadarske županije za književnost (2009.), Hrvatskog sabora kulture (2013., 2018.) i Hrvatske uzdanice Uskoplje. Na engleski je jezik preveo dramu za djecu *Čarobni kišobran* i roman *Sestre sudbine*.

Objavio je dvije zbirke pripovijesti, tri romana, dvije zbirke drama, rječnik novoštokavske ikavice benkovačkoga kraja i dvije povijesne knjige.

PAŠIČEK, Milivoj (Zagreb, 1946.), Zagreb
milivoj.pasicek1@gmail.com

Završio je studij hrvatskoga jezika na Pedagoškoj akademiji. Književne rade objavljuje u časopisima (*Smib*, *Radost*, *Prvi izbor*, *Modra lasta*, *Zvrk*) i zbornicima. Sudjeluje na brojnim književnim festivalima i recitalima. Dobitnik je nekoliko književnih nagrada na recitalima, kao i nagrade *Zlatno pero* Hrvatskog novinarskog društva. Autor je nekoliko kazališnih predstava za djecu. Član je Hrvatskog društva pisaca, Hrvatskog novinarskog društva i udruge *Kulturosfera*.

Objavio je zbirku štokavskih pjesama *Ja onaj s druge strane* (2008.), zbirku kajkavske poezije *Violina mog življenja* (2008.) te zbirku pripovijedaka *Andjele čuvaru moj* (2006.). Na 41. Recitalu suvremenoga kajkavskoga pjesništva »Dragutin Domjanić« u Svetom Ivanu Zelini dobitnik je 1. nagrade stručnog ocjenjivačkog suda za 2022. godinu, za pjesmu *Gizdava flička na hadri beloj gola leži*. Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za poeziju.

PERUŠIĆ, Lajčo (Subotica, Bačka, 1945.), Zagreb

lajco.perusic@gmail.com

Završio je Pedagošku akademiju. Književne radove objavljuje u časopisima, zbornicima i antologijama u zemlji i inozemstvu. Sudjelovao je na brojnim književnim susretima i recitalima. Dobitnik je mnogih književnih nagrada te Nagrade za životno djelo *Balint Vujkov* Hrvatskog zavoda za kulturu u Subotici. Dobitnik je Nagrade *Dubravko Horvatić* za prozu. Član je Društva hrvatskih književnika te brojnih drugih udruga.

Objavio je tri knjige pjesama: *Brazde na licu* (1994.), *Iza lica* (2011.) i *Vrijeme vrlina* (2020.), knjigu *Tragovima predaka* (2014.) te zbirku kratkih priča *Vrijeme u pokretu* (2017.), a priprema zbirku pjesama *Jarka svitanja*.

RODIĆ, Ivan (Trnbusi, 1948.), Zagreb

ivan.rodic24@gmail.com

Nakon završene Klasične gimnazije u Splitu, završio je Filozofski fakultet u Zagrebu, studij hrvatskoga jezika i književnosti te francuskoga jezika. Radio je kao profesor hrvatskoga jezika i kao novinar u Školskom listu. Bio je član Društva hrvatskih novinara.

Preveo je s francuskoga knjige dr. sc. Mire Kačića *Teorija skupova i jezična analiza* u izdanju Pergamene iz Zagreba.

ROTIM, Sanja (Mostar, 1968.), Vanzago, Republika Italija

sanja.rotim@tiscali.it

Završila je Ekonomski fakultet u Mostaru. Piše na hrvatskom i talijanskom jeziku. U Italiji je objavila priče i bajke koje su tiskane u trideset antologija. Objavljivala je u zborniku *Preprekova jesen* 2022. Dobitnica je treće nagrade za kratku priču na natječaju *Preprekova jesen* 2022., *Nagrade za mir i solidarnost* 2022. i nagrade za kratku priču Centra za kulturu iz Torina. Pobjednica je književnog natječaja *Priče neurednog normaliteta* jednog talijanskog bloga.

SUPAN, Blanka (Pakrac, 1954.), Zagreb

blanka.supan@zg.t-com.hr

Završila je gimnaziju. Književne rade objavljuje u zbornicima, časopisima i na brojnim internetskim stranicama. Sudjeluje na raznim književnim susretima i recitalima te predstavlja samostalne knjige brojnih autora. Poezija joj je uvrštena u UNESCO-ov projekt *BABEL 2003.*, dobitnica je prve nagrade na *Susretu riječi Bedekovčina 2003.*, dobitnica je treće nagrade za poeziju na natječaju za književno stvaralaštvo zaposlenika INA d. d. 2003. te druge nagrade na recitalu *Senje i meteori* u Varaždinu 2003.

Autorica je zbirki poezije *Različak života* (1998.) i *Rječkanje* (2002.), e-knjige *I am a doe in a toth trap* (*Srna u zubozamci*) (2003.) i međunarodnog projekta *BABYLONIA e-books.com.mk* (2003.).

SVEDROVIĆ, Stjepan (Brezovica, 1952.), Brezovica

stjepan.svedrovic@zg.t-com.hr

Diplomirao je i magistrirao na Građevinskom fakultetu u Zagrebu. Književne rade objavljuje u časopisima i zbornicima, a zastupljen je i u najznačajnijim antologijama duhovne književnosti. Sudionik je brojnih književnih susreta te dobitnik književne Nagrade *Dubravko Horvatić*. Član je Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima.

Na 2. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za kratku priču. Objavio je devet knjiga (pozija, proza).

ŠIMUNIĆ, Ana Emanuela (Gospić, 1983.), Bilaj

anabilaj@gmail.com

Svoju duhovnu prozu objavljuje u *Vukovarskim novinama* i u zborniku *Vrelo nadahnuća*. Sudjeluje na književnim susretima, nastupala je na književnoj večeri u Trsatskoj gradini. Poetsko-prozne pjesme objavljuje na svom blogu *anaemanuelabilajblogspot.hr*.

Objavila je knjigu *U Krilima Nadahnitelja* (2022.). Svakodnevno piše već deset godina, a poetsko-prozna kolekcija objavljena joj je u raznim samostalno kreiranim knjigama. Objavljivala je u zajedničkoj zbirci *Želim samo osmijeh i Komadići duše*. U planu joj je zbirkica dječje poezije *Pjesmom te uspavljujem* i roman *Nebeski dnevnik anđela ljubavi*.

ŠIPIĆ, Igor (Sinj, 1950.), Split

igoripi@yahoo.com

Diplomirao je na Fakultetu ekonomskih znanosti u Zagrebu, a magistrirao i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zadru, znanstveno polje povijesti, znanstvena grana hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest. U brojnim časopisima i zbornicima objavljuje eseje, osvrte, kritike, znanstvene radove i poeziju. Radovi su mu prevodeni na strane jezike. Sudionik je brojnih književnih susreta u domovini i inozemstvu. Član je Društva hrvatskih književnika.

Na 5. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za putopis. Objavio je osam knjiga i dva ciklusa poezije, knjigu eseja, pet stručnih knjiga i trinaest izvornih znanstvenih radova. Objavio je dvije knjige eseja, osam knjiga i devet ciklusa poezije.

Dobitnik je Nagrade *Dubravko Horvatić* za poeziju (2014.), Nagrade *Franjo Horvat Kiš* za putopis 2015. i 2018., bio je finalist u kategoriji književna kritika, *ZiN Daily*, 2018. te je dobitnik nagradne povelje za putopis *Kajkavskoga spravišća* i časopisa *Kaj* 2021. i 2022.

ŠKVORC, Stjepan (Belica, 1953.), Belica

stjepanskvorc953@gmail.com

Književne radove objavljuje u časopisima *Republika* i *Obzor*. Objavljuje u brojnim zbornicima te sudjeluje na književnim susretima. Dobitnik je prve nagrade Hrvatskog sabora kulture za dramski tekst, treće nagrade na natječaju Pasionske baštine te Plakete *Kalman Mesarić* za dramski tekst. Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za monodramu.

TOMIĆ, Sonja (Dubrovnik, 1947.), Zagreb

stjepan.tomic9@zg.t-com.hr

Diplomirala je hrvatski i njemački jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Književnica je, prevoditeljica, slikarica, ilustratorka. Radovi su joj zastupljeni u čitankama, nizu književnih časopisa, dječjih listova te zbornika i antologija suvremene duhovne književnosti. Prevođena je na nekoliko stranih jezika. Članica je Društva hrvatskih književnika i Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne.

Na 3. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za putopis, na 4. Susretu 2. nagrade, a na 6. Susretu 3. nagrade, također za putopis.

Objavila je tridesetak knjiga (pričovnjak, romani, zbirka poezije za odrasle, strip, hagiografije za djecu, slikovnice – od kojih je većinu sama i ilustrirala).

VIDOVIĆ PETEŠ, Sanja (Koprivnica, 1972.), Osijek

sanjapetes@gmail.com

Diplomirala je farmaciju na Medicinsko-biokemijskom fakultetu u Zagrebu. Zaposlena je kao magistra farmacije. Svoje rade objavljuje u časopisu *Poduzetnik* i na raznim internetskim stranicama radionica kreativnog pisanja. Za svoj je rad pohvaljena na 40. Susretu hrvatskih zavičajnih književnika.

VUČIĆ ĐEKIĆ, Dragana (Mostar, 1979.), Zagreb

draga-vu-mo@hotmail.com

Diplomirala je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Mostaru i doktorirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu znanost o umjetnosti. Članica je Hrvatskog društva pisaca za djecu i mlade. Sudjeluje na znanstvenim skupovima te objavljuje stručne i izvorne znanstvene rade u raznim zbornicima i časopisima *Motrišta*, *Dubrovnik* i *Osvit*.

Napisala je sedam knjiga za djecu koje su objavljene na engleskom, njemačkom, talijanskem, španjolskom i francuskem jeziku. Objavila je znanstvenu knjigu *Komedija sa stavom* (2017.), slikovnicu *Luda krava* (2022.) na hrvatskom jeziku i slikovnicu *Neobična mačka* (2022.) na srpskom jeziku.

VUKELIĆ-ROŽIĆ, Đurđa (Vidrenjak, 1956.), Ivanić-Grad

dvrozic@gmail.com

Prvostupnica je Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Književne rade objavljuje u časopisima u zemlji i inozemstvu te u zbornicima književnih natječaja i recitala na kojima sudjeluje. Rade objavljuje na hrvatskom standardnom jeziku, donjemoslavačkoj kajkavici i engleskom jeziku. Članica je Društva hrvatskih književnika i brojnih drugih udruženja. Dobitnica je niza književnih nagrada. Godine 2021. njena zbirka kratkih priča na kajkavštini nagrađena je Nagradom *Katarina Patačić*.

Na *Kešnerijadi* u Ludbregu nagrađivana je za dramske humorističke tekstove tri godine zaredom. Dobitnica je 70 nagrada za svoju haiku poeziju, uglavnom izvan Hrvatske, a za Antologiju hrvatskoga haiku pjesništva 1996. – 2007. *Nepokošeno nebo / An Unmown Sky* osvojila je *The Touchstone Award* pri *The Haiku Foundation*, SAD. Zagrebačka županija dodjeljuje joj Nagradu za doprinos ugledu i promociji Zagrebačke županije u zemlji i svijetu. Osnivačica je te glavna i odgovorna urednica dvojezičnog časopisa *IRIS* za haiku poeziju.

Objavila je šest zbirki humoreski i kratkih priča, dvije zbirke pjesama, četiri knjige aforizama, sedam zbirki haiku pjesama na hrvatskom i engleskom jeziku te šest antologija haiku pjesama na hrvatskome i engleskome jeziku. Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za monodramu.

ZADRIJA, Katarina (Lovrečka Velika, 1964.), Vrbovec

katarina.zadrija@gmail.com

Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima književnih susreta i recitala na kojima sudjeluje. Dobitnica je nekoliko književnih nagrada. Na 13. natječaju Matice hrvatske za kratku priču dobila je nagradu *Turopoljska poculica* za kratku priču. Članica je Matice hrvatske, Hrvatskog sabora kulture, udruge *Collegium Hergešić* i Društva za promicanje kulture KVAKA te je osnivačica i predsjednica Udruge za očuvanje kulturne baštine vrbovečkog kraja *Osebunjek*.

Objavila je zbirke poezije na vrbovečkoj kajkavštini *Povele rouže* (2018.) i *Narisana misel* (2020.). Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za putopis.

ZAGOREC, Danijela (Zagreb, 1968.), Križevci

danijela.zagorec@gmail.com

Diplomirala je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radi u struci kao učitelj mentor u osnovnoj školi. Voditeljica je literarne družine i s učenicima redovito sudjeluje na literarnim natjecajima. Piše scenarije za školske priredbe i priprema učenike za natjecanja iz Hrvatskoga jezika. Pjesme je do sada objavljivala u časopisima i zbornicima. Članica je Matice hrvatske i Udruge za promicanje znаменитих Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«.

Na 11. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za poeziju. Objavila je zbirku pjesama *Ne tražim razloge* (2022.).

ŽIGMANOV, Tomislav (Tavankut, 1967.), Subotica

tzigmanov@zkvh.org.rs

Diplomirao je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Član je Društva hrvatskih književnika i Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne. Svoje je rade objavljivao u mnogim časopisima za koje je dobio brojne nagrade. Jedna od nagrada je Red hrvatskog pleteara koju mu je dodijelila tadašnja predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović za osobiti doprinos razvitu i ugledu Republike Hrvatske te dobrobiti njezinih građana djelujući kao književnik, eseist i političar.

Objavio je sljedeće rade: *Raskrivanje (o svijetu i životu)*, pjesme (1998.), *Iza efemerija svakodnevlja*, refleksivna proza (2001.) (drugo izdanje, Zagreb, 2002.); *Bunjevački blues*, pjesme na dijalektu – ikavici (2002.) (drugo izdanje 2003.), *Bez svlaka mraka*, poema (2005.). *Bibliografija Hrvata u Vojvodini 1990 – 2002. (prinosi)* (2005.), *Hrvati u Vojvodini danas – traganje za identitetom*, sociološka studija (2006.), *Minimum in maximis – zapisi s ruba o nerubnome*, filozofijski eseji (2007.), *Prid svitom: saga o svitu koji nestaje*, proza (2008.), *Osvajanje slobode: Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopadskog prevrata 2000.*, sociografska studija (2011.), *Izazovi – sabiranja, sumjeravanja i tumačenja: studije i ogledi o knjiškim i književnim temama hrvatskoga istočnog zagrančja* (2012.), *Bunjevački Put križa*, religiozna proza (2013.), *Minijature vlastitosti (krajolici života i životopisi zavičaja)*, pjesme (2014.), *(Ne)Sklad(a)ni divani*, kratke priče Subotica (2015.), *O čuj, puče, hai(=j) ku(=a) o viri s piska*, haiku na dijalektu – ikavici (2017.), *Vivisekcije književnosti: vojvođanske i ine književne teme hrvatske*, književni ogledi i kritike (2018.).

Bilješke o članovima Stručnoga ocjenjivačkog suda

LONČAREVIĆ, Vladimir (Zagreb, 26. 7. 1960.), Zagreb

U Zagrebu je završio osnovnu i srednju školu te studij kroatistike na Filozofskom fakultetu 1985. Na spomenutom fakultetu magistrirao je 2002. Doktorirao je 2004. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. U zvanjima je višega znanstvenog suradnika i izvanrednog profesora. Predavač je na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Radio je kao lektor i redaktor u izdanjima INA-e 1986. i 1987., u reviji za religioznu kulturu *Obnovljeni Život* 1988. i 1989. te izdanjima Zagrebačke banke od 1989. do 1994. Od 1994. do 1996. radio je pri Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Ljubljani. Od godine 1997. bio je savjetnik u Ministarstvu obnove i razvijatka, a od 1. veljače 1999. radi u Uredu Predsjednika Republike.

Objavio je knjige: *Oslobađanje povijesti* (esej, 1997.), *Luči Ljubomira Marakovića* (znanstvena monografija, 2003.), *Književnost i hrvatski katolički pokret* (znanstvena monografija, 2005.), *Proroci i svjedoci* (znanstvena monografija, 2019.); priredio antologije *Krist u hrvatskom pjesništvu od Jurja Šižgorića do naših dana* (2007.), *Sveti Franjo u hrvatskom pjesništvu* (s B. Petračem i N. Videk, 2009.) te *Križni put u stihovima hrvatskih pjesnika XX. stoljeća* (2010.) i *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu* (s J. Bratulićem i B. Petračem, 2016.). Osim više desetaka znanstvenih i stručnih članaka i studija u zbornicima, stručnim publikacijama, znanstvenim i književnim časopisima, pogovora i predgovora u knjigama, objavio je stotine raznih članaka u različitim listovima, novinama, revijama i časopisima i elektroničkim medijima, priredio je i (su)uredio više knjižnih izdanja i zbornika. Recenzent je školskih udžbenika i mentor na diplomskim i

doktorskim studijima. Održao je niz javnih predavanja i tribina o raznim temama te nastupio na više znanstvenih simpozija. Bio je glavni urednik lista *MI* (1992. – 1997.) i predsjednik HKZ-a MI (2003. – 2007.). Član je Matice hrvatske, HKD-a Sv. Jeronima, Društva hrvatskih književnika i Družbe »Braća hrvatskoga zmaja«. Glavni je urednik biblioteke *Hrvatska katolička baština XX. stoljeća*.

KATANEC, Andelko (Zagreb, 28. 6. 1984.), Zagreb

Svećenik Zagrebačke nadbiskupije, teolog, autor duhovnih meditacija na radiju. Pohađao je Osnovnu školu »Ksaver Šandor Gjalski« u Donjoj Zelini, a gimnaziju u Međubiskupijskom sjemeništu na Šalati u Zagrebu gdje je maturirao 2002. Filozofsko-teološki fakultet započeo je kao bogoslov Zagrebačke nadbiskupije na KBF-u u Zagrebu te završio kao pitomac zavoda *Germanicum et Hungaricum* na Papinskom sveučilištu *Gregoriana* u Rimu. Za svećenika je zaređen 20. lipnja 2009. godine, a pastoralne službe obnašao je u više župa. Od 2016. povjerenik je za pastoral migranata i turista Zagrebačke nadbiskupije.

U osnovnoj školi započeo je samostalno sastavlјati osobni časopis *Glas s ulice*, sudjelovao je u pokretanju i izradi časopisa malog sjemeništa *Glas sa Šalate*, za vrijeme studija započeo je interni časopis generacije *Riječu i djelom* i obnovio bogoslovski literarni časopis *Maranatha*. Na svim župama u kojima je djelovao uređivao je župni list. Svojim pričama, meditacijama, teološkim i znanstvenim tekstovima te osvrtima bio je prisutan i u drugim časopisima: *Vjesnik biskupa Langa*, *Spectrum*, *Danica*, *Glasnik svetog Josipa* i dr. U dječjem mjesечно listu *Mak* od 2011. uređuje rubrike *Saznajemo za vas* i *Škola molitve*. Bio je i suradnik na desetak web portala vjerske tematike te uređivao jednako toliko blogova, a najaktivniji je bio na *andjel.bloger.hr* na kojem je objavio više od 1000 tekstova.

U neslužbenom osobnom izdanju objavio je knjižicu meditacija za došašće *Početak*, tri zbirke kratkih priča – *Knjige o životinjama koje zapravo ne govore o životinjama*, *Nakon izleta i Nice to meet you*, dvije zbirke poezije – *Malena zbirka blesavih pjesama* i *Neka bude šteker te strip Putovanje*. Suradnik je na Laudato TV-u kao prevoditelj i komentator Papinih kateheza, na Radio Mariji, gdje uređuje mjesечnu emisiju *Biti prijatelj* te na Radio Sljemenu, gdje od 2016. sudjeluje u stvaranju jutarnjih meditacija *Hvaljen Isus i Marija*.

NIKČEVIĆ, Sanja (Varaždin, 17. 8. 1960.), Zagreb

Teatrologinja, kazališna kritičarka, redovita profesorica u miru. Diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radila je u *Večernjem listu*, Ministarstvu kulture, predavala na Filozofskom fakultetu i Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku. Predaje kao vanjska suradnica na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu.

Predsjednica je Odjela za kazalište Matice hrvatske. Osnovala je i vodila Hrvatski centar ITI u sklopu kojeg je pokrenula i uredivala časopis *Hrvatska drama* i Biblioteku *Mansioni*, bila urednica časopisa *Kazalište*, biblioteke *Ars Academica*, te pokrenula privatnu izdavačku kuću *Citadela libri* kojoj je bila i glavna urednica. Dvostruka je dobitnica *Fulbright stipendije*, aktivna u međunarodnim, američkim i hrvatskim strukovnim udrugama. Održala je brojna javna predavanja, sudjelovala na brojnim znanstvenim i stručnim skupovima u zemlji i svijetu.

Objavila je više od tri stotine znanstvenih članaka u zemlji i svijetu, šest antologija te jedanaest autorskih knjiga o američkoj, europskoj i hrvatskoj drami. Nagrađene su joj knjige: *Nova europska drama ili velika obmana* (2006.) koja razotkriva europske trendove i *Kazališna kritika ili neizbjježni suputnik* (2011.) u kojoj daje definiciju žanra. Svojim istraživanjima ruši neistine u kazališnoj javnosti: npr. o zabrani Krleže u Hrvatskoj (*Mit o Krleži. Krležoduli i krležoklasti u medijskom ratu*, 2016.) ili o nepostojanju ratne drame (*Slika Domovinskog rata u hrvatskom kazalištu 1990. – 2016. ili od svetišta do nametnute krivnje*, 2018.). Svoje dugogodišnje istraživanje odnosa svjetonazora i umjetničkog kanona kojim zagovara povratak katarze i pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti objavila je u knjizi: *Istina i laži o kanonu ili kako smo zbog svjetonazora izgubili pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti* (2021.). Godine 2000. odlikovana je Redom hrvatskoga pletera, a na Danima kršćanske kulture 2018. dobila je Nagradu *Andrija Buvina*.

Sudionici (autori)

14. Susreta hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić« 2022.

1. **Tea Agejev**, Zagreb
2. **Nedjeljka Andrić-Novinc**, Slavonski Brod
3. **Zorica Antulov**, Zadar
4. **Ružica Anušić**, Zadar
5. **Natalija Bajer**, Lukač
6. **Željko Bajza**, Zagreb
7. **Gabrijel Barišić**, Slavonski Brod
8. **Danica Bartulović**, Podstrana
9. **Andeo Begonja**, Privlaka
10. **Tomislav Marijan Bilosnić**, Zemunik Donji
11. **Željka Blažević**, Split
12. **Branka Borozan**, Split
13. **Dražen Bos**, Zagreb
14. **Nada Bošković**, Samobor

15. Milan Bošnjak, Zagreb
16. Zdenka Brlek, Zagreb
17. Verica Buškulić, Split
18. Ana Ceković, Čazma
19. Zdenka Čavić, Koprivnica
20. Dragica Čulig, Vrbovec
21. Mirko Ćurić, Đakovo
22. Renata Dobrić, Kaštel Sućurac
23. Nikola Dominis, Postira
24. Radojka Dovranić, Zagreb
25. Stanka Drenski, Zagreb
26. Neven Drozdek, Zagreb
27. Vesela Dujmić, Split
28. Filip Đukić, Zagreb
29. Petar Elez, Vukovar
30. Lorena Erdelji, Pitomača
31. Rajko Fureš, Zabok
32. Leopold Futivić, Zagreb
33. Nada Galant, Žminj
34. Božica Gašparić, Koprivnica
35. Goran Gatalica, Zagreb
36. Marija Hardi, Vukovar
37. Marija Hegedušić, Hlebine

38. **Marijana Hrastović**, Marija Bistrica
39. **Nerina Hrvatin**, Pazin
40. **Irena Ivetić**, Požega
41. **Marijan Jelenić**, Vodnjan
42. **Maro Jović**, Dubrovnik
43. **Zdenka Jozić Matijaš**, Zagreb
44. **Lara Jurčević**, Duga Resa
45. **Zvonko Jurčević**, Samobor
46. **Irena Kalan**, Pleternica
47. **Marija Kasapović**, Osijek
48. **Lorena Kasunić**, Karlovac
49. **Sven Kezele**, Zagreb
50. **Josip Klarić**, Gračišće
51. **Ljiljana Klasiček Bencetić**, Našice
52. **Sonja Kokotović**, Zagreb
53. **Marko Koprić**, Križevci
54. **Kristina Koren Kudelić**, Zagreb
55. **Denis Kožljan**, Pula
56. **Nikša Krpetić**, Split
57. **Željko Krznarić**, Zagreb
58. **Mirjana Kućas**, Ozalj
59. **Brigita Ležaić**, Jarmina
60. **Ivan Luketić**, Split

61. **Zdenka Marić-Čorkalo**, Split
62. **Ana Marija Marković**, Zagreb
63. **Tibor Martan**, Novi Marof
64. **Ružica Martinović-Vlahović**, Slavonski Brod
65. **Ružica Marušić-Vasilić**, Varaždin
66. **Ante Matić**, Zagreb
67. **Miro Matijaš**, Zagreb
68. **Antun Matošević**, Zagreb
69. **Dina May**, Požega
70. **Mirjana Mikulec**, Oroslavje
71. **Sanja Miloloža**, Zagreb
72. **Ana Ojdanić**, Ružić
73. **Milivoj Pašiček**, Zagreb
74. **Milena Pavić**, Farkaševac
75. **Vinko Pavić**, Zagreb
76. **Jelka Pavišić**, Velika Gorica
77. **Alojz Pavlović**, Zadar
78. **Eduard Pavlović**, Opatija
79. **Antun Pendo**, Čilipi
80. **Barbara Percač**, Koprivnica
81. **Ante Pernar**, Pag
82. **Lajčo Perušić**, Zagreb
83. **Katarina Petranović**, Delnice

84. **Marijana Petrović Mikulić**, Sisak Caprag
85. **Ivan Picer**, Sigitec
86. **Nada Pomper**, Križevci
87. **Jagoda Prebeg**, Rijeka
88. **Slavko Pušić**, Poreč
89. **Branko Rakijašić**, Pitomača
90. **Zvonimir Rimac**, Semeljci
91. **Ivan Rodić**, Zagreb
92. **Diana Rosandić Živković**, Rijeka
93. **Sanja Rotim**, Vanzago, Republika Italija
94. **Vlatka Sabo-Siročić**, Koprivnica
95. **Anika Sačić**, Turčin
96. **Slavica Sarkotić**, Lekenik
97. **Lucija Saulić**, Višnjevac
98. **Đurđica Seleš**, Zabok
99. **Radenka Skorup**, Zagreb
100. **Dean Slavić**, Jurdani
101. **Božica Slijepčević**, Gradec
102. **Robert Stipić**, Ivanić-Grad
103. **Miljenko Stojić**, Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina
104. **Blanka Supan**, Zagreb
105. **Stjepan Svedrović**, Brezovica
106. **Jasna Šego**, Zagreb

107. Nikola Šimić-Tonin, Drage
108. Ana Emanuela Šimunić, Gospic
109. Igor Šipić, Split
110. Stjepan Škvorc, Belica
111. Bernard Štancl, Požega
112. Bernardica Štancl, Pleternica
113. Elizabeta Štancl, Pleternica
114. Marija Štancl, Pleternica
115. Tomislav Štancl, Velika Gorica
116. Vladimir Šuk, Oroslavje
117. Mate Tadić, Tomislavgrad, Bosna i Hercegovina
118. Ante Nadomir Tadić Šutra, Knin
119. Sonja Tomić, Zagreb
120. Doroteja Valentić, Varaždin
121. Jadranka Varga, Zagreb
122. Mirko Varga, Varaždin
123. Maja Vidaković, Strmec Samoborski
124. Sanja Vidović Peteš, Osijek
125. Nela Vrkljan, Zagreb
126. Bruno Vučković, Zagreb
127. Dragana Vučić Đekić, Zagreb
128. Đurđa Vukelić-Rožić, Ivanić-Grad
129. Katarina Zadrija, Vrbovec

130. **Danijela Zagorec**, Križevci
131. **Marija Znika**, Zagreb
132. **Ljiljana Zorčić**, Sisak
133. **Ruža Zubac-Ištuk**, Osijek
134. **Ana Tereza Želinski**, Ruččica
135. **Tomislav Žigmanov**, Subotica, Republika Srbija

Svim autorima zahvaljujemo na sudjelovanju!

U izvedbi

14. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« 2022.

sudjelovali su:

Organizator

Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«

Pokrovitelji

Ministarstvo kulture i medija RH

Grad Križevci

Župa sv. Ane Križevci

Župa BDM Žalosne i sv. Marka Križevčanina Križevci

Pokrovitelji nagrada

Samostan sv. Leopolda Bogdana Mandića – kapucini Zagreb
Glas Koncila

Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskog

Hrvatska karmelska provincija

Nacionalno svetište sv. Josipa Karlovac

Stručni ocjenjivački sud

Vladimir Lončarević (predsjednik), Andelko Katanec, Sanja Nikčević

Suradnici

Roko Bašić, Patricia Butković, Nina Drakulić, Lucija Martinčić,
Selma Picig, Željko Picig, Stjepan Soviček, Željko Štubelj,
Martina Valec-Rebić, Marina Vidović Krušić, Danijela Zagorec

Autorica manifestacije

Tanja Baran

GK ISBN 978-953-241-695-4

9 789532 416954

www.glas-koncila.hr 50 kuna 6,64 EUR